

การบริหารจัดการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชน

โดย

นายสายันต์ ตันพานิช

ผู้อำนวยการศูนย์เชี่ยวชาญนวัตกรรมเกษตรสร้างสรรค์
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๙
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

เรื่อง การบริหารจัดการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชน

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย นายสายันต์ ตันพานิช

หลักสูตร วปอ.

รุ่นที่ ๕๙

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการสำรวจและศึกษาสถานการณ์บริหารและการดำเนินงานของโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย จำนวน ๓๑๗ โรงวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษาการบริหารจัดการโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชน ศึกษาปัจจัยความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการดำเนินการของโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชน เพื่อวิเคราะห์ผลการดำเนินโครงการทางเศรษฐศาสตร์และ เพื่อสรุปแนวทางการพัฒนาโรงพยาบาลอินทรีย์ทั้งโรงงานที่ประสบผลสำเร็จและยังไม่ประสบผลสำเร็จหรือยังไม่สามารถผลิตอินทรีย์ได้ตามมาตรฐานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ขอบเขตการวิจัย คือสำรวจสถานการณ์การดำเนินงานของโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชน วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนที่ดำเนินการได้ดี วิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดของการดำเนินการของโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนที่มีได้ดำเนินการประเมินความคุ้มค่าของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชน และแนะนำการพัฒนาโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนไว้ วิธีการดำเนินการวิจัย คือสำรวจ รวบรวมข้อมูลโครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชน รวบรวมข้อมูลพื้นฐานโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนทั้งหมดทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ วิเคราะห์หลักการคัดเลือกพื้นที่และหลักสูตรการอบรมสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนเป้าหมาย โดยการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม โดยสัมภาษณ์หัวหน้าโครงการหรือนักวิจัยที่รับผิดชอบผลทางการเงินที่เกิดจากการดำเนินโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนจำนวน ๓๑๗ โรงมี B/C ratio ทางด้านการเงินของโครงการนี้เท่ากับ ๐.๕๕ โครงการมีความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์สูงมาก กล่าวคือ มี B/C ratio ทางด้านเศรษฐศาสตร์ของโครงการนี้เท่ากับ ๑๐.๒ ดังนั้นโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนถือเป็นโครงการหนึ่งที่ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยตามลำดับความสำคัญ คือผู้นำกลุ่มหรือประธานกลุ่มต้องมีความเข้มแข็ง มีภาวะความเป็นผู้นำ อุทิศเวลาให้กับงานกลุ่มและไม่ถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก กลุ่มจะต้องมีความสามัคคีและมีระบบการทำงานที่สอดคล้องกัน สมาชิกเข้มแข็งสามารถทำงานร่วมกันได้ดี มีรูปแบบการทำงานที่สถานที่ตั้งและพื้นที่ใกล้เคียงต้องมีวัตถุประสงค์สามารถเดินทางไปทำงานสะดวก อยู่ใกล้แหล่งเพาะปลูกหรือเกษตรกรรม การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ภาคการเกษตรจำเป็นต้องมีความต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องปุ๋ยและความสำคัญของปุ๋ยข้อเสนอแนะคือการดำเนินงานให้เพิ่มเครือข่ายในระดับประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ใช้สถาบันวิชาการหรือสถาบันการศึกษาในพื้นที่เข้ามาเป็นที่เลี้ยงให้กับกลุ่มผู้ผลิตผลผลิตของกลุ่มควรมีนวัตกรรมใหม่ที่น่าสนใจเพิ่มเติมนอกจากการสอนหรือการถ่ายทอดทางด้านเทคโนโลยีและหน่วยงานรัฐควรจัดการช่องทางการจำหน่ายให้กับกลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่องทางการจำหน่ายแบบสมัยใหม่ เช่น ตลาดอิเล็กทรอนิกส์และตลาดออนไลน์ เป็นต้น

คำนำ

เอกสารวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ เรียบเรียงขึ้นเพื่อเป็นการศึกษาวิจัย การบริหารโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนจากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๗ มีมติเห็นควรส่งเสริมให้สร้างโรงงานต้นแบบผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขึ้นในทุกอำเภอในทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีทางเลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมีได้มากขึ้น โดยเอกสารวิจัย ฉบับนี้ทำการศึกษาปัจจัยความยั่งยืนของโรงปุ๋ยอินทรีย์และความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจของโครงการ

หากเนื้อหาในเอกสารวิจัยฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใดผู้เขียนขออภัยและหวังว่า ผลการศึกษาโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชน คงเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจเพื่อผลแห่งการ พัฒนาโครงการของรัฐที่มีจุดประสงค์ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากต่อไป

(นายสายันต์ ตันพานิช)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๙

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
ขอบเขตของการวิจัย	๕
วิธีการดำเนินการวิจัย	๕
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
คำจำกัดความ	๖
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๙
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙)	๙
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)	๑๑
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)	๑๒
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)	๑๔
สถานการณ์ปุ๋ยเคมีของประเทศไทย	๑๕
สถานการณ์ปุ๋ยอินทรีย์ของประเทศไทย	๑๖
โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในประเทศไทย	๑๘
โอกาสและอุปสรรคของปุ๋ยอินทรีย์	๑๙
มาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์	๒๐
ความหมายของการประเมินโครงการ	๒๑
ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาและการวิเคราะห์โครงการ	๒๒
ประเภทของการประเมินโครงการ	๒๓
กระบวนการประเมินโครงการ	๒๔
การวิเคราะห์โครงการทางการเงิน	๒๕
การวิเคราะห์โครงการทางด้านเศรษฐศาสตร์	๒๖
กรอบความคิดของการวิจัย	๒๗

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๓ การประเมินโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย	๒๘
สำรวจรวบรวมข้อมูลโครงการ	๒๘
การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานโรงปุ๋ยอินทรีย์	๒๘
วิเคราะห์หลักการการคัดเลือกพื้นที่และหลักสูตรการอบรม	๒๘
การสำรวจความเข้มแข็งของกลุ่มในการดำเนินงาน	๒๘
สัมภาษณ์หัวหน้าโครงการหรือนักวิจัยที่รับผิดชอบ	๓๑
วิเคราะห์มิติทางด้านสังคม	๓๑
วิเคราะห์ทางด้านการตลาด	๓๑
วิเคราะห์ทางการเงิน	๓๑
วิเคราะห์ทางด้านเศรษฐกิจ	๓๑
วิเคราะห์สาเหตุความสำเร็จหรือความล้มเหลวโครงการ	๓๑
บทที่ ๔ ผลการดำเนินการวิจัย	๓๒
โครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย	๓๒
ภารกิจของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย	๓๒
ความสอดคล้องของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยกับนโยบายรัฐบาล	๓๓
หลักสูตรการอบรม	๓๔
การประเมินการอบรม	๓๙
การกระจายของโรงปุ๋ยที่ก่อตั้งโดย วว.	๔๒
โรงปุ๋ยที่ก่อตั้งโดยกรมพัฒนาที่ดิน	๔๓
ปริมาณปุ๋ยที่ผลิตได้	๔๓
ผลตอบแทนทางการเงิน	๔๕
ผลตอบแทนทางเศรษฐศาสตร์	๔๕
ปัจจัยความสำเร็จหรือล้มเหลวการตั้งโรงปุ๋ย	๔๖
หลักเกณฑ์การพิจารณาความยั่งยืนของกลุ่มเกษตรกร	๔๙
ผลการสำรวจเชิงลึก	๕๐
การมองอนาคตของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ย	๕๒
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๕๙
สรุป	๕๙
ข้อเสนอแนะ	๖๒
บรรณานุกรม	๖๓
ประวัติย่อผู้วิจัย	๖๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒- ๑ รายละเอียดกำหนดคุณสมบัติของปุ๋ยอินทรีย์	๒๐
๔- ๑ การวินิจฉัยองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการ	๓๔
๔- ๒ แสดงกรณีที่ไม่สามารถหาหินฟอสเฟตได้สามารถใช้โดโลไมต์ทดแทนได้ ซึ่งมีธาตุอาหารแตกต่างกัน	๓๖
๔- ๓ ผลการประเมินความพึงพอใจในภาพรวมการบริหารจัดการ	๓๙
๔- ๔ ผลการประเมินความพึงพอใจในการอบรมการทำบัญชี	๔๐
๔- ๕ จำนวนโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนที่ วว. ให้การสนับสนุนตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๑	๔๑
๔- ๖ ปริมาณการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งโรงงาน	๔๔
๔- ๗ ปริมาณการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของ วว. ปี ๒๕๕๙	๕๑

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒-๑ สถิติการนำเข้าปุ๋ยเคมีของประเทศไทย	๑๕
๒-๒ สรุปกรอบความคิดของการวิจัย	๒๗
๔-๑ แสดงการกระจายของโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนที่ก่อตั้งโดยสถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย จำนวน ๓๑๗ โรงทั่วประเทศ	๔๒
๔-๒ แสดงปริมาณการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ผั้แปรกับจำนวนโรงงานผลิตปุ๋ย	๔๔
๔-๓ แสดงปริมาณการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ผั้แปรกับจำนวนโรงงานผลิตปุ๋ย	๕๑

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โครงการความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบท รัฐบาลได้มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้เข้ามาประสานความช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจของผู้ประสบปัญหาด้วยแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยมีข้อสรุปดังนี้

๑. การส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจมหภาคให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้เข้มแข็งและยั่งยืน การส่งเสริมเศรษฐกิจในอาชีพเกษตรกรรม การเพิ่มรายจ่ายภาครัฐในการจัดบริการพื้นฐานทางสังคมแก่คนจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

๒. การเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนจน เช่น การเปิดเวทีประชาคมท้องถิ่น การขยายเครือข่ายและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน การถ่ายทอดความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านและการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเหมาะสม เป็นต้น

๓. การพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคมและผู้ด้อยโอกาส เช่น การขยายขอบเขตการประกันสังคมและการมีสวัสดิการให้ครอบคลุมผู้ยากจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

๔. สวัสดิการโดยชุมชน เช่น การเตรียมความพร้อมในการสร้างหลักประกันทางสังคมแก่ประชากรแต่ละช่วงวัย โดยเน้นวัยชราเป็นสำคัญ

๕. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดระบบของการเกษตร การประมง อย่างมีวิธีการเป็นระเบียบ

๖. การปรับปรุงระบบบริหารภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น การปรับกระบวนการตัดสินใจและบทบาทหน่วยงานภาครัฐทั้งหน่วยงานส่วนกลางและระดับท้องถิ่น การจัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะเป็นองค์รวม, ปรับปรุงระบบงบประมาณ และการจัดทำโครงการต่างๆ ที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงปัญหาความยากจน

แนวทางแก้ไขดังกล่าวนี้ได้ต่อยอดมาจากโครงการหนึ่งในเรื่องการแก้ไขปัญหาความยากจนคือ “โครงการเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชการที่ ๙ ที่ทรงเน้นในเรื่องนี้โดยตรง

เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงชีวิต ที่รัชกาลที่ ๙ มีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยนับตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมา และถูกพูดถึงอย่างชัดเจนในวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่นๆ ร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสรัชกาลที่ ๙ เรื่อง

เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อบรรจุใน “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙” และได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และได้นำความกราบบังคลทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยพระองค์ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒ จากนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้รับการเชิดชูเป็นอย่างสูงจากองค์การสหประชาชาติว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ และสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยมีนักวิชาการและนักเศรษฐศาสตร์หลายท่านที่เห็นด้วยกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ และแนวทางการแก้ปัญหาความยากจนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ต่อยอดโครงการเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นโครงการที่ดียิ่งในการแก้ปัญหาหนี้ในช่วงยุคสมัยที่ผ่านมาจึงเกิดโครงการเยียวยาแก้ไขปัญหาต่างๆตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นโครงการลดความยากจนในอดีตจนถึงปัจจุบันตัวอย่างเช่น

๑. โครงการสร้างงานในชนบท
๒. โครงการพัฒนาตำบลกองทุนพัฒนาชนบท
๓. โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน
๔. โครงการพัฒนาคนจนในเมือง
๕. โครงการเสริมสร้างการแก้ไขปัญหาคคนจนในเมืองในภาวะวิกฤติ
๖. โครงการแก้ไขปัญหาด้านการเงินและสินเชื่อสำหรับคนจนในเมือง
๗. โครงการลงทุนเพื่อสังคม
๘. โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
๙. โครงการการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อยเป็นเวลา ๓ ปี
๑๐. โครงการธนาคารประชาชน
๑๑. โครงการ ๓๐ บาท รักษาทุกโรค
๑๒. โครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

จะเห็นได้ว่าสังคมไทยนั้นยังคงเล็งเห็นถึงความสำคัญในการช่วยเหลือและเยียวยาแก้ไขปัญหาคความยากจนอยู่มาก อย่างไรก็ตามคำถามในเรื่องปัญหาคความยากจนในสังคมไทย ยังคงต้องได้รับการตอบสนองแก้ไขอย่างไม่มีวันจบสิ้น จึงกลายเป็นคำถามทุกยุคสมัยต่อไป ในการหาแนวทางแก้ไขเยียวยาปัญหาคความยากจนอย่างไม่รู้จบ ซึ่งบางโครงการก็ประสบความสำเร็จในขณะที่บางโครงการก็พบความล้มเหลว

จากรายงานโดยศูนย์สารสนเทศกลุ่มระบบเครือข่ายและคอมพิวเตอร์ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่าจากอดีตจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๗ พบว่ามีโรงงานปุ๋ยเกิดขึ้นในประเทศทั้งสิ้นจำนวน ๑,๙๓๗ แห่ง ซึ่งไม่ได้ระบุว่าเป็นโรงปุ๋ยที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานใด

นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลในด้านการสร้างอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน ในชุมชน และนโยบายการเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรทางเลือกและเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกร เพื่อทดแทนปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง ประกอบกับประเทศไทยมีวัตถุดิบจำนวนมากที่สามารถนำมาผลิตปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ การนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาผลิตเป็นปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพจึงเป็นทางเลือกที่จะทำให้ชุมชนเกษตรกรมีรายได้เสริมและสามารถลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี ทั้งยังสามารถรักษาสิ่งแวดล้อมได้อีกทางหนึ่งด้วย จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๗ มีการตั้งคณะทำงานจัดทำยุทธศาสตร์ปุ๋ยอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีทางเลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมีได้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อสภาพดินและช่วยลดการสูญเสียเงินตราจากการนำเข้าปุ๋ยเคมี จึงเห็นควรส่งเสริมให้สร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขึ้นในทุกอำเภอทั่วประเทศอย่างน้อยอำเภอละ ๑ แห่ง โดยกำหนดเป้าหมายว่าจะสร้างให้ครบทุกอำเภอภายในปี ๒๕๕๑ โดยดำเนินการเป็น ๒ ลักษณะ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับข้อเท็จจริงของสภาพพื้นที่ พืชที่ปลูก และความต้องการของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่คือ

๑. โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์แท้ ซึ่งใช้ ชากพืช ชากสัตว์ มูลสัตว์มาผสมในอัตราที่แตกต่างกันตามความต้องการของพืชทั้งนี้จะอัดเป็นเม็ดหรือไม่ก็ได้

๒. โรงงานผลิตปุ๋ยกึ่งอินทรีย์หรือปุ๋ยอินทรีย์เคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง โดยใช้ปุ๋ยเคมี (แม่ปุ๋ย) มาผสมเพื่อให้ได้ปุ๋ยที่มีธาตุอาหารพืชที่เหมาะสมกับสภาพดินและพืชที่ปลูกในพื้นที่นั้นๆ

ดังนั้นเพื่อเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาลขณะนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยกรมพัฒนาที่ดินได้จัดทำโครงการบูรณาการกับจังหวัด จัดสร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชุมชนขึ้นมีจำนวนทั้งสิ้น ๕๐๐ แห่ง ทั่วประเทศ และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) ได้ดำเนินการโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยซึ่งเป็นโครงการที่สนับสนุนกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพในการจัดตั้งโรงงานต้นแบบผลิตปุ๋ยอินทรีย์สำหรับชุมชน และรับผิดชอบในการจัดตั้งและฝึกอบรมให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถในการผลิตปุ๋ยที่มีคุณภาพ ปัจจุบันมีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๓๑๗ แห่งทั่วประเทศ

นอกจากโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยอินทรีย์ซึ่งดำเนินการโดย ๒ หน่วยงาน คือ กรมพัฒนาที่ดินและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยแล้ว ภาครัฐยังมีโครงการอีกหลายโครงการที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนการผลิตปุ๋ยแก่กลุ่มเกษตรกร แต่จะเป็นการส่งเสริมโดยกลุ่มเกษตรกรไม่มีส่วนร่วม ไม่มีการสำรวจและศูย์กยภาพของกลุ่ม อีกทั้งส่วนใหญ่กลุ่มได้เฉพาะโรงเรือนและเครื่องจักรโดยไม่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ยที่ถูกต้อง กลุ่มจำเป็นต้องเดินทางไปศึกษาจากแหล่งต่างๆที่มีความรู้ที่แตกต่างจนกลุ่มไม่ทราบว่าคุณรู้ใดเป็นความรู้ที่ถูกต้อง และเมื่อนำปุ๋ยที่ผลิตได้ไปใช้แล้วไม่เกิดประโยชน์ ทำให้กลุ่มเลิกผลิตปุ๋ยเองหันไปซื้อปุ๋ยเคมีมาใช้เหมือนเดิม จนเกิดโรงปุ๋ยร้างเพิ่มมากขึ้นทั่วทุกภาคของประเทศ ขณะที่เกษตรกรยังคงอยากจนกลับต้องพึ่งพาปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง รัฐจึงต้องสูญเสียงบประมาณในการก่อสร้างโรงปุ๋ยโดยเปล่าประโยชน์มูลค่าหลายล้านบาท ขณะที่ความสำเร็จของโรงปุ๋ย วว. เกิดจากเทคโนโลยีการผลิตที่ง่าย ไม่ซับซ้อน และปุ๋ยที่ผลิตสามารถขึ้นทะเบียนมาตรฐานได้ ทำให้กลุ่มส่วนใหญ่ผลิตได้ไม่เพียงพอกับความต้องการ รวมถึงกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ ที่ได้ทดลองใช้และมีความพึงพอใจ สนใจเข้ามาเรียนรู้และรับการถ่ายทอดอีกเป็นจำนวนมาก

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รายงานว่ามีโรงงานปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนที่ไม่สามารถดำเนินการได้จำนวน ๒๙๙ โรงงานทั่วประเทศ โดยอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึง ๒๑๑ โรงงาน และผลการสำรวจชี้ว่า ปัญหาที่กลุ่มไม่สามารถดำเนินการผลิตปุ๋ยได้เนื่องจากขาดความรู้การผลิตปุ๋ยที่ถูกต้อง ทำให้ปุ๋ยที่ผลิตได้ไม่มีประสิทธิภาพและไม่มีการตรวจวิเคราะห์หรือช่วยแก้ปัญหาหลังจากได้รับโครงการยิ่งไปกว่านั้น ข้อมูลจากการสำรวจของกรมพัฒนาที่ดินยังพบว่าดินของประเทศไทยมีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำถึงต่ำมาก ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ผลผลิตตกต่ำ จำเป็นต้องเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แก่ดินทั้งประเทศอย่างเร่งด่วน ในขณะที่ชุมชนของเกษตรกรมีวัสดุเหลือใช้อยู่เป็นจำนวนมากที่สามารถใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพและราคาถูก

จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๗ มีมติเห็นควรส่งเสริมให้สร้างโรงงานต้นแบบผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขึ้นในทุกอำเภอในทุกจังหวัดทั่วประเทศเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีทางเลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมีได้มากขึ้น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) ได้จัดทำข้อเสนอโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยให้สอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว โดยวว. เป็นผู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต การใช้และความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ให้แก่กลุ่มเกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป วว. ได้ดำเนินการตามนโยบายโดยจัดตั้งโรงงานต้นแบบผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงจำนวน ๓๑๗ โรงงานทั่วประเทศการดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ให้เกิดกลุ่มที่ผลิตจริงได้อย่างเป็นรูปธรรม วว. ได้ทำการสำรวจความพร้อมของกลุ่ม คัดเลือกกลุ่มที่มีศักยภาพ ก่อสร้างโรงปุ๋ย พร้อมติดตั้งเครื่องจักรการผลิตปุ๋ย ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ยที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ รวมถึงการติดตามประเมินผลและการวิเคราะห์ปุ๋ยให้ได้ตามมาตรฐานกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนำมาซึ่งความสำเร็จและเกิดกลุ่มที่สามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์และสามารถทดแทนปุ๋ยเคมีได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ผลโดยตรงแล้วโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยยังมีผลต่อทางสังคมในแง่มุมต่างๆ เช่น การอพยพแรงงานสู่เมือง การผลิตผลิตผลทางการเกษตรที่ปลอดภัยต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

เมื่อเริ่มโครงการ วว. ได้ดำเนินการก่อสร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์เต็มรูปแบบ คือทั้งโรงเรือนและเครื่องจักรจำนวน ๒๕๓ โรงงาน และสนับสนุนเฉพาะเครื่องจักรและอุปกรณ์ จำนวน ๖๔ โรงงาน รวมเป็นโรงปุ๋ยอินทรีย์ที่อยู่ภายใต้การดูแลของ วว. เป็นจำนวน ๓๑๗ โรงงาน ซึ่งโรงงานปุ๋ยอินทรีย์เหล่านี้จะมีการบริหารจัดการโดยกลุ่มเกษตรกรและองค์การบริหารส่วนตำบล สหกรณ์หรือเทศบาลเป็นผู้ดูแล การที่จะทำให้โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ประสบผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิดและได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเกษตรกร องค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่ของ วว. เพื่อช่วยระดมความคิดจัดทำแผนการดำเนินงานและช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งมีปัจจัยต่างๆ มาเกี่ยวข้องในหลายปัจจัย เช่น การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกร บุคลากร เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตและวัตถุดิบและเงินทุนหมุนเวียน เป็นต้น มาเป็นองค์ประกอบซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องทำให้โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์สามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่มีความยั่งยืนและสามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานของกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

โรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนซึ่งได้รับงบประมาณของรัฐสนับสนุนเฉลี่ย ๐.๘-๑.๐ ล้านบาทต่อโรงงาน ซึ่งบางโรงงานสามารถดำเนินการได้ดี แต่บางโรงงานไม่สามารถดำเนินการได้ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ดังนั้นการศึกษาปัญหาและอุปสรรคหรือความสำเร็จของการดำเนินงานและ

แนวทางการพัฒนาจึงมีความสำคัญในการศึกษาวิจัย เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนให้มีการบริหารจนประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษาการบริหารจัดการโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชน
๒. ศึกษาปัจจัยความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการดำเนินการของโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชน
๓. เพื่อวิเคราะห์ผลการดำเนินโครงการทางเศรษฐศาสตร์
๔. เพื่อสรุปแนวทางการพัฒนาโรงพยาบาลอินทรีย์ทั้งโรงงานที่ประสบผลสำเร็จและยังไม่ประสบผลสำเร็จหรือยังไม่สามารถผลิตอินทรีย์ได้ตามมาตรฐานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ขอบเขตของการวิจัย

๑. สำนวจการสถานการณ์ดำเนินงานของโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย จำนวน ๓๑๗ โรง
๒. วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนที่ดำเนินการได้ดี
๓. วิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดของการดำเนินการของโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนที่มีได้ดำเนินการ
๔. ประเมินความคุ้มค่าของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
๕. แนะนำการพัฒนาโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนร้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. สำนวจรวบรวมข้อมูลโครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนที่ดำเนินการโดยกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
๒. การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนทั้งหมดทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ
๓. วิเคราะห์หลักการคัดเลือกพื้นที่และหลักสูตรการอบรมหรือถ่ายทอดเทคโนโลยี
๔. สำนวจและเก็บรวบรวมข้อมูลโรงพยาบาลอินทรีย์ชุมชนเป้าหมายโดยการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม
๕. สัมภาษณ์หัวหน้าโครงการหรือนักวิจัยที่รับผิดชอบ
๖. สรุปผลและจัดทำวิทยานิพนธ์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ได้แนวทางการพัฒนาโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนร้างเพื่อเกิดการดำเนินกิจการ
๒. ได้ทราบผลของการดำเนินการของโครงการเพื่อชุมชนขนาดใหญ่ว่ามีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยอย่างไร เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินการโครงการในลักษณะเดียวกัน
๓. สามารถนำแบบอย่างของโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จไปขยายขนาดการผลิตเพื่อเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์

คำจำกัดความ

- ปุ๋ยอินทรีย์ (organic fertilizer) หมายถึง ปุ๋ยที่ได้จากสารอินทรีย์หรือวัสดุอินทรีย์ที่ผลิตขึ้นโดยกรรมวิธีต่างๆ อาทิ การสับการบด การหมักการร่อน การสกัด หรือด้วยวิธีการอื่นๆ ซึ่งต้องผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพด้วยย่อยสลายของจุลินทรีย์ก่อนที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อพืช
- ปุ๋ยหมัก (composts fertilizer) หมายถึง ปุ๋ยที่ได้จากการหมักซากพืช ซากสัตว์รวมถึงมูลสัตว์ เพื่อให้จุลินทรีย์ย่อยสลายอินทรีย์สารจนผุพังกลายเป็นอาหารแก่พืชด้วยการนำวัสดุดิบเหล่านั้นมากองรวมกันและรดน้ำให้ขึ้นแล้วนำผ้าพลาสติกมาคลุมและปล่อยให้เกิดการย่อยสลาย การแปรสภาพจนกลายเป็นเศษอินทรีย์วัตถุสีดำหรือสีน้ำตาลเข้มที่มีลักษณะพูนยุ่ยมีความร่วนซุยจนถึงขั้นเป็นอิวมัสก่อนนำไปใช้บำรุงดินหรือว่านโรยแก่พืช
- ปุ๋ยคอก (farmyard manure) หมายถึง ปุ๋ยที่ได้จากมูลของสัตว์ทั้งในรูปของเหลวและของแข็งที่สัตว์ขับถ่ายออกมารวมถึงน้ำล้างคอก เศษฟางและวัสดุรองคอกที่รวมกันกับมูลสัตว์ ปุ๋ยชนิดนี้ไม่จำเป็นต้องเตรียมให้มีขนาดเล็กเนื่องจากถูกย่อยจากตัวสัตว์มาแล้วถือเป็นปุ๋ยอิวมัสที่ประกอบด้วยอินทรีย์สารและจุลินทรีย์ที่มีประโยชน์จำนวนมากทั้งนี้จะมีมากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับชนิดของสัตว์ และอาหารที่สัตว์กินปุ๋ยคอกที่นิยมนำมาใช้มากในปัจจุบัน ได้แก่ มูลโค มูลกระบือ มูลสุกร มูลไก่ มูลนกและมูลสัตว์อื่นๆ
- ปุ๋ยพืชสด (green manure) หมายถึง ปุ๋ยที่ได้จากต้นพืชในแปลงไร่นาที่ปลูกให้เจริญเติบโตจนถึงระยะที่เหมาะสมในการไถกลบลงดินขณะที่พืชยังยืนต้นอยู่เพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุหรือธาตุอาหารให้แก่ดินจากการเน่าเปื่อยและย่อยสลายหลังการไถกลบ และเป็นการเพิ่ม

		<p>ปริมาณธาตุอาหารและเชื้อจุลินทรีย์ให้แก่ดินโดยตรง โดยเฉพาะการปลูกพืชตระกูลถั่วที่มีเชื้อไรโซเบียมและธาตุไนโตรเจนที่พืชตระกูลถั่วตรึงได้ โดยพืชที่ปลูกจะเรียกว่าพืชปุ๋ยสด (green manure crop)</p>
ปุ๋ยเคมี (chemical fertilizer)	หมายถึง	<p>ตามพระราชบัญญัติปุ๋ย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๐ หมายถึง ปุ๋ยที่ได้จากสารอนินทรีย์หรือสารอินทรีย์สังเคราะห์ ที่อาจเป็นปุ๋ยเชิงเดี่ยว เช่นปุ๋ยยูเรียหรือแอมโมเนียมซัลเฟต หรืออาจเป็นปุ๋ยเชิงผสม ปุ๋ยเชิงประกอบปุ๋ยสูตรต่างๆ รวมทั้งปุ๋ยอินทรีย์เคมี ซึ่งได้แก่ปุ๋ยที่มีปริมาณธาตุอาหารที่แน่นอน แต่ไม่รวมถึง ๑. ปุ๋ยชีวภาพ ดินมาร์ล ปุ๋ยพลาสติก ยิปซัม โดโลไมต์ หรือสารอื่นที่รัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ๒. สารอนินทรีย์หรืออินทรีย์ทั้งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือทำขึ้นก็ตามโดยมุ่งหมายสำหรับใช้ในอุตสาหกรรมหรือกิจการอื่นตามที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา</p>
วิสาหกิจชุมชน	หมายถึง	<p>กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการ เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน</p>
เศรษฐกิจพอเพียง	หมายถึง	<p>ปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์</p>
ความพอเพียง	หมายถึง	<p>ความพอประมาณความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน</p>

ปุ๋ยอินทรีย์เคมี หมายถึง ปุ๋ยที่นำปุ๋ยอินทรีย์กับปุ๋ยเคมีมาผสมเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้
 ข้อดีของทั้งปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยเคมีรวมกัน และลดข้อเสีย
 ของปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยเคมีลง

การวิเคราะห์โครงการทางการเงิน หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์ผลประโยชน์และค่าใช้จ่ายในรูปตัว
 เงินของโครงการ เพื่อประเมินศักยภาพของโครงการว่า
 สามารถทำกำไรให้แก่ผู้เป็นเจ้าของโครงการหรือไม่การ
 วิเคราะห์ทางการเงินเป็นการพิจารณาเพียงมูลค่าที่มีอยู่ใน
 ตลาดเท่านั้น โดยผลประโยชน์และค่าใช้จ่ายของโครงการ
 จะจัดทำในรูปของกระแสเงินสด ซึ่งกระแสผลประโยชน์
 และค่าใช้จ่ายจะถูกประเมินด้วยราคาตลาดกล่าวคือการ
 วิเคราะห์โครงการทางการเงินเป็นการวิเคราะห์ผ่านมุมมอง
 ของภาคเอกชน เพื่อตอบคำถามว่าโครงการดังกล่าวมี
 ผลตอบแทนคุ้มค่ากับการลงทุนในทางบัญชีหรือไม่

การวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐศาสตร์

หมายถึง เป้าหมายในการวิเคราะห์เหมือนกับการวิเคราะห์ทาง
 การเงิน กล่าวคือเป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ในการจัดสรร
 ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีความคุ้มค่ามากที่สุด แต่ความแตกต่าง
 ระหว่างการวิเคราะห์โครงการทั้งสองประเภทนี้คือ การมี
 มุมมองและเป้าหมายในการวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน
 กล่าวคือการวิเคราะห์โครงการทางการเงินเป็นการ
 วิเคราะห์ผ่านมุมมองของภาคเอกชน เพื่อตอบคำถามว่า
 โครงการดังกล่าวมีผลตอบแทนคุ้มค่ากับการลงทุนในทาง
 บัญชีหรือไม่ขณะที่การวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐศาสตร์
 เป็นการวิเคราะห์ครอบคลุมถึงความคุ้มค่าของโครงการต่อ
 สังคม นั่นคือเป็นการวิเคราะห์ประโยชน์ของโครงการที่มี
 ต่อสังคม (social benefit) และต้นทุนของโครงการที่ต่อ
 สังคม (social cost) โดยการวิเคราะห์โครงการทาง
 เศรษฐศาสตร์จะพิจารณาผลกระทบที่ไม่มีมูลค่าในตลาด
 (non-market valuation) โดยมูลค่าที่ไม่มีในตลาด ได้แก่
 มูลค่าผลกระทบอันเกิดจากการปล่อยน้ำเสียของโรงงาน
 อุตสาหกรรมลงในแม่น้ำสาธารณะ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสัตว์
 น้ำในแม่น้ำนั้น เป็นต้น

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ เป็นแผนที่ได้อัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลมีคุณภาพและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหาร ประเทศให้ ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความ พอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัว ที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้อง อาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการ วางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความ รอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้าน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ การ พัฒนาประเทศไทยในอนาคต ๒๐ ปี มีจุดมุ่งหมายมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความ ยากจนและยกระดับ คุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” และสร้างค่านิยมร่วม ให้คนไทยตระหนักถึงความจำเป็นและปรับเปลี่ยนกระบวนความคิด ทักษะคิด และกระบวนการทำงานโดยยึด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้เอื้อต่อการ เปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการประเทศแนวใหม่ที่มีสูงสู่ประสิทธิภาพและคุณภาพและก้าวตามโลกได้ อย่างรู้เท่าทัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างคุณค่าที่ดีในสังคมไทยบนพื้นฐานของการ อนุรักษ์วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของความเป็นไทย จึงได้กำหนดสภาพสังคมไทยที่ พึงประสงค์ โดย มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ” ใน ๓ ด้าน คือ

๑. สังคมคุณภาพที่ยึดหลักความสมดุล ความพอดี สามารถสร้างคนทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะ พึ่งตนเองได้ คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ มีระบบดี มี ประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ มีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

และสมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองการปกครองโปร่งใสเป็นประชาธิปไตยตรวจสอบได้และมีความเป็นธรรมในสังคมไทย

๒. สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนสามารถคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลก เพื่อพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง สามารถสั่งสมทุนทางปัญญารักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

๓. สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกันที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของเอกลักษณ์ สังคมไทยที่พึ่งพาเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี มีจารีตประเพณีดีงาม มีความเอื้ออาทร รักภูมิใจในชาติและท้องถิ่นมีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งตลอดจนเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ

วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๙ มีดังนี้

๑. เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและมีภูมิคุ้มกัน สร้างความเข้มแข็ง ของภาคการเงิน ความมั่นคงและเสถียรภาพของฐานะการคลัง ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อให้ เศรษฐกิจระดับฐานรากมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น ตลอดจนเพิ่ม สมรรถนะของระบบเศรษฐกิจโดยรวมให้สามารถแข่งขันได้และก้าวทันเศรษฐกิจยุคใหม่

๒. เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถพึ่ง ตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลก โดยการพัฒนาคุณภาพคน ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูประบบสุขภาพ สร้างระบบคุ้มครองความมั่นคงทางสังคม รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชน ให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน มีการดูแลจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ เหมาะสมกับสังคมไทย

๓. เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยทุกระดับ เป็นพื้นฐานให้ การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เน้นการปฏิรูประบบบริหารจัดการภาครัฐ การบริหารจัดการที่ดีของภาคธุรกิจเอกชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา การสร้างระบบการเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมและลดการทุจริตประพฤติดมิชอบ

๔. เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทย ในการพึ่งพาตนเอง ให้ได้รับโอกาสในการศึกษาและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง สร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้ชุมชนและประชาชนมี ส่วนร่วมในการพัฒนาและปรับกลไกภาครัฐให้เอื้อต่อการแก้ปัญหา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้มีความสำคัญกับ

๑. การประยุกต์ใช้และการพัฒนาเทคโนโลยี โดยเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในภาคการผลิต และสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาตามศักยภาพของคนไทย โดยสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงเทคโนโลยี เน้นการใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตและยกระดับคุณภาพสินค้า กระตุ้นการพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีของตนเอง เพื่อต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและลดการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศ

๒. การพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยการปฏิรูป การศึกษาที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ตามหลักวิทยาศาสตร์ การรู้เท่าทันโลก และการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยีทั้งปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้สามารถเลือก รับ ประยุกต์ใช้ และพัฒนาเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การยกระดับการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญในการเผยแพร่องค์ความรู้และข่าวสาร ช่วยสนับสนุน การฟื้นฟูเศรษฐกิจและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

๔. การบริหารการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มุ่งประสิทธิผลให้นำไปประยุกต์ใช้ในเชิงพาณิชย์ได้ โดยกระตุ้นให้ภาคเอกชนเป็นผู้นำใน ขณะที่ภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนและนักวิชาการมีส่วนร่วม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)

ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริษัท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อให้การพัฒนาประเทศไทยในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เห็นควรกำหนดพันธกิจของการพัฒนาประเทศ ดังนี้

๑. พัฒนาคอนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม นำความรอบรู้อย่างเท่าทัน มีสุขภาพที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้ดุลยภาพของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถแข่งขันได้ มีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากความผันผวนของสภาพแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์บนพื้นฐานการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ มีระดับการออมที่พอเพียง มีการปรับโครงสร้างการผลิตและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม ใช้จุดแข็งของความหลากหลายทางชีวภาพและเอกลักษณ์ความเป็นไทยควบคู่กับการเชื่อมโยงกับต่างประเทศและการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ พลังงาน กฎกติกา และกลไกสนับสนุนการแข่งขันและกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

๓. ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เป็น ธรรมและมีการสร้างสรรค์คุณค่า สนับสนุนให้ชุมชนมีองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อคุ้มครองฐานทรัพยากร คุ้มครองสิทธิและส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร ปรับแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนรักษาผลประโยชน์ของชาติจากข้อตกลงตามพันธกรณีระหว่างประเทศ

๔. พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มุ่งสร้างกลไกและกฎระเบียบที่เอื้อต่อการกระจายผลประโยชน์

จากการพัฒนาสู่ทุกภาคีควบคู่กับการเสริมสร้างความโปร่งใส สุจริต ยุติธรรมรับผิดชอบ ต่อสาธารณะ มีการกระจายอำนาจและกระบวนการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสู่ความเป็น นวัตกรรมทางเศรษฐกิจ ทางสังคมและการใช้ทรัพยากร

ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของ ประเทศ ให้ความสำคัญกับ

๑. การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมการรวมตัวร่วมคิดร่วม ทำในรูปแบบที่หลากหลายและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการ จัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน มีกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ สามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในการนำไปสู่การพึ่งตนเอง รวมทั้งการสร้าง ภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง

๒. การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิต บน ฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียง ภายในชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการและสร้างความร่วมมือกับ ภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชนส่งเสริม การร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งสร้างระบบ บ่มเพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาดและทักษะในการ ประกอบอาชีพ

๓. การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนใน การสงวนอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการรวมทั้งการ สร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)

การพัฒนาในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ประเทศไทยจะต้อง เผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อน มากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะเป็นประชาคม อาเซียนในปี ๒๕๕๘ จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็ง ขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคมและระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัว รองรับผลกระทบจากการ เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไป เพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน ให้ความสำคัญกับ

๑. การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน มุ่งรักษา ป้องกันและคุ้มครองพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการเกษตร สนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยมีที่ดิน

เป็นของตนเองหรือมีสิทธิทำกินในที่ดิน ใช้มาตรการทางภาษีเพื่อบังคับหรือจูงใจให้บุคคลผู้ถือครองที่ดิน ทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวมากขึ้น สนับสนุนการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเท่าเทียม และเป็นธรรม เร่งรัดการจัดให้มีองค์กรและระบบบริหารจัดการที่ดินให้เป็นรูปธรรมโดยเร็ว พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคการเกษตร พื้นฟูและส่งเสริมค่านิยม วัฒนธรรมที่ดีและวิถีชีวิตทางการเกษตรที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

๒. การเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคเกษตร ภาครัฐให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาของภาคเอกชน สนับสนุนการผลิตทางการเกษตรที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ควบคุมและกำกับดูแลให้มีการนำเข้าและใช้สารเคมีทางการเกษตรที่ได้ มาตรฐาน ปรับปรุงบริการขั้นพื้นฐานเพื่อการผลิตให้ทั่วถึง ส่งเสริมการผลิตที่คงไว้ซึ่งความหลากหลายของ พันธุ์พืชและสัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมของประเทศ พัฒนาและเสริมสร้างองค์ความรู้ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ ที่เหมาะสมทางการเกษตร รวมทั้ง สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

๓. การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรตลอดห่วงโซ่การผลิต สนับสนุนการผลิตและบริการของชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร อาหาร และพลังงาน ส่งเสริมสถาบันการศึกษาในพื้นที่ให้ร่วมทำการศึกษาร่วมกับภาคเอกชน สนับสนุนเกษตรกรและผู้ประกอบการนำองค์ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการสร้างมูลค่าเพิ่ม สินค้า ผลิตภัณฑ์เกษตรและอาหาร ยกย่องคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร มาตรฐานระบบการผลิตสินค้าเกษตรให้เทียบเท่าระดับสากล ส่งเสริมระบบตลาดกลางสินค้าเกษตรและตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ส่งเสริมภาคเอกชนและองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบสินค้าเกษตรและ อาหาร ร่วมกับสถาบันเกษตรกร เพิ่มประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการโลจิสติกส์ของภาคเกษตร

๔. การสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกร มุ่งพัฒนาระบบการสร้างหลักประกันรายได้ของเกษตรกรให้มีความมั่นคงและครอบคลุมเกษตรกรทั้งหมด พัฒนาระบบประกันภัย พืชผลการเกษตร ส่งเสริมระบบการทำเกษตรแบบมีพันธสัญญาที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ยกย่องคุณภาพ ชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกร สร้างแรงจูงใจให้เยาวชน เกษตรกรรุ่นใหม่ และแรงงานที่มีคุณภาพเข้าสู่ อาชีพเกษตรกร พัฒนาสถาบันเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนให้เป็นกลไกสนับสนุนการพึ่งพาตนเองของ เกษตรกร เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรรายย่อยที่ได้รับผลกระทบจากการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารที่มีต้นทุนต่ำที่เป็นผลมาจากข้อตกลงการค้าเสรี

๕. การสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพัฒนาพลังงานชีวภาพในระดับครัวเรือนและชุมชน โดยส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกต้นไม้และปลูกป่าโดยชุมชนและเพื่อชุมชนเพิ่มขึ้น ส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรด้วยระบบเกษตรยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนให้มีการจัดการและ เผยแพร่องค์ความรู้และการพัฒนาด้านอาหารศึกษาทุกรูปแบบอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง รวมทั้งส่งเสริมพฤติกรรมบริโภคที่เหมาะสมของบุคคลและชุมชน สนับสนุนการสร้างเครือข่ายการผลิตและการบริโภคที่เกื้อกูลกันในระดับชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน ส่งเสริมการนำวัตถุดิบทางการเกษตรที่ผลิตได้ในชุมชนและที่ เหลือใช้จากการเกษตรมาผลิตเป็นพลังงานทดแทนใน

ชุมชน รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ให้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งด้านอาหารให้กับเกษตรกรและชุมชนอย่างเป็นระบบ

๖. การสร้างความมั่นคงด้านพลังงานชีวภาพเพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศและความเข้มแข็งภาคเกษตร ด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพลังงานจากพืช พลังงาน จัดให้มีระบบการบริหารจัดการสินค้าเกษตรที่ใช้เป็นทั้งอาหารและพลังงาน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการใช้พลังงานชีวภาพที่เกี่ยวข้องกับภาคการผลิตและบริการ จัดให้มีกลไกกำกับดูแลโครงสร้างราคา ของพลังงานชีวภาพและปลูกจิตสำนึกในการใช้พลังงานชีวภาพอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า

๗. การปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน โดยสนับสนุนบทบาทของเกษตรกร เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ภาคเอกชน และชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและวางแผนการผลิตทางการเกษตร ปรับกระบวนการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องให้มีการร่วมมือและบูรณาการการทำงานอย่างจริงจัง ทั้งในส่วนกลางและระดับพื้นที่ พัฒนาระบบ ฐานข้อมูลสารสนเทศด้านอาหารและพลังงานตั้งแต่การผลิต การตลาด ไปจนถึงการบริโภค พัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตร ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในระดับพหุภาคีและทวิภาคี โดยเฉพาะประชาคมอาเซียนที่ก่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐–๒๕๖๔)

ในปัจจุบันความเข้มแข็งของชุมชนมีแนวโน้มที่ดีขึ้น ชุมชนสามารถแก้ปัญหาและสนองตอบความต้องการของชุมชนด้วยตนเองได้ดีขึ้น โดยมีกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ และ บูรณาการเป็นแผนตำบลเพื่อเชื่อมโยงกับแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนพัฒนาอำเภอ และ แผนพัฒนาจังหวัดเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านองค์ความรู้ และงบประมาณในกิจกรรมที่เกิน ความสามารถของชุมชน มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงเป็น เครือข่ายเพิ่มขึ้นจาก ๑๔๓,๖๓๒ แห่งในปี ๒๕๕๕ เป็น ๑๕๒,๓๗๗แห่ง ในปี ๒๕๕๖ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน และอาชีพ ร้อยละ ๓๑.๕๑ขององค์กรทั้งหมด และองค์กรการเงินร้อยละ ๒๖.๗๗

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ ทางด้านการเกษตรจึงมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างการผลิต ปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตร โดยการปรับเปลี่ยนจากการผลิตสินค้าเกษตรขั้นปฐม เป็นสินค้าเกษตรแปรรูปที่มีมูลค่าสูงมีคุณภาพและมาตรฐานสากล สามารถสร้างความเชื่อมโยงทางด้าน วัตถุประสงค์กับประเทศเพื่อนบ้านและลดระดับการผลิตสินค้าขั้นปฐมที่สูญเสียขีดความสามารถในการแข่งขันลงสู่ระดับที่จำเป็นสำหรับการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงาน จัดระบบการผลิตให้สอดคล้องกับ ศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาดตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำทั้งด้านกายภาพและเศรษฐกิจ รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มทางการเกษตรจากกิจการเจ้าของคนเดียวเป็นการประกอบการในลักษณะสหกรณ์ ห้างหุ้นส่วนและบริษัทเพื่อให้เกิดการประหยัดจากขนาด พิจารณาพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และแหล่งน้ำ ใช้เทคโนโลยีการผลิตในระดับ

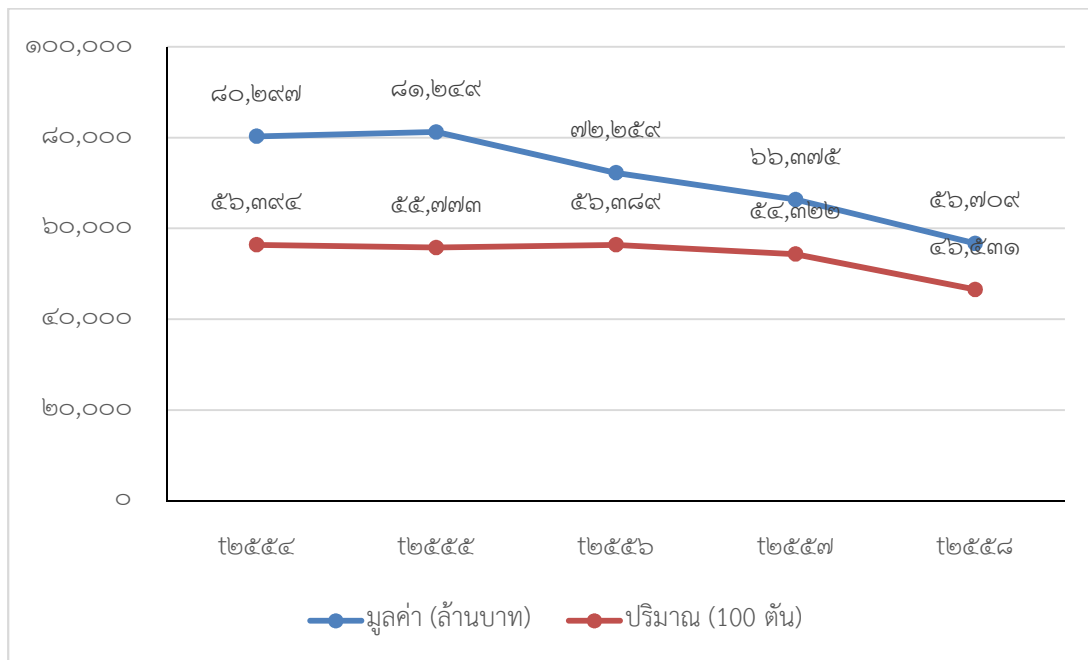
ที่เหมาะสม ใช้กลไกตลาดในการป้องกันความเสี่ยง ตลอดจนส่งเสริมและเร่งขยายผลแนวความคิดการทำการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

สถานการณ์ปุ๋ยเคมีของประเทศไทย

ผลการวิจัยโครงสร้างต้นทุนการผลิตของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรพบว่า ปุ๋ยเคมีถือเป็นปัจจัยการผลิตหลักสำคัญที่มีผลต่อรายได้ของเกษตรกร โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจสำคัญ เช่น ข้าว มีสัดส่วนการใช้ปุ๋ยเคมีประมาณร้อยละ ๑๘ ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ข้าวนาปรังร้อยละ ๑๖ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ร้อยละ ๒๑ และปาล์มน้ำมันร้อยละ ๔๑ เป็นต้น (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๕๖)

ปุ๋ยเคมีจึงเป็นต้นทุนการผลิตที่มีมูลค่าสูงอันดับต้นๆของเกษตรกรและเกษตรกรไทยมีปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้นทุกปีในขณะที่วัตถุประสงค์การผลิตปุ๋ยเคมีเกือบทั้งหมดต้องพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศ จากข้อมูลสถิติปริมาณและมูลค่าการนำเข้าปุ๋ยเคมีสูตรสำคัญระหว่างปี ๒๕๕๑-๒๕๖๐ ในรอบ ๕ ปีที่ผ่านมาของกรมวิชาการเกษตรพบว่าปี ๒๕๕๒ มีปริมาณการนำเข้าปุ๋ยเคมีอยู่ที่ ๓.๘ ล้านตัน มูลค่า ๔.๒ หมื่นล้านบาท ในขณะที่ปี ๒๕๕๖ มีปริมาณการนำเข้าปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้นถึง ๕.๖ ล้านตัน มูลค่า ๗.๒ หมื่นล้านบาท สัดส่วนปริมาณการนำเข้าเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ ๔๗

แผนภาพที่ ๒-๑ สถิติการนำเข้าปุ๋ยเคมีของประเทศไทย

ธุรกิจปุ๋ยเคมีถือเป็นธุรกิจที่มีการแข่งขันไม่กว้างขวางนัก เนื่องจากระบบจัดจำหน่ายที่ผูกขาดโดยผู้นำเข้าไม่กี่รายและมีมูลค่าการตลาดและผลกำไรมหาศาลหลายหมื่นล้านบาท ปัจจุบันมีผู้ประกอบการค้าปุ๋ยรายใหญ่เพียง ๕ รายที่กินส่วนแบ่งการตลาดส่วนใหญ่ร้อยละ ๙๐ เอาไว้ ที่เหลือร้อยละ ๑๐ เป็นของผู้ประกอบการรายเล็ก โดยส่วนแบ่งตลาดของธุรกิจปุ๋ยเคมี อันดับหนึ่งคือบริษัท

เจียไต๋จำกัด (บริษัทในเครือขายของซีพี) ผู้ผลิตปุ๋ยตรากระทาย มีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ ๒๘ อันดับสองคือบริษัท ไทยเซ็นทรัลเคมีจำกัด ผู้ผลิตปุ๋ยตราหัววัว-คันไถมีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ ๒๕ อันดับสามคือบริษัทไอซีพี เพอทีโลเซอร์จำกัด ผู้ผลิตปุ๋ยตราม้าบินมีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ ๑๕ อันดับสี่คือบริษัทยารา(ประเทศไทย)จำกัด ผู้ผลิตปุ๋ยตรายารา มีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ ๑๒ และอันดับห้าคือบริษัท เทอราโกรเฟอร์ติไลเซอร์จำกัด (บริษัทในเครือของเปียร์ซัง) ผู้ผลิตปุ๋ยตรา "มงกุฎ" และปุ๋ยตรา "ทิพย์" ปัจจุบันมีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ ๑๐

กลไกการตลาดปุ๋ยเคมีเป็นลักษณะกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด ราคาปุ๋ยเคมีชนิดเดียวกันจะอยู่ในระดับราคาที่ใกล้เคียงกัน และช่องทางจำหน่ายจากผู้นำเข้าถึงมือเกษตรกรนั้นมีการกีดกันหัวคิวกันอย่างซับซ้อน ซึ่งมีผลอย่างมากทำให้ราคาปุ๋ยเคมีที่จำหน่ายให้กับเกษตรกรสูงกว่าราคานำเข้าในสัดส่วนที่สูงมาก ตัวอย่างเช่น ราคาปุ๋ยเคมีสูตร ๒๑-๐-๐ ที่มีการนำเข้าในปี ๒๕๕๖ มีราคานำเข้าประมาณตันละ ๖,๐๒๑ บาท หรือต้นทุนนำเข้าต่อกระสอบอยู่ที่ ๓๐๑ บาท (กระสอบละ ๕๐ กิโลกรัม) แต่เมื่อถึงมือเกษตรกรราคาปุ๋ยเคมีที่ขายให้เกษตรกรจะอยู่ที่ตันละ ๘,๗๘๐ บาท หรือกระสอบละ ๔๓๙ บาท คือมีส่วนต่างสูงถึงร้อยละ ๔๕ (คำนวณจากรายงานการสำรวจราคาปุ๋ยเคมีขายปลีก ๖ จังหวัดภาคกลาง ระหว่างเดือน ม.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๗ โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เขต ๑๐)

สถานการณ์ปุ๋ยอินทรีย์ในประเทศไทย

ปัจจุบันประเทศไทยมีวัตถุดิบเพียงพอที่จะทำการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ แต่การผลิตเพื่อทำการจำหน่ายในเชิงพาณิชย์นั้นยังอยู่ในวงจำกัด เนื่องจากเกษตรกรสามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขึ้นใช้เองในระดับไร่นา สำหรับปุ๋ยอินทรีย์ที่มีการผลิตและจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ที่สำคัญได้แก่ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งในปัจจุบันมีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในเชิงอุตสาหกรรมเพื่อใช้ในการเพาะปลูกและการส่งออกมากยิ่งขึ้นจำนวนโรงงานที่ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่จดทะเบียนไว้กับกรมโรงงานอุตสาหกรรมกระทรวงอุตสาหกรรมมีจำนวน ๑๕๒ โรงงาน เงินลงทุนทั้งหมด ๒,๐๑๘ ล้านบาท คาดว่ามีปริมาณการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในประเทศประมาณปีละ ๑๐๐,๐๐๐ ตัน ซึ่งภาคกลางมีโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์มากที่สุดจำนวน ๗๐ แห่ง รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓๖ แห่ง และภาคเหนือ ๒๒ แห่ง โดยส่วนมากโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์นั้นจะตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความต้องการใช้และเป็นพื้นที่ที่มีวัตถุดิบในการผลิต โดยเฉพาะซากพืชและมูลสัตว์ ซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญ

การประเมินปริมาณการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในประเทศนั้นทำได้ยาก เนื่องจากเกษตรกรสามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองได้ จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรพบว่าเกษตรกรใช้จ่ายเงินสดในการซื้อปุ๋ยอินทรีย์โดยเฉลี่ยประมาณ ๒๕๐ บาท/ครัวเรือน/ปี โดยซื้อปุ๋ยคอกมากที่สุด และคาดว่าปริมาณความต้องการปุ๋ยอินทรีย์ของครัวเรือนเกษตรกรไทยจะมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จากการที่กระทรวงเกษตรฯมีโครงการรณรงค์การใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อความปลอดภัยของสินค้าเกษตรและอาหาร โดยการสำรวจในเบื้องต้นพบว่าเกษตรกรมีความต้องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ๕๔๒,๘๐๗ ตัน หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖ ของความต้องการใช้ปุ๋ยทั้งหมดของเกษตรกร ส่วนราคาจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์นั้นจะขึ้นอยู่กับคุณภาพของปุ๋ยและระยะทางในการขนส่ง โดยปัจจุบันยังไม่มีมีการเก็บข้อมูลราคาปุ๋ยอินทรีย์อย่างเป็นระบบเหมือนกับปุ๋ยเคมีที่มีการเก็บข้อมูลไว้อย่างครบถ้วนในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตร

ปัจจุบันประเทศไทยมีทั้งการส่งออกและนำเข้าปุ๋ยอินทรีย์ ดังนี้

การส่งออก ในปี ๒๕๔๙ ไทยส่งออกปุ๋ยอินทรีย์ ๔,๘๔๒.๒๖ ตัน มูลค่า ๓๗.๙๓ ล้านบาท เมื่อเทียบกับปี ๒๕๔๘ แล้วทั้งปริมาณและมูลค่าเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๙.๒ และ ๓๒.๐ โดยแยกเป็นการส่งออกปุ๋ยอินทรีย์ผสมสัตว์ร้อยละ ๗๙.๔ ของปริมาณการส่งออกปุ๋ยอินทรีย์ทั้งหมด รองลงมาคือปุ๋ยอินทรีย์จากสัตว์ร้อยละ ๑๙.๒ และปุ๋ยอินทรีย์จากพืชร้อยละ ๑.๔

ประเด็นที่น่าสนใจ คือเมื่อพิจารณาการส่งออกปุ๋ยอินทรีย์ในปี ๒๕๔๘ ทั้งปริมาณและมูลค่าลดลงอย่างมาก หลังจากในช่วงปี ๒๕๔๔-๒๕๔๗ การส่งออกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเนื่องจากปัญหาภัยแล้งทำให้ความต้องการปุ๋ยอินทรีย์ในประเทศต่างๆลดลง กล่าวคือ ในปี ๒๕๔๘ ปริมาณการส่งออกปุ๋ยอินทรีย์เท่ากับ ๓,๔๗๙.๑๑ ตัน มูลค่า ๒๘.๗๔ ล้านบาท เมื่อเทียบกับในปี ๒๕๔๗ แล้วทั้งปริมาณและมูลค่าลดลงร้อยละ ๕๗.๑ และ ๘๒.๒ ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาแยกประเภทปุ๋ยอินทรีย์แล้วจะพบว่า การส่งออกที่ลดลงนั้นเป็นปุ๋ยอินทรีย์จากสัตว์ (เช่น มูลสัตว์) ในขณะที่ปุ๋ยอินทรีย์ผสมนั้นการส่งออกยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๔๔-๒๕๔๙ กล่าวคือ การส่งออกปุ๋ยอินทรีย์ผสมในปี ๒๕๔๘ เท่ากับ ๓,๘๔๒.๐๔ ตัน มูลค่า ๒๙.๘๗ ล้านบาท เมื่อเทียบกับในปี ๒๕๔๘ แล้วทั้งปริมาณและมูลค่าเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๑.๒ และ ๑๕.๗ โดยตลาดหลักคือ ปากีสถานสัดส่วนตลาดร้อยละ ๓๑.๔ รองลงมาคือ ญี่ปุ่นร้อยละ ๑๐.๖ อิตาลี ร้อยละ ๑๐.๒ และพม่าร้อยละ ๘.๐ สำหรับตลาดส่งออกปุ๋ยอินทรีย์ผสมที่น่าสนใจคือ มาเลเซีย มัลดีฟ อินเดียและสเปน

ปัจจุบันการส่งออกปุ๋ยอินทรีย์นั้นยังมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะชนิดของวัตถุดิบที่นำมาผลิตปุ๋ยอินทรีย์อาจมีปัญหาในด้านสุขอนามัย ทำให้ประเทศผู้นำเข้าบางประเทศเข้มงวดในการตรวจสอบ รวมทั้งน้ำหนักของปุ๋ยอินทรีย์ที่จัดว่าเป็นสินค้าที่มีน้ำหนักมาก ซึ่งทำให้ไม่สะดวกในการขนส่ง

การนำเข้า ในปี ๒๕๔๙ ไทยนำเข้าปุ๋ยอินทรีย์ ๒,๐๓๙.๘๔ ตัน มูลค่า ๑๕.๓๗ ล้านบาท เมื่อเทียบกับปี ๒๕๔๘ แล้วทั้งปริมาณและมูลค่าเพิ่มขึ้นร้อยละ ๗๐.๗ และ ๑๕.๘ โดยแยกเป็นการนำเข้าปุ๋ยอินทรีย์จากพืชร้อยละ ๕๑.๒ ของปริมาณการนำเข้าปุ๋ยอินทรีย์ทั้งหมด ซึ่งเกือบทั้งหมดนำเข้าจากจีน ส่วนปุ๋ยอินทรีย์ที่มีการนำเข้ารองลงมาคือ ปุ๋ยอินทรีย์จากสัตว์ร้อยละ ๒๙.๙ แหล่งนำเข้าสำคัญคือ อิตาลีมีสัดส่วน ร้อยละ ๖๔.๐ และจีนมีสัดส่วน ร้อยละ ๒๓.๒ ส่วนแหล่งนำเข้าอื่นๆ ได้แก่ เดนมาร์ก สหรัฐฯ แอฟริกาใต้และพม่า และปุ๋ยอินทรีย์ผสมร้อยละ ๑๙.๙ แหล่งนำเข้าสำคัญคือ ลาวมีสัดส่วนร้อยละ ๖๒.๔ รองลงมาคือ ไต้หวัน ร้อยละ ๒๐.๖ สิงคโปร์ ร้อยละ ๙.๐ และญี่ปุ่น ร้อยละ ๘.๐

การนำเข้าปุ๋ยอินทรีย์ลดลงในช่วงปี ๒๕๔๖-๒๕๔๗ เนื่องจากความต้องการปุ๋ยอินทรีย์ในประเทศลดลง รวมทั้งปัญหาการแพร่ระบาดของในปศุสัตว์ไม่ว่าจะเป็นปัญหาไข้หวัดนกและโรคหวัดทำให้ปริมาณการนำเข้าปุ๋ยอินทรีย์จากสัตว์ลดลงอย่างมากในช่วงปี ๒๕๔๖-๒๕๔๗ กล่าวคือ ในปี ๒๕๔๖ ปริมาณการนำเข้าปุ๋ยอินทรีย์จากสัตว์เท่ากับ ๑,๕๘๙.๔๔ ตัน มูลค่า ๑๐.๕๕ ล้านบาท เมื่อเทียบกับในปี ๒๕๔๕ แล้วทั้งปริมาณและมูลค่าลดลงร้อยละ ๔๒.๕ และ ๔๓.๖ ตามลำดับ ส่วนในปี ๒๕๔๗ ปริมาณการนำเข้าปุ๋ยอินทรีย์จากสัตว์เท่ากับ ๗๒.๗๘ ตัน มูลค่า ๒.๕๗ ล้านบาท เมื่อเทียบกับในปี ๒๕๔๖ แล้วทั้งปริมาณและมูลค่าลดลงร้อยละ ๙๕.๔ และ ๔๕.๖ ตามลำดับ

โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของประเทศไทย

จากรายงานโดยศูนย์สารสนเทศกลุ่มระบบเครือข่ายและคอมพิวเตอร์ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่าจากอดีตจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๗ พบว่ามีโรงงานปุ๋ยเกิดขึ้นในประเทศทั้งสิ้นจำนวน ๑,๙๓๗ แห่ง ซึ่งไม่ได้ระบุว่าเป็นโรงปุ๋ยที่ได้รับบสนับสนุนจากหน่วยงานใด

นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลในด้านการสร้างอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชน และนโยบายการเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรทางเลือกและเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกร เพื่อทดแทนปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง ประกอบกับประเทศไทยมีวัตถุดิบจำนวนมากที่สามารถนำมาผลิตปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ การนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาผลิตเป็นปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพจึงเป็นทางเลือกที่จะทำให้ชุมชนเกษตรกรมีรายได้เสริมและสามารถลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี ทั้งยังสามารถรักษาสังแวดล้อมได้อีกทางหนึ่งด้วย จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๗ มีการตั้งคณะทำงานจัดทำยุทธศาสตร์ปุ๋ยอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีทางเลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมีได้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อสภาพดินและช่วยลดการสูญเสียเงินตราจากการนำเข้าปุ๋ยเคมี จึงเห็นควรส่งเสริมให้สร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขึ้นในทุกอำเภอทั่วประเทศอย่างน้อยอำเภอละ ๑ แห่ง โดยกำหนดเป้าหมายว่าจะสร้างให้ครบทุกอำเภอภายในเวลา ๒ ปี ดำเนินการได้ ๒ ลักษณะ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับข้อเท็จจริงของสภาพพื้นที่ พืชที่ปลูก และความต้องการของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่คือ

๑. โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์แท้ ซึ่งใช้ ซากพืช ซากสัตว์ มูลสัตว์มาผสมเป็นปุ๋ยอัดเม็ด

๒. โรงงานผลิตปุ๋ยกึ่งอินทรีย์ที่ใช้แม่ปุ๋ยมาผสม เพื่อให้ได้ปุ๋ยที่มีธาตุอาหารพืชที่เหมาะสมกับสภาพดินและพืชที่ปลูกในพื้นที่นั้นๆ

ดังนั้นเพื่อเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาลขณะนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยกรมพัฒนาที่ดิน ได้จัดทำโครงการบูรณาการจังหวัดร่วมกับจังหวัด จัดสร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชุมชนขึ้นมีจำนวนทั้งสิ้น ๕๐๐ แห่ง ทั่วประเทศกรมพัฒนาที่ดิน (๒๕๔๗) และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) ได้ดำเนินการโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย ซึ่งเป็นโครงการที่สนับสนุนกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพในการจัดตั้งโรงงานต้นแบบผลิตปุ๋ยสำหรับชุมชนรับผิดชอบในการจัดตั้งและฝึกอบรมให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถในการผลิตปุ๋ยที่มีคุณภาพปัจจุบันมีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๓๑๗ แห่งทั่วประเทศ

ดังนั้นโรงงานปุ๋ยอินทรีย์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๘๑๗ แห่งทั่วประเทศ ดังนั้นเพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานโรงงานปุ๋ยควรมีการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของโครงการของทั้ง ๒ หน่วยงาน เนื่องจากมีการระบุข้อมูลที่ชัดเจนในการให้การสนับสนุนโรงงานปุ๋ย โดยทำการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการดำเนินงานเพื่อเป็นกรณีศึกษาให้กับกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ ได้นำมาประยุกต์ใช้การบริหารจัดการโรงงานปุ๋ยให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นต่อไป

นอกจากโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยซึ่งดำเนินการโดยกรมพัฒนาที่ดินและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยแล้ว ภาครัฐยังมีโครงการอีกหลายโครงการที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนการผลิตปุ๋ยแก่กลุ่มเกษตรกร แต่จะเป็นการส่งเสริมโดยกลุ่มเกษตรกรไม่มีส่วนร่วม ไม่มีการสำรวจและดูศักยภาพของกลุ่ม อีกทั้งส่วนใหญ่กลุ่มได้เฉพาะโรงเรือนและเครื่องจักร โดยไม่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ยที่ถูกต้อง กลุ่มเป็นต้องเดินทางไปศึกษาจากแหล่งต่างๆ ที่มีความรู้ที่แตกต่างจนกลุ่มไม่ทราบว่าความรู้ใดเป็นความรู้ที่ถูกต้อง และเมื่อนำปุ๋ยที่ผลิตได้ไปใช้แล้วไม่เกิดประโยชน์ ทำให้กลุ่มเลิกผลิตปุ๋ยเองหันไปซื้อปุ๋ยเคมีมาใช้เหมือนเดิม จนเกิดโรงปุ๋ยร้างเพิ่มมากขึ้นทั่วทุกภาคของประเทศขณะที่เกษตรกรยังคงยากจนกลับต้องพึ่งพาปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง รัฐจึงต้องสูญเสียงบประมาณในการก่อสร้างโรงปุ๋ยโดยเปล่าประโยชน์มูลค่าหลายล้านบาทขณะที่ความสำเร็จของโรงปุ๋ย วว. เกิดจากเทคโนโลยีการผลิตที่ง่ายไม่ซับซ้อน และปุ๋ยที่ผลิตสามารถขึ้นทะเบียนมาตรฐานได้ ทำให้กลุ่มส่วนใหญ่ผลิตได้ไม่เพียงพอกับความต้องการ รวมถึงกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ ที่ได้ทดลองใช้และมีความพึงพอใจ สนใจเข้ามาเรียนรู้และรับการถ่ายทอดอีกเป็นจำนวนมาก

ข้อมูลของสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์พบว่า มีโรงปุ๋ยชุมชนที่ไม่สามารถดำเนินการได้จำนวน ๒๙๙ โรงทั่วประเทศ โดยอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึง ๒๑๑ โรง และผลการสำรวจชี้ว่า ปัญหาที่กลุ่มไม่สามารถดำเนินการผลิตปุ๋ยได้เนื่องจากขาดความรู้การผลิตปุ๋ยที่ถูกต้อง ทำให้ปุ๋ยที่ผลิตได้ไม่มีประสิทธิภาพ และไม่มีการตรวจวิเคราะห์หรือช่วยแก้ปัญหาหลังจากได้รับโครงการยิ่งไปกว่านั้น ข้อมูลจากการสำรวจของกรมพัฒนาที่ดินยังพบว่าดินของประเทศไทยมีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำถึงต่ำมากซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ผลผลิตตกต่ำ จำเป็นต้องเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แก่ดินทั้งประเทศอย่างเร่งด่วน ในขณะที่ชุมชนของเกษตรกรมีวัสดุเหลือใช้อยู่เป็นจำนวนมากที่สามารถใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพและราคาถูก

โอกาสและอุปสรรคของปุ๋ยอินทรีย์

ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย (๒๕๕๐) รายงานว่า ในปัจจุบันกระแสการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์และสินค้าเกษตรที่มีการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมส่งผลให้ความต้องการปุ๋ยอินทรีย์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามความต้องการปุ๋ยอินทรีย์ในประเทศไทยยังมีแนวโน้มเติบโตได้อีกมากถ้าทั้งรัฐบาลและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันขจัดปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของความต้องการปุ๋ยอินทรีย์ ดังนี้

๑. ปริมาณการใช้ปุ๋ยอินทรีย์อยู่ในปริมาณต่ำ เนื่องจากปุ๋ยอินทรีย์มีธาตุอาหารค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับปุ๋ยเคมีในปริมาณที่เท่ากัน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อให้ธาตุอาหารเพียงพอและสมดุลสำหรับพืชหรือเพื่อทดแทนปุ๋ยเคมีจึงต้องใช้ในปริมาณมาก ทำให้เกษตรกรมีต้นทุนมากกว่าการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวรัฐบาลได้ดำเนินการอบรมและเผยแพร่ความรู้เพื่อให้เกษตรกรสามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขึ้นใช้เองจากวัสดุในไร่นา รวมทั้งเลือกชนิดของปุ๋ยอินทรีย์ที่จะใช้ให้เหมาะสมกับพืชและดินในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้รัฐบาลควรสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในด้านการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เป็นการค้าและจำหน่ายในประเทศในราคาที่เป็นธรรม ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการปรับปรุงบำรุงดินได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการช่วยในด้านสิ่งแวดล้อมในการนำเอาวัสดุที่เหลือใช้มาทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้อีกทางหนึ่ง รวมทั้งมีการติดตามรายงานราคา

จำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์แต่ละประเภท ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรใช้เป็นราคาอ้างอิงและยังเป็นการควบคุมราคาจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์อีกด้วย

๒. การควบคุมมาตรฐานของปุ๋ยอินทรีย์ ผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์วางจำหน่ายในท้องตลาดมากมายในปัจจุบัน มีทั้งแบบเม็ด ผงและน้ำ ซึ่งพบว่าส่วนหนึ่งเป็นปุ๋ยอินทรีย์ซึ่งมีคุณภาพต่ำ ทั้งปริมาณอินทรีย์วัตถุ ปริมาณธาตุอาหารหลัก เหตุผลที่ทำให้มีการผลิตและจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์ในท้องตลาดมาก เพราะการขายปุ๋ยอินทรีย์จะมีกำไรต่อหน่วยสูงกว่าการขายปุ๋ยเคมี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานะที่น้ำมันมีราคาแพง เกษตรกรที่ซื้อปุ๋ยอินทรีย์เหล่านี้หรือปุ๋ยที่โฆษณาว่าเป็นปุ๋ยธรรมชาติต่างๆ จะไม่ทราบถึงความคุ้มค่าของราคากับหน่วยธาตุอาหารพืชในปุ๋ยอินทรีย์ หรือแม้กระทั่งประโยชน์ที่จะได้จากปุ๋ยอินทรีย์ที่ซื้อมาใช้ ปุ๋ยอินทรีย์เหล่านี้จะมีราคาใกล้เคียงหรือต่ำกว่าปุ๋ยเคมีเล็กน้อย แต่จะมีคุณสมบัติในเรื่องปริมาณธาตุอาหารต่ำกว่าหรือน้อยกว่าปุ๋ยเคมีมาก แม้ว่าจำนวนชนิดของธาตุอาหารจะมีมากกว่าในปุ๋ยเคมี ดังนี้ เพื่อเป็นการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานของปุ๋ยอินทรีย์ กรมวิชาการเกษตรจึงออกประกาศกรมวิชาการเกษตร เรื่อง “ประกาศมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์กรมวิชาการเกษตร พ.ศ. ๒๕๔๘” ประกาศฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๒ เรื่องคือ เพื่อควบคุมมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์และเพื่อไม่ให้พ่อค้าปุ๋ยอินทรีย์เอาर्डเอาเปรียบเกษตรกร

มาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์

ด้วยปัจจุบันมีการส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการปรับปรุงบำรุงดิน ตลอดจนมีการนำเทคโนโลยีชีวภาพเข้ามาใช้ในการปรับปรุงบำรุงดิน เพิ่มคุณค่าของธาตุอาหารพืชทำให้มีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีข้อกำหนดมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกร กรมวิชาการเกษตรจึงกำหนดมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์ ดังต่อไปนี้

มาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์ตามประกาศกรมวิชาการเกษตร (มาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์ พ.ศ. ๒๕๔๘)

ข้อ ๑. รายละเอียดกำหนดคุณสมบัติของปุ๋ยอินทรีย์
ตารางที่ ๒-๑ รายละเอียดกำหนดคุณสมบัติของปุ๋ยอินทรีย์

ลำดับที่	คุณลักษณะ	เกณฑ์กำหนด
๑	ขนาดของปุ๋ย	ไม่เกิน ๑๒.๕x๑๒.๕ มิลลิเมตร
๒	ปริมาณความชื้นและสิ่งที่ระเหยได้	ไม่เกิน ๓๕ เปอร์เซ็นต์ โดยน้ำหนัก
๓	ปริมาณหิน และกรวด	ขนาดใหญ่กว่า ๕ มิลลิเมตร ไม่เกิน ๕ เปอร์เซ็นต์ โดยน้ำหนัก
๔	พลาสติก แก้ว วัสดุมีคม และโลหะอื่น ๆ	ต้องไม่มี
๕	ปริมาณอินทรีย์วัตถุ	ไม่น้อยกว่า ๓๐ เปอร์เซ็นต์ โดยน้ำหนัก
๖	ค่าความเป็นกรด - ด่าง (pH)	๕.๕ - ๘.๕
๗	อัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจน	(C/N) ไม่เกิน ๒๐ : ๑
๘	ค่าการนำไฟฟ้า (EC : Electrical Conductivity)	ไม่เกิน ๖ เดซิซีเมน/เมตร

ตารางที่ ๒-๑ รายละเอียดกำหนดคุณสมบัติของปุ๋ยอินทรีย์ (ต่อ)

ลำดับที่	คุณลักษณะ	เกณฑ์กำหนด
๙	ปริมาณธาตุอาหารหลัก - ไนโตรเจน (total N) - ฟอสฟอรัส (total P _{๒๐๕}) - โพแทสเซียม (total K _{๒๐})	ไม่น้อยกว่า ๑.๐ เปอร์เซ็นต์ โดยน้ำหนัก ไม่น้อยกว่า ๐.๕ เปอร์เซ็นต์โดยน้ำหนัก ไม่น้อยกว่า ๐.๕ เปอร์เซ็นต์ โดยน้ำหนัก
๑๐	การย่อยสลายที่สมบูรณ์	มากกว่า ๘๐ เปอร์เซ็นต์
๑๑	สารหนู (Arsenic) แคดเมียม (Cadmium) โครเมียม (Chromium) ทองแดง (Copper) ตะกั่ว (Lead) ปรอท (Mercury)	ไม่เกิน ๕๐ มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่เกิน ๕ มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่เกิน ๓๐๐ มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่เกิน ๕๐๐ มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่เกิน ๕๐๐ มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่เกิน ๒ มิลลิกรัม/กิโลกรัม

ข้อ ๒. มาตรฐานฉลากและบรรจุภัณฑ์ของปุ๋ยอินทรีย์ต้องมีรายละเอียดบนภาชนะบรรจุ
ดังนี้

- ๒.๑ ชื่อการค้าและเครื่องหมายการค้า
- ๒.๒ ชนิดของผลิตภัณฑ์
- ๒.๒ ปริมาณบรรจุเป็นน้ำหนักสุทธิ (ในระบบเมตริก)
- ๒.๒ ชื่อผู้ผลิตและสถานที่ผลิต
- ๒.๒ ระบุวัสดุที่ใช้ผลิตและอัตราส่วนที่ใช้
- ๒.๒ ระบุวันที่ผลิตและวันที่หมดอายุ
- ๒.๒ ระบุวิธีการใช้ การเก็บรักษา และข้อควรระวัง

เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๕๕ ให้ผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อการค้าต้องแจ้งกรมวิชาการเกษตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปุ๋ยอินทรีย์ โดยแสดงชื่อปุ๋ยอินทรีย์ เครื่องหมายการค้า สถานที่ผลิต สถานที่เก็บ สถานที่ขาย และสถานที่ทำการ

ความหมายของการประเมินโครงการ

Mehrens and Lehmann (๑๙๗๘)อ้างโดย พิเชิต (๒๕๕๗)ให้นิยามการประเมินโครงการว่าเป็นการวางแผน การรวบรวมข้อมูลและการใช้ข้อมูลสำหรับเป็นทางเลือกในการตัดสินใจ ในขณะที่ Ebel and Frisbie(๑๙๘๖)ได้ให้นิยามการประเมินโครงการว่าเป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณค่าของสิ่งที่ต้องการประเมิน ซึ่งการประเมินโครงการสรุปเป็นสมการต่างๆดังนี้

การประเมิน = การวัด

การประเมิน = การวัด + ดุลยพินิจ

การประเมิน = การวิจัยประยุกต์

การประเมิน = การตรวจสอบความสอดคล้อง

การประเมิน = การช่วยตัดสินใจ

การประเมิน = การบรรยายอย่างลุ่มลึก

การประเมิน = การตัดสินใจคุณค่า

พิชิต (๒๕๕๗) ได้สรุปลักษณะสำคัญของการประเมินโครงการดังนี้

๑. การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์มากกว่าการตรวจสอบว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ แต่ยังคงคลุมถึงการตรวจสอบผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ
๒. การประเมินโครงการไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการตรวจสอบผลขั้นสุดท้ายที่จะเกิดขึ้นเมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการประเมินความเหมาะสมและความพร้อมของการจัดทำโครงการก่อนที่จะเริ่มดำเนินงานตลอดจนการประเมินความก้าวหน้าในระหว่างที่มีการดำเนินงานอีกด้วย
๓. การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่สนใจในการหาคำตอบต่างๆซึ่งเป็นข้อมูลเฉพาะโครงการใดโครงการหนึ่ง ไม่ได้สนใจในเรื่องการค้นกาทฤษฎีหรือหลักเกณฑ์เพื่อนำไปใช้ในการสรุปอ้างอิงต่อไป หากแต่เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์เฉพาะโครงการนั้นๆ
๔. การประเมินโครงการเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการโครงการที่ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศป้อนกลับ เพื่อการตัดสินใจในการปรับปรุงพัฒนาโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายโครงการ
๕. การประเมินโครงการอาจจะเป็นบุคคลภายนอกประเมิน (outsider evaluation) หรือ ผู้ปฏิบัติงานโครงการเป็นผู้ประเมินเอง (insider evaluation)

ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาและการวิเคราะห์โครงการ

เดช (๒๕๔๑) กล่าวไว้ในการวิเคราะห์โครงการโดยเฉพาะการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการ จะต้องพิจารณาความเป็นไปได้อย่างรอบคอบถึง ๖ มิติด้วยกันดังนี้

๑. มิติทางด้านเทคนิค (Technical Aspects) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชนิดและปริมาณของปัจจัย การผลิตที่จะนำมาใช้ในการก่อสร้างอาคารบ้านพัก ระบบไฟฟ้า ระบบน้ำประปา การเลือกใช้วัสดุ และอุปกรณ์ต่าง ๆ
๒. มิติทางด้านสถาบันการจัดองค์กรและการจัดการ (Management Aspects) จะต้องมี การ จัดลำดับการบังคับบัญชาที่ชัดเจน มีการแบ่งความรับผิดชอบและให้อำนาจในการจัดการตามกำลัง ความสามารถของบุคคลากร
๓. มิติทางด้านสังคม (Social Aspects) ต้องมีการพิจารณาถึงผลกระทบต่อสังคมของโครงการที่จะก่อให้เกิดผลทางใดบ้างเช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมมลภาวะต่าง ๆ หรือผลกระทบต่อ การกระจายรายได้การจ้างงานในท้องถิ่น ซึ่งจะต้องคำนึงให้เกิดผลกระทบย้อนกลับน้อยที่สุด
๔. มิติทางการตลาด (Marketing and Commercial Aspects) วิเคราะห์เกี่ยวกับโครงการว่าในด้านการตลาดนั้นสามารถขายได้ในราคาที่ทำได้ และมีความเพียงพอต่ออุปสงค์ตลาด

๕. มิติทางการเงิน (Financial Aspects) เป็นการวิเคราะห์ในเรื่องผลกระทบทางด้าน การเงิน ในด้านการลงทุน ผลตอบแทน และต้นทุน ตลอดจนการจัดเตรียมงบประมาณที่เหมาะสม ประสิทธิภาพด้านการเงิน ความคล่องตัวทางการเงิน และความน่าเชื่อถือ

๖. มิติทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Aspects) เป็นการพิจารณาว่าโครงการที่กำลังพิจารณานั้น มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นส่วนรวมอย่างไร หรือผลกระทบโครงการนั้นมีขนาดที่มากพอและคุ้มกับการใช้ทรัพยากรสังคมหรือไม่

ประเภทของการประเมินโครงการ

๑. จำแนกตามวัตถุประสงค์ ได้แบ่งการประเมินเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑ การประเมินความก้าวหน้า (formative evaluation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมุ่งตรวจสอบ ควบคุม กำกับดูแลการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน

๑.๒ การประเมินแบบสรุปรวม (summative evaluation) เป็นการประเมินผลสำคัญของโครงการ เป็นการประเมินหลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้วเพื่อมุ่งตรวจสอบว่าโครงการได้บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

๒. จำแนกตามหลักที่ยึดในการประเมินแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑ การประเมินแบบอิงเป้าหมายโครงการ (goal-based evaluation) โดยการเปรียบเทียบผลของโครงการกับผลที่คาดหวังไว้

๒.๒ การประเมินแบบไม่อิงวัตถุประสงค์ (goal free evaluation) เป็นการตัดสินคุณค่าโครงการจากผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากโครงการ (actual outcome) ซึ่งประกอบด้วยผลที่คาดหวังตามวัตถุประสงค์ของโครงการและผลที่มีได้คาดหวังไว้

๓. จำแนกตามลำดับเวลาโครงการ แบ่งได้ ๓ ประเภท คือ

๓.๑ ประเมินก่อนดำเนินการโครงการ (intrinsic evaluation)เป็นการศึกษาความเหมาะสมโครงการซึ่งเป็นการดูความต้องการ ความจำเป็น และความเป็นไปได้ของโครงการ

๓.๒ ประเมินขณะดำเนินการโครงการ (ongoing evaluation)เป็นการประเมินความก้าวหน้าโครงการเป็นช่วงๆ (formative evaluation) เพื่อดูว่าโครงการเป็นไปตามแผนหรือไม่

๓.๓ ประเมินหลังดำเนินการโครงการ (pay-off evaluation) เป็นการประเมินเมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่าผลการดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่โดยการประเมินผลที่เกิดขึ้น (outcome) ผลกระทบ (impact) และเป็นการประเมินภาพรวมทั้งหมดของโครงการ (summative evaluation)

๔. จำแนกตามสิ่งที่ถูกประเมิน แบ่งการประเมินเป็น ๔ ประเภท คือ

๔.๑ การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (context evaluation) เป็นการประเมินโครงการว่ามีความสอดคล้องกับนโยบายในระดับต่างๆหรือไม่

๔.๒ การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (input evaluation) เป็นการประเมินความพร้อมทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณของทรัพยากรต่างๆ เช่น บุคคล เครื่องมือ เทคโนโลยี ก่อนเริ่มโครงการ

๔.๓ การประเมินกระบวนการ (process evaluation) เป็นการประเมินขณะดำเนินงานเพื่อดูความก้าวหน้าโครงการ

๔.๔ การประเมินผลผลิตหรือผลงาน (product evaluation) เป็นการประเมินเมื่อโครงการสิ้นสุดแล้ว เป็นการประเมินผลลัพธ์และผลกระทบ

กระบวนการประเมินโครงการ

พิชิต (๒๕๕๗) ได้สรุปกระบวนการประเมินโครงการหรือภาระงานหรือกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน โดยศึกษาสาระสำคัญ วิเคราะห์ ทำความรู้จักและบรรยายโครงการ โดยศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องโครงการ เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งถึง

ขั้นตอนที่ ๒ ระบุหลักการและเหตุผลของการประเมิน โดยมุ่งคำตอบว่าทำไมจึงต้องประเมินโครงการนี้โดยกล่าวถึงหลักการและเหตุผลของความจำเป็นที่ต้องประเมินโครงการนี้

ขั้นตอนที่ ๓ กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน วัตถุประสงค์ของการประเมินจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการประเมิน

ขั้นตอนที่ ๔ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและรูปแบบการประเมิน เมื่อมีการศึกษาจะทำให้เกิดแนวความคิดในการประเมินโครงการได้ชัดเจนมากขึ้น เช่นการประเมินแบบ CIPP Model ได้เสนอแนะให้การประเมินโครงการ ๔ ประเด็น คือ

๑. การประเมินสภาพแวดล้อมโครงการ (Context evaluation)
๒. การประเมินทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ (Input evaluation)
๓. การประเมินกระบวนการดำเนินโครงการ (Process evaluation)
๔. การประเมินผลิตผลโครงการ (Product evaluation)

ขั้นตอนที่ ๕ การออกแบบประเมิน เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ๑) การออกแบบการวัดตัวแปร (Measurement Design) ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องการศึกษา ๒) การออกแบบการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Design) หรือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เป็นการกำหนดว่าจะรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มใดหรือใครเป็นผู้ให้ข้อมูล ๓) การออกแบบวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis Design)

ขั้นตอนที่ ๖ พัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องวัดได้ตรง สอดคล้องและครอบคลุมประเด็นการประเมินหรือตัวแปรที่ทำการศึกษา

ขั้นตอนที่ ๗ เก็บรวบรวมข้อมูลกำหนดช่วงเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ชัดเจน

ขั้นตอนที่ ๘ วิเคราะห์ข้อมูล ถ้าเป็นข้อมูลเชิงปริมาณการวิเคราะห์จะใช้สถิติเข้าช่วยสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพหรือเชิงคุณลักษณะจะใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์โครงการทางการเงิน

แม้ว่าจุดมุ่งหมายในการทำโครงการของรัฐบาลจะมีความแตกต่างจากเอกชน โดยที่จุดมุ่งหมายของโครงการรัฐบาลคือผลประโยชน์สุทธิที่แก่สังคมส่วนรวมสูงสุด ขณะที่ผลตอบแทนสูงสุดจากการลงทุนเป็นจุดมุ่งหมายของเอกชนหรือผู้เป็นเจ้าของโครงการ ในข้อเท็จจริงแล้ว ผลกำไรจากโครงการก็เป็นสิ่งที่รัฐบาลต้องพิจารณา ถ้าโครงการดังกล่าวต้องอาศัยเงินทุนจากการกู้ยืมสถาบันการเงิน เพราะรัฐบาลต้องมีการระงับการจ่ายชำระคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย เมื่อเป็นเช่นนี้การวิเคราะห์ทางการเงินจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้ให้เห็นว่า โครงการลงทุนก่อให้เกิดผลกำไรมากน้อยเพียงใด ซึ่งผู้บริหารการเงินของโครงการต้องมีการวางแผนทางการเงินเพื่อจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเพื่อให้ทราบถึงสภาพทางธุรกิจของโครงการที่กำลังพิจารณาตัดสินใจดำเนินโครงการ

การวิเคราะห์โครงการทางการเงินเป็นกระบวนการวิเคราะห์ผลประโยชน์และค่าใช้จ่ายในรูปตัวเงินของโครงการ เพื่อประเมินศักยภาพของโครงการว่าสามารถทำกำไรให้แก่ผู้เป็นเจ้าของโครงการหรือไม่ โดยผลประโยชน์และค่าใช้จ่ายของโครงการจะจัดทำในรูปของกระแสเงินสด ซึ่งกระแสผลประโยชน์และค่าใช้จ่ายจะถูกประเมินด้วยราคาตลาด

โครงการที่เหมาะสมแก่การวิเคราะห์ทางการเงินได้แก่โครงการใดก็ตามที่สามารถผลิตผลผลิตออกจำหน่ายในตลาด สมควรต้องวิเคราะห์ทางการเงิน ไม่ว่าจะ เป็นโครงการลงทุนของเอกชนหรือรัฐบาลก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเป็นโครงการลงทุนของเอกชนจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ด้านนี้เสมอ เพราะเอกชนให้ความสำคัญกับผลกำไรที่เป็นตัวเงินซึ่งตกกับผู้เป็นเจ้าของโครงการ ถึงกระนั้นก็ตาม โครงการลงทุนของรัฐบาลก็ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ทางการเงินเช่นกันในกรณีต่อไปนี้

๑. เป็นโครงการที่ได้กำหนดผลประโยชน์ที่ต้องการไว้แล้ว แต่พิจารณาหาทางเลือกที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ซึ่งผลประโยชน์ดังกล่าวโดยเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด (cost effectiveness)

๒. เป็นโครงการที่ต้องอาศัยแหล่งเงินกู้จากสถาบันการเงินทั้งในและ/หรือนอกประเทศ เพราะผู้ให้กู้ต้องประเมินความสามารถในการทำกำไรของโครงการว่าเพียงพอต่อการชำระคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยหรือไม่

๓. โครงการที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้แต่นำมาซึ่งผลประโยชน์ทางอ้อมแก่สังคมระยะยาว ได้แก่ การวิจัยพัฒนาและศึกษาสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งโครงการเหล่านี้จำเป็นต้องวิเคราะห์ทางการเงินในส่วนของแหล่งเงินทุน และปริมาณเงินทุนสำหรับโครงการ

๔. เป็นโครงการที่ผลิตผลผลิตและบริการออกจำหน่ายในตลาด อาทิ เช่น รถเมล์ การสื่อสาร ประปา ไฟฟ้า และการคมนาคมต่างๆ

๕. เป็นโครงการที่ต้องใช้เงินงบประมาณแผ่นดินจำนวนมาก ขณะเดียวกันงบประมาณมีจำกัดแต่ต้องจัดสรรไปยังโครงการต่างๆที่แต่ละกระทรวง ทบวง กรมเสนอขอมานั้น โครงการลงทุนขนาดใหญ่ที่ใช้เงินทุนสูงย่อมต้องวิเคราะห์ทางการเงิน อาทิ โครงการจัดสร้างไซโลแก่ภาคเกษตรกรรม เป็นต้น

การวิเคราะห์โครงการทางด้านเศรษฐศาสตร์

มสธ. (๒๕๕๘) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างการวิเคราะห์โครงการทางการเงินและทางเศรษฐศาสตร์ว่าการวิเคราะห์โครงการทางการเงิน (Financial Cost-Benefit Analysis: Financial CBA) และการวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Cost-Benefit Analysis: Economic CBA) มีเป้าหมายในการวิเคราะห์เหมือนกัน กล่าวคือ เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีความคุ้มค่ามากที่สุด แต่ความแตกต่างระหว่างการวิเคราะห์โครงการทั้งสองประเภทนี้ คือ การมีมุมมองและเป้าหมายในการวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การวิเคราะห์โครงการทางการเงิน เป็นการวิเคราะห์ผ่านมุมมองของภาคเอกชน เพื่อตอบคำถามว่าโครงการดังกล่าวมีผลตอบแทนคุ้มค่ากับการลงทุนในทางบัญชีหรือไม่

ดังนั้นผลการวิเคราะห์โครงการทางการเงินที่มีผลประโยชน์สุทธิเป็นบวกจึงหมายถึงโครงการดังกล่าวผู้ลงทุนจะได้กำไรจากการลงทุนโครงการดังกล่าว ซึ่งในหลายๆ กรณี โครงการที่ผลการวิเคราะห์โครงการทางการเงินมีค่าเป็นบวกแต่ผลการวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐศาสตร์อาจจะมีค่าเป็นลบ ทั้งนี้เพราะการวิเคราะห์โครงการทางการเงินเป็นการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ทางการเงินของโครงการว่ามีความคุ้มค่าในทางบัญชีเท่านั้น ขณะที่การวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐศาสตร์เป็นการวิเคราะห์ครอบคลุมถึงความคุ้มค่าของโครงการต่อสังคม นั่นคือเป็นการวิเคราะห์ประโยชน์ของโครงการที่มีต่อสังคม (social benefit) และต้นทุนของโครงการที่มีต่อสังคม (social cost) โดยการวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐศาสตร์จะพิจารณาผลกระทบที่ไม่มีมูลค่าในตลาด (non-market valuation) ในขณะที่การวิเคราะห์ทางการเงินเป็นการพิจารณาเพียงมูลค่าที่มีอยู่ในตลาดเท่านั้น

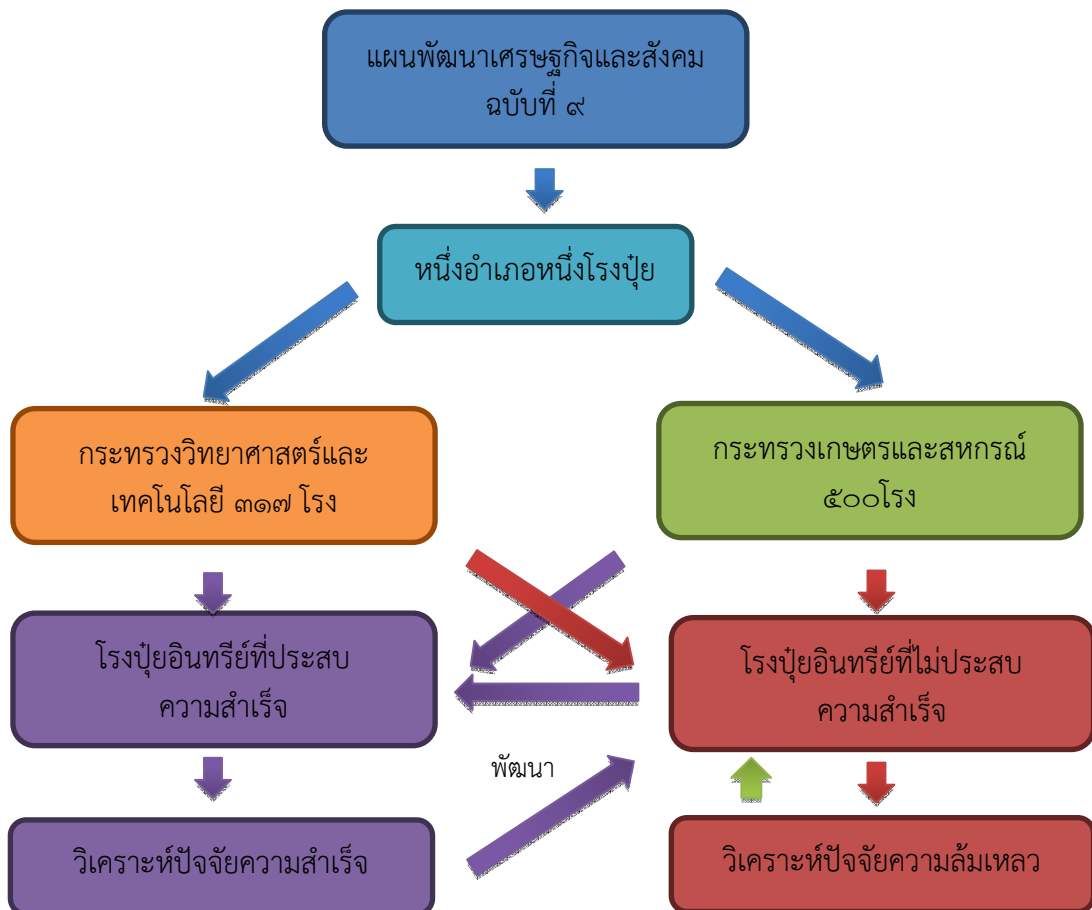
การวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐกิจ เป็นการวิเคราะห์ผลของโครงการที่มีต่อระบบเศรษฐกิจ โดยรวม เนื่องมาจากโดยทั่วไป การวิเคราะห์โครงการเอกชนเป็นการวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ทางด้าน การเงินของโครงการที่มีผลโดยตรงต่อผู้เป็นเจ้าของโครงการ มุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน หรือผลกำไรที่เป็นตัวเงินจากการดำเนินการ รวมถึงความสามารถในการจ่ายเงินกู้ตลอดช่วงอายุของ โครงการในกรณีอาศัยแหล่งเงินทุนอื่นๆ แต่การวิเคราะห์โครงการทางการเงินดังกล่าวย่อมไม่เพียงพอ การตัดสินใจในการลงทุน เพราะในความเป็นจริง การลงทุนในโครงการใดก็ตาม นอกจากจะมีผลกระทบต่อเจ้าของโครงการแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อกลุ่มบุคคลที่อยู่ภายนอกโครงการ ทั้งในส่วนของการผลิต การบริโภคสินค้า บริการอื่นๆ และการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระบบอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงผลของโครงการที่มีต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม โครงการจึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐกิจ

ความจำเป็นในการวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐกิจย่อมขึ้นกับประเภท ลักษณะ ขนาด ของ โครงการ ถ้าเป็นโครงการเอกชนหรือโครงการขนาดเล็ก การดำเนินโครงการย่อมมีผลกระทบต่อระบบ เศรษฐกิจโดยรวมน้อยหรือไม่มีเลย ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นในการวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐกิจ แต่ใน กรณีที่เป็นโครงการลงทุนขนาดใหญ่ เช่น การคมนาคม โรงไฟฟ้า ชลประทาน จำเป็นต้องวิเคราะห์ โครงการทางเศรษฐกิจ เพราะโครงการเหล่านี้มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมผ่านด้านต้นทุนค่าใช้จ่าย และผลประโยชน์ของโครงการ การวิเคราะห์ทางการเงินเพียงด้านเดียวไม่

อาจนำไปสู่ข้อสรุปของการ ลงทุนในโครงการได้อย่างเชื่อมั่น จำเป็นต้องนำผลการวิเคราะห์ทาง เศรษฐกิจมาประกอบการตัดสินใจ ความแตกต่างระหว่างการวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐกิจกับการ วิเคราะห์ทางการเงิน อยู่ที่การ มุ่งเน้นผลของโครงการระหว่างผลต่อเศรษฐกิจส่วนรวมและผลต่อ ผู้เป็นเจ้าของโครงการ กล่าวอีกนัยคือ เป็นความแตกต่างระหว่างผลที่มีต่อการจัดสรรทรัพยากรของ ระบบเศรษฐกิจ และผลทางการเงินของผู้เป็น เจ้าของโครงการ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า บางโครงการมี ความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจแต่เป็นไปได้ทางด้านการเงิน เช่น โครงการปุ๋ยแห่งชาติ หรือบาง โครงการมีความเป็นไปได้ทางด้านการเงิน แต่เป็นไปได้ทาง เศรษฐกิจ เช่น โครงการแก่งเสือเต้น เป็นต้น

กรอบความคิดของการวิจัย

แผนภาพที่ ๒-๒ สรุปกรอบความคิดของการวิจัย

บทที่ ๓

การประเมินโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาล

การประเมินโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลเป็นการวิจัยในเชิงศึกษาและสำรวจที่มุ่งศึกษาพัฒนาการผลิตปุ๋ย ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและความต้องการของเกษตรกรผู้ผลิตปุ๋ยที่เกิดจากโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาล วิธีดำเนินการวิจัยจึงใช้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิ การสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม

สำรวจรวบรวมข้อมูลโครงการ

โดยทำการสำรวจโครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยรวมถึงงบประมาณที่ใช้ดำเนินการในแต่ละปี ทั้งนี้รวมถึงงบประมาณลงทุนและงบประมาณใช้ดำเนินการ

การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานโรงพยาบาลอินทรี

รวบรวมข้อมูลพื้นฐานโครงการโดยศึกษาจากรายงานประจำปีของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาล ตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๙) ข้อมูลปฐมภูมิได้แก่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) ด้วยแบบสอบถาม ซึ่งได้จัดทำขึ้นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดโครงสร้าง การดำเนินการบริหารจัดการโรงพยาบาล ข้อมูลการผลิต การเงิน เครื่องจักร และการตลาดข้อมูลทุติยภูมิเป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐาน จำนวนโรงพยาบาลพื้นที่การเกษตรที่ใช้ปุ๋ยและการนำเข้าปุ๋ยเคมี เป็นต้น

วิเคราะห์หลักการคัดเลือกพื้นที่และหลักสูตรการอบรม

การที่โรงพยาบาลชุมชนจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลักสองประการคือการคัดเลือกพื้นที่และความเข้มแข็งของชุมชนดังนั้นการวิเคราะห์พื้นที่จึงเป็นเรื่องสำคัญอันดับแรก นอกจากนี้หลักสูตรต่างๆที่ถ่ายทอดให้เกษตรกรก็มีส่วนที่ทำให้โรงพยาบาลดำเนินการได้สำเร็จ

การสำรวจความเข้มแข็งของกลุ่มในการดำเนินงาน

สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลโรงพยาบาลเป้าหมายโดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง โดยแบบสอบถามที่ครอบคลุมแนวคิดปฏิบัติต่อโครงการ หลักการบริหารจัดการโรงพยาบาล การเงิน การตลาด รวมถึงเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตปุ๋ยรูปแบบต่างๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ และกำหนดรูปแบบที่ประสบผลสำเร็จมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตปุ๋ยที่

ประสบปัญหาให้สามารถนำเป็นแนวปฏิบัติและเห็นผลเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ศึกษาค้นคว้าในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรที่เป็นประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตปุ๋ยหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตปุ๋ยที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ข้อมูลจากสำนักงานเกษตรจังหวัด และสำนักงานเกษตรอำเภอต่างๆ ของจังหวัด

๒. หลักเกณฑ์การพิจารณาความพร้อมในการดำเนินการของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์

การพิจารณาความพร้อมของกลุ่มเกษตรกรได้จัดทำหลักเกณฑ์การให้น้ำหนักตามความสำคัญของปัจจัยต่างๆ โดยกำหนดให้ปัจจัยที่มีความสำคัญโดยพิจารณาจาก ๖ หมวด ดังนี้

หมวดที่ ๑ ข้อมูลเรื่องคน	มีน้ำหนัก ๒๐ เปอร์เซนต์
๑. จำนวนสมาชิก	๓ เปอร์เซนต์
๒. จำนวนสมาชิกที่ปฏิบัติงานในโรงงาน	๓ เปอร์เซนต์
๓. ประสบการณ์ของผู้นำด้านการบริหาร	๓ เปอร์เซนต์
๔. ผลิตปุ๋ยก่อนได้รับโครงการ	๒ เปอร์เซนต์
๕. ความรู้เกษตรกรได้รับ	๕ เปอร์เซนต์
๖. เป็นวิทยากร	๑ เปอร์เซนต์
๗. เคยไปดูงานผลิตปุ๋ย	๑ เปอร์เซนต์
๘. มีผู้มาเยี่ยมชมกลุ่มปุ๋ย	๑ เปอร์เซนต์
หมวดที่ ๒ ข้อมูลเรื่องเงิน	มีน้ำหนัก ๒๐ เปอร์เซนต์
๑. แหล่งเงินทุนหมุนเวียน	๔ เปอร์เซนต์
๒. การระดมหุ้นสมาชิก	๔ เปอร์เซนต์
๓. การออมทรัพย์	๔ เปอร์เซนต์
๔. รายได้ปุ๋ย	๔ เปอร์เซนต์
๕. ผลประกอบการ	๔ เปอร์เซนต์
หมวดที่ ๓ ข้อมูลเรื่องวัตถุดิบ	มีน้ำหนัก ๑๕ เปอร์เซนต์
๑. สถานภาพโรงงาน/ที่ตั้ง/ที่ดิน	๓ เปอร์เซนต์
๒. จำนวนเครื่องจักร	๔ เปอร์เซนต์
๓. วัตถุดิบ	๔ เปอร์เซนต์
๔. เทคโนโลยีการผลิต	๔ เปอร์เซนต์
หมวดที่ ๔ ข้อมูลเรื่องการบริหารจัดการ	มีน้ำหนัก ๒๐ เปอร์เซนต์
๑. การจัดโครงสร้างบริหารกลุ่ม	๒ เปอร์เซนต์
๒. รูปแบบการบริหารงาน	๒ เปอร์เซนต์
๓. การวางระเบียบ ข้อตกลง กฎเกณฑ์	๒ เปอร์เซนต์
๔. การวางระเบียบฯ ด้านคน	๒ เปอร์เซนต์
๕. การวางระเบียบฯ ด้านแรงงาน	๒ เปอร์เซนต์

๖. จำนวนครั้งคณะทำงานที่เข้าร่วมประชุม	๒ เปอร์เซนต์
๗. แผนการผลิตปุ๋ย	๒ เปอร์เซนต์
๘. ช่วงเวลาในการผลิตปุ๋ย	๒ เปอร์เซนต์
๙. แผนการใช้จ่ายเงิน	๒ เปอร์เซนต์
๑๐. แผนการจัดซื้อวัตถุดิบ	๒ เปอร์เซนต์

หมวดที่ ๕ ข้อมูลเรื่องการตลาดมีน้ำหนัก ๑๕ เปอร์เซนต์

๑. ปริมาณการผลิตปุ๋ย	๔ เปอร์เซนต์
๒. คุณภาพปุ๋ย	๔ เปอร์เซนต์
๓. กลยุทธ์การจำหน่ายของกลุ่ม	๒ เปอร์เซนต์
๔. พื้นที่จำหน่ายปุ๋ย	๒ เปอร์เซนต์
๕. วิธีการจัดส่งปุ๋ย	๑ เปอร์เซนต์
๖. กลยุทธ์การเรียกเก็บเงิน	๒ เปอร์เซนต์

หมวดที่ ๖ ข้อมูลเรื่องเครื่องจักรมีน้ำหนัก ๑๐ เปอร์เซนต์

๑. ประสิทธิภาพ	๕ เปอร์เซนต์
๒. การบำรุงรักษา	๕ เปอร์เซนต์

ในแต่ละปัจจัยต่างๆ จะมีระดับความพร้อม ดังนี้คือ

ระดับ ๔	=	ดีมาก
ระดับ ๓	=	ดี
ระดับ ๒	=	พอใช้
ระดับ ๑	=	ต่ำ
ระดับ ๐	=	ต่ำมาก

เมื่อนำน้ำหนักในแต่ละปัจจัยมาคูณกับระดับความพร้อมของแต่ละกลุ่มในหมวดที่ ๑-๖ จะเป็นคะแนนรวม ๔๐๐ คะแนน

๓. แหล่งข้อมูลในการทำวิจัย

แหล่งข้อมูลที่คณะผู้จัดทำวิจัยได้ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นประชากรที่เป็นประธานกลุ่ม หรือเลขากลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตปุ๋ยเพื่อให้ได้ข้อมูลปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ย รวมถึงผลทางตรงและทางอ้อมที่มีผลต่อคุณภาพปุ๋ย

๔. เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

เนื่องจากงานวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ คณะทำงานจึงสรุปรูปแบบเครื่องมือ (แบบสำรวจ) ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยโดยการสัมภาษณ์ ทีมคณะทำงานได้นัดหมายกับประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตปุ๋ย เพื่อขอเข้าสัมภาษณ์โดยแบ่งหัวข้อในการเก็บข้อมูลเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑.๒ ข้อมูลเทคโนโลยีที่ได้รับการถ่ายทอด

๑.๓ ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานของโครงการที่ได้รับจากภาครัฐ

ส่วนที่ ๓ ความคิดเห็นผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี

๑.๕ วิธีการเก็บข้อมูล

โดยการจัดประชุมคณะทำงานเพื่อค้นหาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาจัดทำแบบสอบถามที่จะลงสำรวจการดำเนินการทดสอบแบบสอบถามโดยการสอบถามทางโทรศัพท์ และลงพื้นที่สำรวจเพื่อทดสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและนำมาปรับปรุง โดยการสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่โรงปุ๋ย โดยติดต่อขอข้อมูลจากสำนักงานเกษตรอำเภอเป้าหมาย พร้อมจัดส่งจดหมายขอความร่วมมือเกษตรอำเภอในพื้นที่เพื่อนำเข้ากลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตปุ๋ย

สัมภาษณ์หัวหน้าโครงการหรือนักวิจัยที่รับผิดชอบ

โดยหัวข้อหลักคือ จุดแข็งที่ทำให้กลุ่มดำเนินการอยู่ได้ ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย

วิเคราะห์มิติทางด้านสังคม (Social Aspects)

ศึกษาถึงผลกระทบต่อสังคมของ โครงการที่จะก่อให้เกิดผลทางใดบ้างเช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมมลภาวะต่าง ๆ หรือผลกระทบต่อ การกระจายรายได้การจ้างงานในท้องถิ่น ซึ่งจะต้องคำนึงให้เกิดผลกระทบย้อนกลับน้อยที่สุด

วิเคราะห์ทางการตลาด (Marketing and Commercial Aspects)

วิเคราะห์เกี่ยวกับโครงการว่าในด้านการตลาดนั้นสามารถขายได้ในราคาที่ทำกำไรได้ และมีความเพียงพอต่ออุปสงค์และตลาด

วิเคราะห์ทางการเงิน (Financial Aspects)

วิเคราะห์ในเรื่องผลกระทบทางด้าน การเงิน ในด้านการลงทุน ผลตอบแทน และต้นทุน ตลอดจนการจัดเตรียมงบประมาณที่เหมาะสม ประสิทธิภาพด้านการเงิน ความคล่องตัวทางการเงิน และความน่าเชื่อถือ

วิเคราะห์ทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Aspects)

โดยพิจารณาว่าโครงการที่กำลัง พิจารณานั้น มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นส่วนรวมอย่างไร หรือผลกระทบ โครงการนั้นมีขนาดที่มากพอและคุ้มกับการใช้ทรัพยากรสังคมหรือไม่

วิเคราะห์สาเหตุของความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ

วิเคราะห์สาเหตุสาเหตุและความล้มเหลวโครงการโดยวิเคราะห์ด้านโครงสร้าง ด้านการบริหาร ด้านการเงิน และด้านเทคนิค

บทที่ ๔

ผลการดำเนินการวิจัย

โครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย

เนื่องจากโครงการที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย มีเป้าประสงค์เดียวกันมีจำนวนหลายโครงการ กล่าวคือมีจุดมุ่งหมายให้เกิดกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยอินทรีย์เคมีโดยมีโครงการต่างๆจำนวน ๒ โครงการคือ

๑. โครงการกระตุ้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้า	๒๕๔๗-๒๕๔๘
๒. โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย	๒๕๔๙-๒๕๕๑

นอกจากนี้ยังมีโครงการที่พัฒนาโรงปุ๋ยและสร้างความเข้มแข็งของโรงปุ๋ยอย่างต่อเนื่องโครงการเหล่านี้ได้แก่

๑. โครงการเพิ่มศักยภาพ	๒๕๕๔-๒๕๕๖
๒. โครงการบริหารโรงปุ๋ยเพื่อการพึ่งพาตนเอง	๒๕๕๗-๒๕๖๑
๓. โครงการยกระดับโรงปุ๋ยด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	๒๕๕๘-๒๕๖๑
๔. โครงการหมู่บ้านวิทยาศาสตร์	๒๕๕๖-๒๕๖๐

ภารกิจของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) ได้ดำเนินการก่อสร้างโรงงานต้นแบบผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้กระจายไปทั่วทุกจังหวัดอย่างน้อยจังหวัดละ ๑ โรงตามมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ดังนั้น ทาง วว. ได้ดำเนินการในโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้าซึ่งใช้เวลาดำเนินการ ๒ ปี คือ ปี พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๔๘

จากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗มีนโยบายให้จัดตั้งโรงปุ๋ยเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีทางเลือกในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมีได้มากขึ้น ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พิจารณาร่วมกันดำเนินโครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงปุ๋ย โดยกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดำเนินการในพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดำเนินการใน

ภาคอื่นๆที่เหลือ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการก่อตั้งโรงปุ๋ยพร้อมถ่ายทอดเทคโนโลยี จำนวน ๕๑๐ โรง และกระทรวงวิทยาศาสตร์ดำเนินการจำนวน ๓๑๗ โรง

ความสอดคล้องของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยกับนโยบายรัฐ

โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยมีวัตถุประสงค์ของโครงการ ๔ วัตถุประสงค์ คือ

๑. เพื่อก่อตั้งโรงผลิตปุ๋ยชุมชนอำเภอละหนึ่งโรงปุ๋ย
๒. เพื่อผลักดันโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้สามารถดำเนินการผลิตปุ๋ยได้อย่างยั่งยืน
๓. เพื่อยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ปุ๋ยให้ได้ตามมาตรฐานกรมวิชาการเกษตร
๔. เพื่อส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนการนำเข้าปุ๋ยเคมี

โดยกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ คือ

๑. กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้ปุ๋ยได้ปุ๋ยดีมีคุณภาพ ราคาถูก สามารถลดต้นทุนการผลิต
๒. กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตปุ๋ย ได้รายได้จากการผลิตปุ๋ยนอกจากการทำนาทำไร่
๓. กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ได้รายได้จากการจำหน่ายมูลสัตว์

ระหว่างการดำเนินโครงการตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๙) ซึ่งเป็นแผนที่ได้อัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ มีวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศ การพัฒนาประเทศไทยในอนาคต ๒๐ ปี มีจุดมุ่งหมายมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความ ยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” และสร้างค่านิยมร่วม ให้คนไทยตระหนักถึงความจำเป็นและปรับเปลี่ยนกระบวนความคิด ทักษะคิด และกระบวนการทำงาน โดยยึด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการประเทศแนวใหม่ ที่มุ่งสู่ประสิทธิภาพและคุณภาพ

วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ ที่คล้องจองกับโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยคือ เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถพึ่ง ตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลก โดยการพัฒนาคุณภาพคน ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูประบบสุขภาพ สร้างระบบคุ้มครอง

ความมั่นคงทางสังคม รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชน ให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน มีการดูแลจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ เหมาะสมกับสังคมไทย

ยุทธศาสตร์ที่คล้องจองกับโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยมี ๒ ยุทธศาสตร์ คือ

๑. การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ให้มีความสำคัญการสร้าง ความเชื่อมโยงของการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูล เพื่อกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและ สังคมให้เท่าเทียมกัน โดยสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจในระดับฐานราก สร้างความมั่นคงทางรายได้ ให้แก่คนในชนบท พัฒนาการรวมกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจเชื่อมโยงพื้นที่ชนบทและเมืองและ ส่งเสริมการพัฒนาให้สอดคล้องกับศักยภาพ และบทบาททางเศรษฐกิจของพื้นที่ในระดับต่างๆ

๒. ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้มีความสำคัญ กับ การประยุกต์ใช้และการพัฒนาเทคโนโลยี โดยเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในภาคการผลิต และ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาตามศักยภาพของคนไทย โดยสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึง เทคโนโลยี เน้นการใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและยกระดับคุณภาพสินค้า กระตุ้น การพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีของตนเอง เพื่อต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและลดการนำเข้า เทคโนโลยีจากต่างประเทศ

หลักสูตรการอบรม

การอบรมเชิงปฏิบัติการมีรายละเอียดหลักสูตรดังนี้

๑. การบริหาร

เป้าหมายของการฝึกอบรมเรื่องการบริหารโรงปุ๋ยเพื่อให้กลุ่มเกษตรกรมีความรู้ด้านการบริหารจัดการโดยเรียนรู้จากกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ จนสามารถบริหารโรงปุ๋ยให้ดำเนินการผลิต ปุ๋ยได้อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างเงินและสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่สมาชิก ทั้งทางตรง และทางอ้อม และสมาชิกร่วมปรึกษาหารือในกลุ่มเครือข่ายผู้ผลิตปุ๋ยที่มาร่วมงาน

๒. เทคโนโลยีการผลิตปุ๋ย

รายละเอียดการอบรมกล่าวถึงการจะใช้ปุ๋ยดีและมีประสิทธิภาพต้องรู้จักสิ่งสำคัญ ๓ ประการ คือ

๒.๑ รู้จักพืชต้องการความต้องการของพืชต้องการรู้ระยะการเจริญเติบโต

๒.๒ รู้จักดินหลักสูตรได้กล่าวถึงสาเหตุที่ดินเสื่อมมาจากหลายปัจจัยคือ ขาดการจัดการที่ดีเกิดภัยธรรมชาติ และขาดธาตุอาหารโดยองค์ประกอบของดิน ๔ ประการ

๒.๒.๑ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ดินดีมีธาตุอาหารเพียงพอ

๒.๒.๒ สภาพทางเคมีของดิน ดินดีต้องไม่เปรี้ยว ไม่เค็ม

๒.๒.๓ สภาพทางกายภาพของดิน ดินดีต้องร่วนซุย ไม่แข็ง

๒.๒.๔ สภาพทางชีวภาพของดิน ดินดีต้องมีสิ่งมีชีวิตที่มีประโยชน์

การวินิจฉัยองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการ

ตารางที่ ๔-๑ การวินิจฉัยองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการ

องค์ประกอบทั้ง ๔	แนวทางแก้ไข
ดินขาดธาตุอาหาร	ใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก
ดินมีสภาพทางกายภาพเสื่อมโทรม	ใช้ปุ๋ยอินทรีย์เป็นหลัก
ดินมีสภาพทางเคมีเสื่อมโทรม	ใช้การปรับปรุงบำรุงดิน
ดินมีสภาพทางชีวภาพไม่เหมาะสม	ใช้ปุ๋ยชีวภาพเป็นหลัก

๓. รู้จักปุ๋ย

ปุ๋ย คือ อาหารพืช โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ ปุ๋ยเคมีคือธาตุอาหารที่มีการปรุงแต่งขึ้น โดยพืชต้องกินอาหารจำนวน ๑๓ ธาตุ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ

๓.๑.๑ ธาตุอาหารหลักมี ๓ ธาตุ คือไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม เป็นธาตุอาหารหลักที่พืชมีความต้องการสูง โดยไนโตรเจน ทำหน้าที่ เร่งต้นและเร่งใบฟอสฟอรัส ทำหน้าที่ เร่งราก เร่งดอกโพแทสเซียม ทำหน้าที่ เร่งผลผลิต เร่งความหวาน

๓.๑.๒ ธาตุอาหารรองมี ๓ ธาตุ

๓.๑.๓ ธาตุอาหารเสริมมี ๗ ธาตุ

ตัวอย่างสูตรปุ๋ยเคมี เช่น ๑๖-๒๐-๐ หรือ ๑๕-๗-๗ หรือ ๑๕-๑๕-๑๕ หรือ ๔๖-๐-๐ ควรมีการเลือกสูตรปุ๋ยให้เหมาะสมกับพืชในแต่ละช่วงการปลูก คือเร่งต้น เร่งใบ ควรใส่ ๔๖-๐-๐ แต่หากใส่สูตร ๑๕-๑๕-๑๕ พืชไม่ได้มีความต้องการตัวฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม ทำให้สิ้นเปลือง กรณีที่มีการปุ๋ยสูตรเสมอ หรือสูตรต่างๆ ที่มีอยู่ตามท้องตลาดเนื่องจากนักวิชาการมีการคิดค้นสูตรปุ๋ยให้เหมาะสมกับสภาพดินด้วย ดังนั้นจึงมีการคิดค้นสูตรที่สามารถใช้ได้กับสภาพดินโดยมี

การเพิ่มเติมธาตุอาหารต่างๆ ลงไป ในอนาคตหากกลุ่มมีความเชี่ยวชาญเรื่องการผลิตปุ๋ยก็จะสามารถผลิตปุ๋ยเฉพาะพืชหรือปุ๋ยสั่งตัดตามคุณภาพดินและพืชได้เช่นกัน

ปุ๋ยเคมี เช่น สูตร ๑๖-๒๐-๐ หมายถึง ในปุ๋ย ๑๐๐ กก. จะมีไนโตรเจน ๑๖กก. ฟอสฟอรัส ๒๐ กก. และโพแทสเซียม ๐ กก. ดังนั้นที่เหลืออีก ๖๔ กก. คือ ตัวเติมเต็มโดยใช้ดินป่นหม้อป่นไหมผสมเพื่อปั้นเม็ดและจำหน่าย เกษตรกรก็นำดินไปใส่ในนาไร่ของตนเองซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ดินแข็ง เมื่อดินแข็งพืชก็ไม่สามารถกินอาหารได้ทำให้รากไม่สามารถดูดซึมน้ำไปเลี้ยงต้นได้ส่งผลทำให้พืชอ่อนแอผลที่ตามมาคือมีแมลงมารบกวน และเกษตรกรแก้ไขโดยฉีดยาฆ่าแมลงทำให้เกิดสารพิษตกค้างในพืชผลทางการเกษตร สารพิษจึงเกิดจากยาฆ่าแมลงไม่ใช่ปุ๋ยเคมี ดังนั้นปุ๋ยเคมีไม่ใช่สารพิษแต่ยาฆ่าแมลงคือสารพิษ จากมูลเหตุนี้ทำให้ภาครัฐต้องออกมาให้ความรู้และส่งเสริมให้ความรู้แก่เกษตรกร

๓.๒ ปุ๋ยอินทรีย์

ปุ๋ยอินทรีย์มี ๒ ชนิดคือชนิดแห้ง เช่น การหมักปุ๋ยจากมูลสัตว์ชนิดต่างๆ และชนิดน้ำ เช่น ปุ๋ยน้ำจากการนำพืชผักผลไม้ หอยเชอรี่มาหมักกับกากน้ำตาล

ปุ๋ยอินทรีย์ คือ วัสดุอินทรีย์ทุกอย่างที่อยู่ในโลกนี้ เช่น วัสดุการเกษตร มูลสัตว์ซากพืช ซากสัตว์ เมื่อถูกจุลินทรีย์ย่อยสลายแล้ว จะกลายเป็นปุ๋ยอินทรีย์ทั้งสิ้น จุลินทรีย์คือสิ่งมีชีวิตที่มีขนาดเล็กที่ไม่สามารถเห็นด้วยตาเปล่า มีอยู่รอบๆ ตัวเรา สังเกตได้จาก อาหารที่ทำไว้แล้วไม่แช่เย็น ตั้งทิ้งไว้ข้ามคืนอาหารจะบูดแสดงว่าจุลินทรีย์ในอากาศลงไปทำให้อาหารบูดซึ่งเมื่อตั้งทิ้งไว้ท้ายสุดจะกลายเป็นปุ๋ยเช่นเดียวกันแต่ส่วนใหญ่จะทนกลิ่นเหม็นไม่ได้ นำไปเททิ้งเสียก่อน ดังนั้นเกษตรกรจึงไม่จำเป็นต้องไปหาซื้อจุลินทรีย์ที่ไหน แต่หากเกษตรกรต้องการผลิตสามารถผลิตจุลินทรีย์ได้เอง โดยการนำน้ำหมักจากผักหรือผลไม้หมักรวมกับกากน้ำตาลเป็นหัวเชื้อจุลินทรีย์หรือปุ๋ยน้ำหมักที่พวกเราทำกันอยู่แล้ว การทำปุ๋ยอินทรีย์จึงทำได้ไม่ยากและมีการผลิตอย่างแพร่หลายในหลากหลายวัตถุประสงค์ จึงต้องมีการกำกับไว้ด้วยมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์

มาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์ได้กำหนดว่าต้องมีอินทรีย์วัตถุมากกว่า ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ไนโตรเจนมากกว่า ๑ เปอร์เซ็นต์ ฟอสฟอรัสมากกว่า ๐.๕ เปอร์เซ็นต์ และ โพแทสเซียมมากกว่า ๐.๕ เปอร์เซ็นต์ซึ่งอินทรีย์วัตถุในปุ๋ยอินทรีย์เป็นหัวใจหลักสำคัญที่ทำให้ดินร่วนซุย ส่วนธาตุอาหารในปุ๋ยอินทรีย์มีอยู่ไม่มากนัก และวัตถุดิบ (มูลสัตว์) แต่ละชนิดก็มีธาตุอาหารแตกต่างกัน เช่น มูลค่างความีฟอสฟอรัสสูง มูลไก่ไข่มีไนโตรเจนมากกว่ามูลโคเนื้อ เป็นต้นทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสารอาหารของสัตว์นั้นๆ นอกจากปริมาณธาตุอาหารที่แตกต่างกันยังมีปัญหาด้านการหาซื้อวัตถุดิบบางอย่างที่ทำได้ยากและมีราคาแพง อีกทั้งเกษตรกรไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าเป็นของจริงหรือไม่ เช่น มูลค่างควา ที่มีราคาแพงและคุณลักษณะภายนอกไม่ทราบว่าเป็นมูลค่างควาจริงหรือดินกันถ้ามูลคนก็สามารถนำมาผลิตปุ๋ยได้เช่นกัน แต่ไม่แนะนำให้นำมาผลิตเป็นปุ๋ยเนื่องจากคนเรากินอาหารไม่เลือก การกินอาหารไม่เลือกเป็น

บ่อเกิดของเชื้อโรคได้หลายอย่าง ดังนั้นหากนำมูลคนมาทำปุ๋ยอาจทำให้เกิดโรคระบาดได้ ว. มักจะแนะนำใช้มูลโค-กระบือ เป็นส่วนใหญ่ เพราะผู้เลี้ยงไก่ส่วนใหญ่คือภาคเอกชน ชาวบ้านเลี้ยงกันเพียงส่วนน้อยไม่เพียงพอที่จะมาผลิตปุ๋ยได้ แต่หากเป็นมูลโค-กระบือ ปริมาณการซื้อแต่ละวันมีมากกว่ามูลไก่มาก และผู้ที่เลี้ยงส่วนใหญ่คือชาวบ้านดังนั้นหากนำมูลโค-กระบือมาผลิตปุ๋ยก็จะทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการจำหน่ายมูลสัตว์ได้อีก

๓.๓ ปุ๋ยชีวภาพ หมายถึง ปุ๋ยที่ผลิตมาจากสิ่งมีชีวิตและสามารถผลิตปุ๋ยได้ เช่น สาหร่ายสีน้ำเงินแกมเขียวและปุ๋ยไรโซเบียม เป็นต้น

๔. การหมักปุ๋ยอินทรีย์

- ใช้วัสดุที่เป็นมูลสัตว์ ๑,๐๐๐ กก. เพื่อปรับโครงสร้างของดินให้มีความร่วนซุย
- ใช้ยูเรีย(๔๖-๐-๐) ๒ กก. เพื่อเป็นอาหารให้กับจุลินทรีย์
- ใช้ฟอสเฟต(๐-๓-๐) ๒๕ กก. เพื่อแก้ปัญหาดินเปรี้ยว
- ใช้น้ำให้ความชื้นในปริมาณพอเหมาะ (ประมาณ ๕๐ เปอร์เซ็นต์)

กรณีที่ไม่สามารถหาหินฟอสเฟตได้สามารถใช้โดโลไมต์ทดแทนได้ ซึ่งมีธาตุอาหารแตกต่างกันดังนี้

ตารางที่ ๔-๒ แสดงกรณีที่ไม่สามารถหาหินฟอสเฟตได้สามารถใช้โดโลไมต์ทดแทนได้ ซึ่งมีธาตุอาหารแตกต่างกัน

	แคลเซียม	แมกนีเซียม	ฟอสเฟต
โดโลไมต์	✓	✓	๑
หินฟอสเฟต	✓	✓	✓

คำแนะนำการซื้อหินฟอสเฟตหรือปุ๋ยเคมีโดยทั่วไปตรวจสอบปุ๋ยควรระบุ เช่น ผู้ผลิต ชื่อสูตรปุ๋ย รับรองโดยหน่วยงานภาครัฐที่ถูกต้อง เป็นต้น

วิธีการหมัก โดยใช้มูลวัว ๑,๐๐๐ กก. เทเกลี่ยบนพื้นคอนกรีตให้มูลวัวหนา ๓๐ ซม. ใช้ฟอสเฟตเทลงบนมูลวัวให้ทั่วใช้ยูเรียเทลงบนมูลวัวเช่นกันแล้วเกลี่ยให้ทั่ว คลุกเคล้าให้เข้าด้วยกัน และใช้น้ำรดราดให้ชุ่มพอประมาณทดสอบความชื้นโดยใช้มือกำขึ้นมาปุ๋ยไม่เป็นน้ำไหลตามมือ แต่ปุ๋ยจะจับตัวเป็นก้อนพอยู่ตัวไม่แตกยกกองมูลสัตว์ให้สูงเพื่อรักษาระดับความชื้น และปิดคลุมด้วยผ้ายางหรือผ้าเต็นท์ให้มิดชิด

การกลับกอง

- ครั้งที่ ๑ หลังจากหมักได้ ๓ วัน (วันที่ ๑ อุณหภูมิ ๒๕ องศาวันที่ ๒ อุณหภูมิ ๕๐ องศาวันที่ ๓ อุณหภูมิ ๗๐ องศา)

- ครั้งที่ ๒ ครบระยะเวลาการหมัก ๑๐ วัน
- ครั้งที่ ๓ ครบระยะเวลาการหมัก ๑๗ วัน
- ครั้งที่ ๔ ครบระยะเวลาการหมัก ๒๔ วัน

กระบวนการหมักที่สำคัญคือการกลับกองปุ๋ย ครั้งแรกคือในวันที่ 3 หากทิ้งไว้กองปุ๋ยจะมีอุณหภูมิสูงถึง ๗๐ องศา เมื่อกลับกองเสร็จต้องปิดด้วยผ้ายางหรือผ้าเต็นท์ทุกครั้งเพื่อกันไม่ให้หน้าปุ๋ยแห้งเพราะจะส่งผลจุลินทรีย์ทำงานได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ

ประโยชน์ของการหมักปุ๋ยเพื่อฆ่าเชื้อโรค กำจัดเมล็ดวัชพืช ก่อนที่จะมีการนำไปใช้การกลับกองปุ๋ยเพื่อให้กองปุ๋ยเย็น หากไม่มีการกลับกองปุ๋ยจะทำให้เป็นขี้เถ้า สูตรที่อบรมให้ทางเกษตรกรเป็นสูตรที่นักวิชาการได้มีการทดลองวิจัยแล้วว่าปุ๋ยที่ผลิตออกมาจะมีประสิทธิภาพและเมื่อหมักปุ๋ยแล้วควรนำไปตากแดดให้แห้งโดยไม่ต้องกลัวจุลินทรีย์ตาย เนื่องจากปุ๋ยที่หมักได้ที่แล้วไม่จำเป็นต้องมีจุลินทรีย์ เพราะจุลินทรีย์จะมีประโยชน์ในช่วงการหมักปุ๋ยเพราะเป็นอาหารเท่านั้น วิธีง่ายๆ ในการสังเกตปุ๋ยที่หมักได้สมบูรณ์แล้วสามารถดูได้จากสีปุ๋ยจะมีสีดำ และร่วนซุย

๕. การผสมปุ๋ยสูตร

การผสมปุ๋ยสูตรสามารถอ่านรายละเอียดอัตราส่วนการใส่ตามแผนพับที่ได้แจกให้ โดยควรเลือกสูตรที่เหมาะสมกับช่วงการปลูก เช่น ช่วงปักดำ ควรใช้ปุ๋ยสูตร ๖-๓-๓ ช่วงเร่งดอกเร่งร่วง ควรใช้ปุ๋ยสูตร ๓-๖-๖ เป็นต้น

วิธีการผสมปุ๋ยสูตรมี ๒ วิธี คือ

- แบบคลุกเคล้า (bulk blending) นำปุ๋ยอินทรีย์ที่แห้งตีปนให้เป็นผง นำมาอัดเม็ด นำปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดแล้วนำไปตากแดด นำแม่ปุ๋ยมาผสมคลุกเคล้าเข้าด้วยกันตามสูตรที่กำหนด
- แบบอินทรีย์ผสมเคมีร่วมกัน คือ ชั่ง ปุ๋ยอินทรีย์และเคมีชนิดต่าง ๆ ตามอัตราส่วนผสม นำปุ๋ยทั้งสองชนิดเข้าเครื่องผสมคลุกเคล้าให้เข้ากัน นำเข้าเครื่องอัดเม็ด นำไปตากแดด ข้อเสียคือการสูญเสียระหว่างการผลิต และการผลิตปุ๋ยแบบนี้ใช้ระยะเวลาการตากปุ๋ยนานกว่าปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผง เมื่อใช้เสร็จควรปิดปากถุงให้แน่น เพื่อไม่ให้ความชื้นเข้าไปในถุงทำให้ปุ๋ยชื้นแฉะ

๓. การอบรมบัญชี

หัวข้อในการอบรมมีดังนี้

๓.๑ คุณสมบัตินักบัญชีโรงงานปุ๋ยชุมชนมีดังนี้

- มีความซื่อสัตย์สุจริต
- มีความละเอียดรอบคอบ
- เป็นคนช่างสังเกต
- เป็นที่ไว้วางใจภายในกลุ่มสมาชิก

- สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยทั้งตัวอักษรและตัวเลขได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ

- สามารถใช้เครื่องคิดเลขได้อย่างถูกต้อง

๓.๒ บทบาทนักบัญชีถือว่าได้นักบัญชีเป็นหัวใจหลักของโรงงานปุ๋ย หากไม่มีนักบัญชีจะไม่ทราบว่าโรงงานมีกำไรหรือขาดทุน

๓.๓ ประโยชน์ของการทำบัญชี

- ทราบข้อมูลในอดีตทำให้ทราบผลกำไรขาดทุนที่ผ่านมา
- เพื่อป้องกันปัจจุบันเป็นการป้องกันการทุจริตป้องกันการเบิกจ่ายซ้ำซ้อน และเพื่อความคุ้มค่าใช้จ่าย
- เพื่อวางแผนอนาคตในการตั้งราคาขายปุ๋ยที่ถูกต้องและแม่นยำเพื่อขอกู้เงิน และเพื่อวางแผนการผลิตปุ๋ยในปีต่อไป

๓.๔ บัญชีสำหรับโรงงานปุ๋ยอินทรีย์ชุมชน

บัญชีโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนคือการเก็บรวบรวม คือการรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นภายในโรงงานปุ๋ย เช่น ใบเสร็จรับเงิน ใบสั่งซื้อของ หรือเอกสารต่างๆ

การจดบันทึก คือการนำเอกสารที่ได้จากการรวบรวมมาทำการการจดบันทึกให้ชัดเจนทั้งที่เป็น รายรับ-รายจ่าย ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งหมด

การจำแนก คือ สามารถจำแนกประเภทบัญชีต่างๆ

การสรุปผล คือ เพื่อแสดงผลการดำเนินงานของโรงงานว่ามีกำไรหรือขาดทุน สมุดเงินสด เป็นการลงบัญชีรับ-จ่ายเป็นเงินสดเท่านั้น ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มทราบว่าในแต่ละเดือนกลุ่มมีเงินสดอยู่ในกลุ่มเป็นจำนวนเงินเท่าไร

สมุดระดมหุ้น ลงเพื่อให้ทราบว่าสมาชิกแต่ละคนระดมหุ้นจำนวนเท่าไร ซึ่งสามารถนำข้อมูลในสมุดนี้ไปลงในสมุดเงินสดเป็นลำดับต่อไป

สมุดเจ้าหนี้ ลงเพื่อให้ทราบว่ากลุ่มมีเจ้าหนี้เกิดขึ้นกี่ราย และแต่ละรายเป็นจำนวนเงินเท่าไร ซึ่งสามารถนำข้อมูลในสมุดนี้ไปลงในสมุดเงินสดเป็นลำดับต่อไป

สมุดลูกหนี้ ลงเพื่อให้ทราบว่ากลุ่มมีลูกหนี้เกิดขึ้นจำนวนกี่ราย และแต่ละรายเป็นจำนวนเงินเท่าไร ส่วนใหญ่เป็นลูกหนี้ที่เกิดจากการซื้อปุ๋ยเป็นเงินเชื่อ ซึ่งสามารถนำข้อมูลในสมุดนี้ไปลงในงบกำไรขาดทุนในส่วนของรายได้ : ขายเชื่อ

สมุดสรุปผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ เพื่อใช้ในการสรุปจ่ายเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มในแต่ละปี โดยแต่ละกลุ่มจะมีการปันผลหรือส่วนลดต่างๆ แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับการประชุมสมาชิก ซึ่งสามารถนำข้อมูลบางส่วนในสมุดนี้ไปลงในสมุดเงินสดเป็นลำดับต่อไป

งบกำไรขาดทุนเป็นรายงานที่แสดงผลการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรในรอบระยะเวลาหนึ่ง โดยแสดงรายได้ทั้งสิ้นและค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเท่าใด นำมาเปรียบเทียบผลต่างก็ คือกำไรสุทธิ หรือ ขาดทุนสุทธิ

รายได้ - (ต้นทุน + ค่าใช้จ่าย) = กำไรสุทธิ หรือขาดทุนสุทธิ

รายได้มากกว่าค่าใช้จ่าย = กำไรสุทธิ

รายได้น้อยกว่าค่าใช้จ่าย = ขาดทุนสุทธิ

การคำนวณต้นทุนการผลิตปุ๋ยของกลุ่ม เพื่อให้ทราบหลักการคำนวณต้นทุนการผลิตปุ๋ยของกลุ่มในแต่ละรอบ ซึ่งจะทำให้กลุ่มตั้งราคาขายปุ๋ยได้โดยไม่ขาดทุน ส่วนการกำหนดราคาขายควรมีการประชุมกลุ่มเพื่อหามติในที่ประชุมว่าต้องการกำไรประมาณกี่เปอร์เซ็นต์ และควรตั้งราคาขายสดและขายเชื่อให้มีความแตกต่างกันเพื่อชักจูงใจให้ซื้อเป็นเงินสดมากกว่าเงินเชื่อ เพราะจะทำให้กลุ่มมีเงินสดหมุนเวียนภายในกลุ่มแสดงถึงการมีสภาพคล่องทางการเงินที่ดี

๔. เทคนิคการบำรุงรักษาและซ่อมแซมเครื่องจักร

ได้อบรมการซ่อมเครื่องจักรให้แก่กลุ่มด้วยการปฏิบัติจริง เช่น การซ่อมแซมเครื่องอัดเม็ดปุ๋ยอินทรีย์ การซ่อมแซมชุดจานปั่นเม็ดและการซ่อมมอเตอร์ เป็นต้น

การประเมินผลการอบรม

๑. แบบประเมินการบริหารจัดการ

โดยภาพรวมการอบรมผู้เข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีถึงดีมาก ๘๒.๗๙ เปอร์เซ็นต์

ตารางที่ ๔-๓ ผลการประเมินความพึงพอใจในภาพรวมการบริหารจัดการ

รายละเอียดผลการประเมิน	คิดเป็นร้อยละ				
	๕	๔	๓	๒	๑
ข้อมูลวัดความพึงพอใจ					
๑. มีขั้นตอนการให้บริการ เช่นการแจ้งให้ทราบก่อนอบรม การประสานงานและให้ข้อมูลทำให้ท่านได้รับความสะดวกแค่ไหน	๕๖.๒๕	๓๖.๒๕	๐.๐๐	๖.๒๕	๑.๒๕
๒. วิทยากร เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นกันเอง	๑๖.๒๕	๑๗.๕๐	๑.๒๕	๐.๐๐	๐.๐๐
๓. สถานที่อบรม อาหาร เครื่องใช้ฯ เอกสารอบรม มีพร้อมในการอบรม	๑๑.๒๕	๑๗.๕๐	๖.๒๕	๐.๐๐	๐.๐๐
ข้อมูลเพื่อการปรับปรุงหลักสูตร	๕	๔	๓	๒	๑

๔. ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ประโยชน์ เช่น ประกอบอาชีพหรือใช้ในชีวิตประจำวัน ได้มากน้อยแค่ไหน	๗.๕๐	๒๕.๐๐	๒.๕๐	๐.๐๐	๐.๐๐
๕. เนื้อหาที่วิทยากรสอนท่านสามารถเข้าใจได้ น้อยแค่ไหน	๓.๗๕	๒๕.๐๐	๖.๒๕	๐.๐๐	๐.๐๐
๖. วิทยากรถ่ายทอดความรู้ ทำให้ท่านเข้าใจ และได้รับความรู้เพิ่มขึ้น	๓.๗๕	๒๗.๕๐	๓.๗๕	๐.๐๐	๐.๐๐
๗. เวลาการอบรมเหมาะสมหรือไม่	๒.๕๐	๒๒.๕๐	๘.๗๕	๑.๒๕	๐.๐๐
๘. ช่วงเวลาของการจัดการอบรมมีความเหมาะสม (วัน/เดือน/ฤดูที่อบรม)	๘.๗๕	๒๑.๒๕	๕.๐๐	๐.๐๐	๐.๐๐
๙. ความคุ้มค่าหรือประโยชน์ที่ได้รับเมื่อเทียบกับเวลาและค่าใช้จ่าย(ประโยชน์ที่ได้รับ มากกว่าเวลาและค่าใช้จ่ายที่เสียไป)	๑๓.๗๕	๒๐.๐๐	๑.๒๕	๐.๐๐	๐.๐๐

๒. แบบประเมินการบัญชี

โดยภาพรวมการอบรมในครั้งนี้ผู้เข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี มากถึงดี ๘๔.๖๘ เปอร์เซ็นต์

ตารางที่ ๔- ๔ ผลการประเมินความพึงพอใจในการอบรมการทำบัญชี

รายละเอียดผลการประเมิน	คิดเป็นร้อยละ				
	๕	๔	๓	๒	๑
ข้อมูลวัดความพึงพอใจ					
๑. มีขั้นตอนการให้บริการ เช่นการแจ้งให้ทราบก่อนอบรม การประสานงานและให้ข้อมูลทำให้ท่านได้รับความสะดวกแค่ไหน	๒๘.๕๗	๖๗.๘๖	๓.๕๗	๐.๐๐	๐.๐๐
๒. วิทยากร เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นกันเอง	๕๗.๑๔	๔๒.๘๖	๐.๐๐	๐.๐๐	๐.๐๐
๓. สถานที่อบรม อาหาร เครื่องสัตา เอกสารอบรม มีพร้อมในการอบรม	๒๘.๕๗	๖๗.๘๖	๓.๕๗	๐.๐๐	๐.๐๐
ข้อมูลเพื่อการปรับปรุงหลักสูตร					
๔. ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ประโยชน์	๓๙.๒๙	๖๐.๗๑	๐.๐๐	๐.๐๐	๐.๐๐

เช่น ประกอบอาชีพหรือใช้ในชีวิตประจำวัน ได้มากน้อยแค่ไหน					
๕. เนื้อหาที่วิทยากรสอนท่านสามารถเข้าใจได้ น้อยแค่ไหน	๓๕.๗๑	๕๓.๕๗	๑๐.๗๑	๐.๐๐	๐.๐๐
๖. วิทยากรถ่ายทอดความรู้ ทำให้ท่านเข้าใจ และได้รับความรู้เพิ่มขึ้น	๒๕.๐๐	๕๓.๕๗	๒๑.๔๓	๐.๐๐	๐.๐๐
๗. เวลาการอบรมเหมาะสมหรือไม่	๒๕.๐๐	๕๓.๕๗	๒๑.๔๓	๐.๐๐	๐.๐๐
๘. ช่วงเวลาของการจัดการอบรมมีความ เหมาะสม (วัน/เดือน/ฤดูที่อบรม)	๒๕.๐๐	๔๖.๔๓	๒๘.๕๗	๐.๐๐	๐.๐๐
๘. ความคุ้มค่าหรือประโยชน์ที่ได้รับเมื่อเทียบกับ เวลาและค่าใช้จ่าย(ประโยชน์ที่ได้รับ มากกว่าเวลาและค่าใช้จ่ายที่เสียไป)	๔๒.๘๖	๕๐.๐๐	๗.๑๔	๐.๐๐	๐.๐๐

การกระจายของโรงปุ๋ยที่ก่อตั้งโดย วว.

ตารางที่ ๔-๕ จำนวนโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนที่ วว.ให้การสนับสนุนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๑

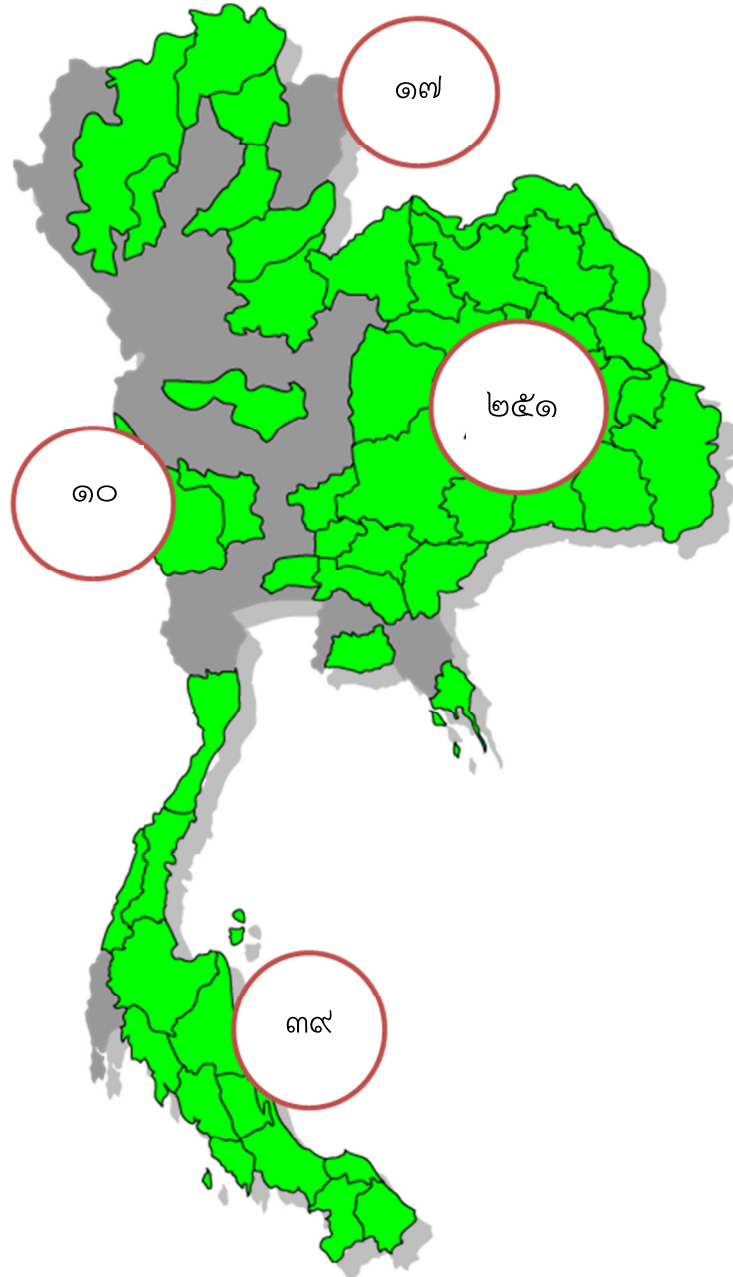
ปี	จำนวนโรงปุ๋ยอินทรีย์			งบประมาณ (ล้านบาท)
	เต็มรูปแบบ	เฉพาะเครื่องจักร	รวม	
๒๕๔๗	๑๘	๗	๒๕	๑๘.๘๖๘
๒๕๔๘	๒๔	๖	๓๐	๒๖.๘๑๔
๒๕๔๙	๕๖	๒๑	๗๗	๖๔.๑๓๓
๒๕๕๐	๘๗	๑๘	๑๐๕	๙๕.๕๕๕
๒๕๕๑	๖๖	๑๔	๘๐	๗๒.๖๕๕
รวม	๒๕๑	๖๖	๓๑๗	๒๗๘.๐๑๕

ว.ได้ดำเนินการก่อสร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้แก่กลุ่มเกษตรกรตั้งแต่ปี ๒๕๔๗-๒๕๕๑ รวม จำนวนทั้งสิ้น ๓๑๗ กลุ่ม โดยแบ่งการสนับสนุนออกเป็น ๒ รูปแบบ คือรูปแบบ ที่ ๑ สนับสนุนเต็มรูปแบบเป็นโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้าง อาคาร เครื่องจักรอุปกรณ์และการฝึกอบรม จำนวน ๒๕๑ โรงรูปแบบที่ ๒ สนับสนุนบางส่วน เป็น โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้รับการสนับสนุนเครื่องจักร อุปกรณ์ และการฝึกอบรม จำนวน๖๖ แห่ง รวมเป็นจำนวนโรงปุ๋ยทั้งสิ้น ๓๑๗ โรง งบประมาณ ๒๗๘.๐๑๕ ล้านบาท เฉลี่ย งบประมาณ ๐.๘๗๗ ล้านบาท/โรง

จากจำนวนโรงปุ๋ย ๓๑๗โรงที่ก่อตั้งโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย กระจายตัวในภาคต่างๆคือ ภาคเหนือ ๑๗ โรง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๕๑ โรง ภาคใต้ ๓๙ โรง และภาคตะวันตกจำนวน ๑๐ โรง

แผนภาพที่ ๔-๑ แสดงการกระจายของโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนที่ก่อตั้งโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย จำนวน ๓๑๗ โรง ทั่วประเทศ

๔๔

โรงปุ๋ยที่ก่อตั้งโดยกรมพัฒนาที่ดิน

ปัจจุบันมีโรงงานปุ๋ยเกิดขึ้นในประเทศทั้งสิ้นจำนวน ๑,๙๓๗ แห่ง ซึ่งไม่ได้ระบุว่าเป็นโรง
 ปุ๋ยที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานใด (ข้อมูลจาก: ศูนย์สารสนเทศ กลุ่มระบบเครือข่ายและ
 คอมพิวเตอร์ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดย
 กรมพัฒนาที่ดิน ได้จัดทำโครงการบูรณาการจังหวัดร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดในแต่ละจังหวัด
 จัดสร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์-ชีวภาพชุมชนขึ้นมีจำนวนทั้งสิ้น ๕๐๐ แห่ง ทั่วประเทศ (ข้อมูลจาก:
 ศูนย์อำนวยการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ สำนักเทคโนโลยีชีวภาพทางดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวง
 เกษตรและสหกรณ์) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
 แห่งประเทศไทยได้จัดทำโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย โดยศูนย์เทคโนโลยีปุ๋ย ซึ่งเป็นโครงการที่
 สนับสนุนกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพในการจัดตั้งโรงงานต้นแบบผลิตปุ๋ยสำหรับชุมชน รับผิดชอบใน
 การจัดตั้งและฝึกอบรมให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถในการผลิตปุ๋ยที่มีคุณภาพ ปัจจุบันมีจำนวน
 รวมทั้งสิ้น ๓๑๗ แห่งทั่วประเทศ (ข้อมูลจาก: รายงานผลการดำเนินงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรง
 ปุ๋ย ศูนย์เทคโนโลยีปุ๋ย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย) ข้อมูลโรงงานปุ๋ยของ
 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๘๑๗ แห่ง
 ทั่วประเทศ ดังนั้นเพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานโรงงานปุ๋ยควรมีการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของ
 โครงการของทั้ง ๒ หน่วยงาน เนื่องจากมีการระบุข้อมูลที่ชัดเจนในการให้การสนับสนุนโรงงานปุ๋ย
 โดยทำการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการดำเนินงาน เพื่อเป็นกรณีศึกษาให้กับกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ
 ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการโรงงานปุ๋ยให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นต่อไป

ปริมาณปุ๋ยที่ผลิตได้

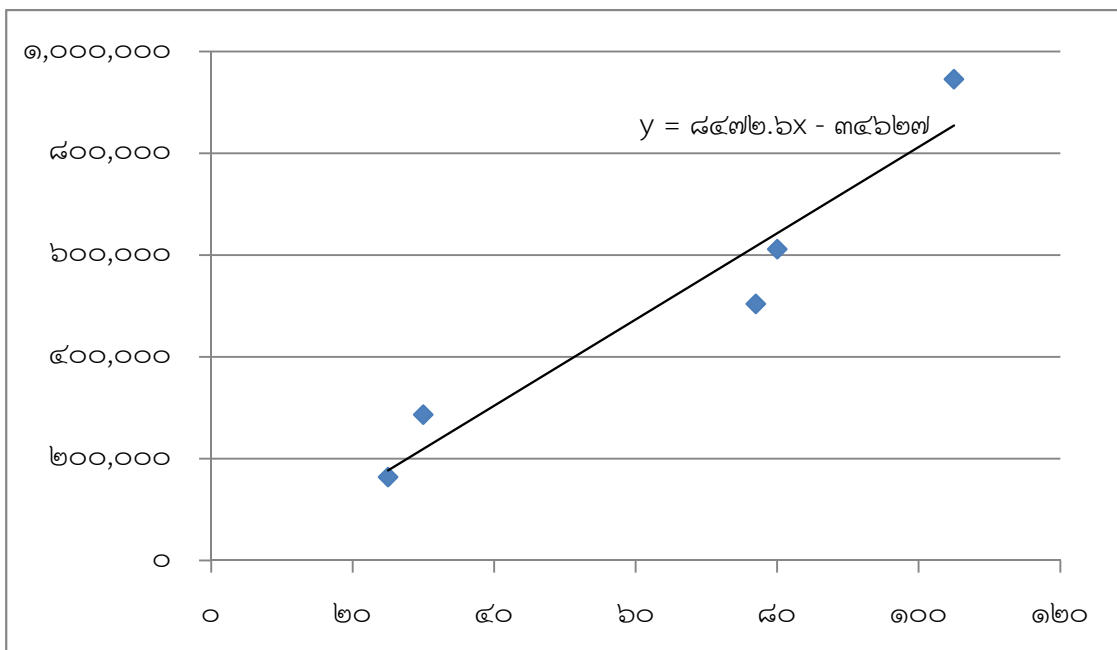
โรงปุ๋ยเมื่อเริ่มก่อสร้างจะไม่สามารถดำเนินการผลิตได้เต็มสมรรถนะเนื่องจากกลุ่ม
 เกษตรกรผู้ผลิตยังไม่มี ความชำนาญ โรงปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรจำนวน ๓๑๗ โรง สามารถ
 ดำเนินการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗-๒๕๕๙ เป็นปริมาณรวมทั้งสิ้น ๒,๕๑๒,๖๖๖ กระสอบ
 หรือเท่ากับ ๑๒๕,๖๓๓.๓๐ ตัน หรือคิดเป็นปริมาณปุ๋ยที่ผลิตได้เฉลี่ยเท่ากับ ๖๐๙.๗๒ กระสอบ/
 กลุ่ม/ปี

ตารางที่ ๔-๖ ปริมาณการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งโรงงาน

ปีก่อตั้ง	จำนวน โรงปุ๋ย	ปริมาณการผลิตปุ๋ย (กระสอบ)							รวม
		๒๕๔๗-๕๓	๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	
๒๕๔๗	๒๕	๙๔,๖๖๔	๘,๑๓๒	๕,๕๑๐	๗,๖๖๐	๕,๐๒๐	๑๔,๘๒๐	๑๘,๐๘๐	๑๖๓,๘๘๖
๒๕๔๘	๓๐	๑๔๕,๘๖๔	๒๑,๑๘๓	๒๐,๙๔๐	๒๙,๑๘๐	๒๒,๔๐๐	๒๙,๘๐๐	๑๗,๑๒๐	๒๘๖,๔๘๗
๒๕๔๙	๗๗	๒๒๑,๑๑๑	๔๕,๐๒๔	๔๖,๙๕๐	๔๑,๘๓๐	๓๓,๘๒๐	๕๖,๒๘๐	๕๙,๕๒๐	๕๐๔,๕๕๖
๒๕๕๐	๑๐๕	๓๓๖,๗๑๑	๑๒๙,๙๖๖	๙๘,๑๒๐	๑๑๙,๔๘๐	๖๒,๓๒๐	๙๑,๓๖๐	๑๐๘,๐๖๐	๙๔๖,๐๑๗
๒๕๕๑	๘๐	๑๘๙,๓๐๖	๘๐,๕๖๔	๖๓,๙๖๐	๖๘,๙๖๐	๔๘,๖๐๐	๗๔,๖๘๐	๘๕,๖๖๐	๖๑๑,๗๓๐
รวม	๓๑๗	๙๘๗,๖๕๖	๒๘๔,๘๘๐	๒๓๕,๔๘๐	๒๖๗,๑๑๐	๑๗๒,๑๖๐	๒๗๖,๙๔๐	๒๘๘,๔๔๐	๒,๕๑๒,๖๖๖

หมายเหตุ: นำหนักปุ๋ย ๕๐กก. ต่อกระสอบ

แผนภาพที่ ๔-๒ แสดงปริมาณการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ผันแปรกับจำนวนโรงงานผลิตปุ๋ย

จากสมการ $Y = ๘๔๗๒.๖x - ๓๔๖๒๗$ สามารถประเมินได้ว่าจากโรงปุ๋ยทั่วประเทศจำนวน ๘๒๗ โรงมีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๙ รวมทั้งสิ้น ๖,๙๗๒,๒๑๓ กระสอบหรือคิดเป็นปริมาณปุ๋ยทั้งสิ้น ๓๔๘,๖๑๐.๖๖ ตัน

ผลตอบแทนทางการเงิน

ผลทางการเงินที่เกิดจากการดำเนินโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยจำนวน ๓๑๗ โรงซึ่งก่อตั้งโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗-๒๕๕๙ ได้แก่รายได้จากการขายปุ๋ย ๑๒๕,๖๖๖,๓๐๐ บาท ซึ่งคำนวณจากราคาขายปุ๋ยอินทรีย์เท่ากับ ๕๐ บาทต่อกระสอบขนาด ๕๐ กิโลกรัมและปริมาณปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตได้คือ ๒,๕๑๒,๖๖๖ กระสอบ ซึ่งโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย เท่ากับ ๒๗๘,๐๑๕,๐๐๐ บาท ดังนั้น B/C Ratio ทางด้านการเงินของโครงการนี้เท่ากับ ๐.๔๕ ซึ่งมีค่าต่ำกว่า ๑

ผลทางการเงินที่เกิดจากการดำเนินโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยจำนวน ๘๑๗ โรงซึ่งก่อตั้งโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยและกรมพัฒนาที่ดิน ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗-๒๕๕๙ ได้แก่รายได้จากการขายปุ๋ย ๓๔๘,๖๑๐,๖๕๐ บาท ซึ่งคำนวณจากราคาขายปุ๋ยอินทรีย์เท่ากับ ๕๐ บาทต่อกระสอบขนาด ๕๐ กิโลกรัมปริมาณปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตได้ คือ ๖,๙๗๒,๒๑๓ กระสอบ

ผลตอบแทนทางเศรษฐศาสตร์

ผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยจำนวน ๓๑๗ โรงซึ่งก่อตั้งโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗-๒๕๕๙ ดังนี้

๑. ผลประโยชน์ที่เกิดกับกลุ่มเกษตรกรโดยตรงเท่ากับ ๓๗๖,๘๙๙,๙๐๐ บาท

- รายได้สุทธิจากการขายปุ๋ย ๑๒๕,๖๖๖,๓๐๐ บาท ซึ่งคำนวณจากราคาขายปุ๋ยอินทรีย์เท่ากับ ๕๐ บาท ต่อกระสอบขนาด ๕๐ กิโลกรัมและปริมาณปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตได้คือ ๒,๕๑๒,๖๖๖ กระสอบ

- รายได้จากการจำหน่ายมูลสัตว์ ๖๒,๘๑๖,๖๕๐ บาท ซึ่งคำนวณจากราคาขายมูลสัตว์เท่ากับ ๒๕ บาท ต่อกระสอบ ๕๐ กิโลกรัม

- รายได้จากค่าจ้างแรงงานของสมาชิกในการผลิต ๑๘๘,๔๑๗,๙๕๐ บาท

๒. ผลประโยชน์ของเกษตรกรในการลดค่าใช้จ่ายจากการซื้อปุ๋ยเคมี

การที่เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทำให้สามารถลดการใช้ปุ๋ยเคมีลง ๕๐เปอร์เซ็นต์ ซึ่งราคาปุ๋ยเคมีสูตร ๑๖-๒๐-๐เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๙ รายงาน โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เท่ากับ ๑๒,๓๐๐บาทต่อตัน หรือราคากระสอบขนาดบรรจุ ๕๐ กิโลกรัมเท่ากับ ๖๑๕ บาท ดังนั้นเมื่อมีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ได้ ๒,๕๑๒,๖๖๖ กระสอบ หมายถึงสามารถลดการซื้อปุ๋ยเคมีลง ๑,๒๕๖,๓๓๓ กระสอบ หรือคิดเป็นเงิน ๗๑๒,๖๔๔,๗๑๕ บาท

๓. ผลประโยชน์ของโครงการต่อประเทศชาติในการลดการนำเข้าปุ๋ยเคมีจากต่างประเทศ

เนื่องจากปุ๋ยอินทรีย์เคมีที่ผลิตได้สามารถใช้ทดแทนปุ๋ยเคมีได้ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ดังนั้นจึงสามารถลดการนำเข้าปุ๋ยเคมี ลง ๑,๕๔๕,๒๙๔,๒๔๐ บาท

ดังนั้นผลทางเศรษฐศาสตร์ที่เกิดจากการดำเนินโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย จำนวน ๓๑๗ โรงซึ่งก่อตั้งโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗-๒๕๕๙ ได้แก่รายได้จากการขายปุ๋ยเท่ากับ ๒๗๘,๐๑๕,๐๐๐ บาท รายได้จากการขายมูลสัตว์ เท่ากับ ๖๒,๘๑๖,๖๕๐ บาท รายได้จากค่าจ้างแรงงานของสมาชิกในการผลิต ๑๘๘,๔๔๙,๙๕๐ บาท ลดการซื้อปุ๋ยเคมีคิดเป็นเงิน ๗๗๒,๖๔๔,๗๑๕ บาท ลดการนำเข้าปุ๋ยเคมีจากต่างประเทศ และลดการนำเข้าปุ๋ยเคมี ๑,๕๔๕,๒๙๔,๒๔๐บาท รวมทั้งสิ้น ๒,๘๔๗,๒๒๐,๖๓๕ บาท และโครงการนี้มีการลงทุนเท่ากับ ๒๗๘,๐๑๕,๐๐๐ ดังนั้น B/C Ratio ทางด้านเศรษฐศาสตร์ของโครงการนี้เท่ากับ ๑.๒ ซึ่งมีค่าสูงกว่า ๑

ปัจจัยความสำเร็จหรือล้มเหลวการตั้งโรงปุ๋ย

จากการสัมภาษณ์นางรัตนา ตันติศิริวิทย์ นักวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ให้ความคิดเห็นพอสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้

๑. ปัจจัยทางด้านเทคนิค

นางรัตนากล่าวว่าจากการติดตามการดำเนินงานการผลิตปุ๋ยของกลุ่มเกษตรกร พบว่าส่วนใหญ่กลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐค่อนข้างสูง มีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐเป็นพี่เลี้ยง เช่น กรมพัฒนาที่ดิน เกษตรตำบล ในการให้ความรู้ด้านการผลิต และสนับสนุนปัจจัยการผลิต อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีประธานกลุ่มเป็นหมอดิน จะได้รับสูตรต่างๆจากกรมพัฒนาที่ดิน พร้อมสนับสนุนวัตถุดิบในการผลิต ทำให้กลุ่มดำเนินการทางด้านเทคนิคไปได้ด้วยดี

นอกจากนี้ ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ งบจากจังหวัดได้สนับสนุนโรงปุ๋ย เครื่องจักร รวมถึงรถตักให้กับกลุ่มเกษตรกรที่มีกำลังการผลิตสูงๆ ซึ่งกลุ่มเกษตรกรแต่ละกลุ่มที่สนใจได้รับการ

สนับสนุนจะนำวัสดุหลากหลายชนิด ทั้งกากมัน กากถั่ว กากทลายปาล์ม แกลบดิบ แกลบเผาและมูลสัตว์ เป็นต้นมากองไว้ให้เกิดการย่อยสลายตามธรรมชาติแล้วจึงนำมาผลิตปุ๋ยโดยไม่มีระยะเวลาที่แน่นอน และเมื่อนำมาผสมกับวัตถุดิบอื่นก็จะไม่ทราบอัตราส่วนที่แน่ชัด ไม่มีการชั่งตวงด้วยเครื่องชั่ง หลังจากผลิตเป็นปุ๋ยหมักไม่มีการวิเคราะห์ ดังนั้นจากการลงพื้นที่ที่สามารถสรุปปัญหาทางเทคนิค ๕ ประเด็นหลัก ดังนี้

- สถานที่ผลิตปุ๋ยมีความหลากหลาย บ้างกองบนดิน บนพื้นซีเมนต์ หรือในป่า
- เครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตไม่มีประสิทธิภาพ หรือ ใช้ไม่เป็น
- ชนิดและสูตรปุ๋ยที่ผลิตมีความหลากหลาย ไม่แน่นอน ไม่มีการวิเคราะห์
- ไม่สามารถคิดต้นทุนและราคาจำหน่ายไม่แน่นอน
- ไม่มีการวางแผนการผลิต ไม่มีการบริหารการจัดการที่ดีเหมาะสม

๒. ปัจจัยทางด้านโครงสร้าง

นางรัตนา ดันดีศิริวิทย์ ให้ความเห็นว่ากลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยกลุ่มใดมีโครงสร้างการทำงานที่เหมาะสม มีโครงสร้างการบริหารงานที่ดีและเหมาะสม ทำให้สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้วางไว้ นอกจากนี้บุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในโครงสร้างคือผู้นำกลุ่มหรือประธานกลุ่มจะต้องมีความเข้มแข็งและอุทิศกำลังกายและใจให้แก่กลุ่ม จากการสัมภาษณ์พอสรุปปัจจัยทางด้านโครงสร้างของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยได้ดังนี้

๒.๑ ผู้นำกลุ่ม

ผู้นำกลุ่มหรือประธานกลุ่มต้องมีความเข้มแข็ง มีภาวะความเป็นผู้นำ อุทิศเวลาให้กับงานกลุ่มและถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก เพื่อเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกลุ่มหรือกิจกรรมภายในกลุ่ม และเป็นตัวกลางประสานงานระหว่างกลุ่มหรือองค์กรอื่น ทั้งนี้ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกว่าบุคคลอื่น ๆ ภายในกลุ่ม สามารถดึงดูดความสนใจของกลุ่มและนำความสนใจนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม ตลอดจนเป็นศูนย์กลางบริการและให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกสามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนความร่วมมือ ความช่วยเหลือกับกลุ่มอื่นได้อีกด้วย

นอกจากนี้ผู้นำกลุ่มผู้กำหนดเป้าหมายหรือจุดหมายปลายทาง ในการดำเนินการของกลุ่ม ตามสภาพปัญหา ความต้องการและความสนใจของสมาชิกที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม โดยเป็นผู้ตัดสินใจ ในการกำหนดเป้าหมายหรือจุดหมายปลายทางของกลุ่ม เพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จ หรืออาจกล่าวได้ว่าทำหน้าที่ในการบริหารกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ

ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เกลี้ยกล่อม จูงใจ กระตุ้น หรือให้กำลังใจ สมาชิกให้ร่วมมือกันและมีความสนใจในการปฏิบัติงาน จนบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือองค์กร ดังนั้นผู้นำจึงต้องเป็นผู้ที่มีศิลปะในการจูงใจคนและมีอิทธิพลมากพอที่จะโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น โดยไม่ใช้อำนาจหรือการบังคับ และเป็นผู้ที่สามารถรวบรวมถึงความแตกต่างของบุคคลในกลุ่มได้มากที่สุด เพื่อนำเป็นฐานรองรับการกำหนดมูลเหตุหรือวิธีการร่วมกัน

๒.๒ แผนการทำงาน

กลุ่มจะต้องมีแผนการทำงานที่ชัดเจนหรือวิธีการทำงานที่สามารถทำได้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ เช่น มีการประชุมวางแผนการผลิตและทำได้ตามเป้าหมาย

๒.๓ ความเข้มแข็งของกลุ่ม

กลุ่มจะต้องมีความสามัคคีและมีระบบการทำงานที่สอดคล้องกัน สมาชิกเข้มแข็ง สามารถทำงานร่วมกันได้ดีมีรูปแบบการทำงานที่เหมาะสม สามารถสั่งการ ควบคุม สร้างแรงจูงใจการทำงาน การตั้งกฎและกติกาที่ใช้ร่วมกัน การประชุมฟังความคิดเห็น การมีแนวความคิดการทำงานที่ดีมีการสร้างคุณค่าร่วมกัน กลุ่มมีค่านิยมร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว

๒.๔ ทักษะความสามารถ

นอกจากกลุ่มจะมีความสามารถด้านการผลิตแล้วยังต้องมีความสามารถในด้านอื่นเช่น การบัญชี การตลาด การจัดหาวัตถุดิบ มีการวางบุคลากรที่ทำงานอย่างเหมาะสมที่ เหมาะสม ได้รับการมอบหมายงานตามความสามารถและแสวงหาโอกาสเพิ่มพูนความรู้ เช่น การอบรมเพิ่มเติมความรู้ความสามารถ เป็นต้น

๒.๕ พื้นที่ตั้งโรงงาน

หลักการตั้งโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยและกรมพัฒนาที่ดินคือ พื้นที่ตั้งจะต้องอยู่ในพื้นที่ครองครองของหน่วยงานรัฐบาล เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และที่ราชพัสดุ เป็นต้น นอกจากนี้สถานที่ตั้งต้องอยู่ใกล้ชุมชนสามารถเดินทางไปทำงานสะดวก อยู่ใกล้แหล่งเพาะปลูกหรือเกษตรกรรม ใกล้ถนนเพื่อสะดวกในการขนส่งไปยังชุมชนอื่นหรือที่อื่นๆ

จากการสัมภาษณ์นางรัตนา ตันตศิริวิทย์ พบว่าสาเหตุหนึ่งของความไม่ยั่งยืนของการตั้งโรงปุ๋ยชุมชนในโครงการนี้คือ สถานที่ตั้งไม่เหมาะสมกล่าวคืออยู่ห่างชุมชนมากเกินไป ตั้งอยู่ในที่ๆไม่เหมาะสม เช่น ใกล้เมรุเผาศพ หรือตั้งอยู่ในพื้นที่เอกชน ซึ่งการตั้งอยู่ในพื้นที่เอกชนเนื่องจากการชักนำของนักการเมืองสมัยหนึ่ง เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์นางสาวรจนา ตั้งกุลบริบูรณ์ นักวิจัยอาวุโสของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ให้ความคิดเห็นพอสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้

๑. การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายแผนการถ่ายทอดไม่ถูกต้อง กล่าวคือการคัดเลือกกลุ่มหรือพื้นที่ก่อสร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนไม่มีวัตถุดิบเพียงพอ การคัดเลือกกลุ่มที่ไม่มีศักยภาพเพียงพอ และไม่มีตลาดรองรับ

๒. เทคนิคการถ่ายทอดไม่ประยุกต์ตามศักยภาพกลุ่ม เช่น รูปแบบการถ่ายทอดสื่อการถ่ายทอด และเนื้อหา ไม่สอดคล้องกับความรู้พื้นฐานของเกษตรกร

๓. ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

๔. นอกจากปุ๋ยอินทรีย์แล้วไม่มีการใช้เทคโนโลยีเกษตรอินทรีย์อื่นๆช่วยเสริม เช่น การใช้ปุ๋ยพืชสด การใช้ปุ๋ยชีวภาพและการใช้ชีวภัณฑ์ต่างๆในการป้องกันกำจัดโรคและแมลง

๕. ขาดการติดตามประเมินผลพร้อมทั้งแก้ไขปัญหาหลังการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

๖. ขาดการแก้ปัญหามาตรการจัดการดินอย่างอื่นในดินที่มีปัญหานอกเหนือจากอินทรีย์วัตถุต่ำเพิ่มเติม เช่น การจัดการค่าความเป็นกรดเป็นด่างของดิน การจัดการดินเค็ม

๗. เนื่องจากในปุ๋ยอินทรีย์มีธาตุอาหารต่ำจึงต้องอาศัยหลักการใส่ที่ถูกต้อง

๘. สำหรับการถ่ายทอดปุ๋ยอินทรีย์เคมี ยังขาดการนำหลักความต้องการพืชแต่ละชนิดและความอุดมสมบูรณ์ดินมาประยุกต์ใช้เพื่อการถ่ายทอดที่แตกต่างสำหรับพื้นที่ที่มีพืชและดินที่แตกต่างกัน

๙. ขาดการนำเทคโนโลยีสื่อสารสนเทศสมัยใหม่เข้าไปเชื่อมโยง เช่น สื่อออนไลน์ แอปพลิเคชันการคำนวณปุ๋ย เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์นายเรวัตร์ จินดาเจีย นักวิจัยประจำสถานีวิจัยลำตะคอง สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ให้ความคิดเห็นพอสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้

๑. เกษตรกรไม่ค่อยเชื่อมั่นในคุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์โดยเฉพาะเรื่องการเพิ่มผลผลิต เนื่องจากในดินที่ดีจะใช้ปุ๋ยเคมีมีประสิทธิภาพสูงกว่า

๒. วัตถุดิบมีราคาสูงทำให้ปุ๋ยอินทรีย์มีราคาสูง บางพื้นที่มีราคาสูงกว่าปุ๋ยเคมี ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ บาท

๓. วัตถุดิบในพื้นที่หาได้ยากเนื่องจากที่ถูกซื้อจากบริษัทที่มีทุนมากกว่า ทำให้กลุ่มโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนขาดวัตถุดิบ

๔. เกษตรกรไม่ค่อยอยากทำการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เอง เนื่องจากเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายไม่ต่างจากการซื้อปุ๋ยเคมีมาใช้

๕. เนื้อหาการถ่ายทอดเทคโนโลยีปุ๋ยอินทรีย์ส่วนใหญ่เน้นการใช้กับพืช แต่ไม่เน้นการทำความเข้าใจถึงการปรับปรุงดิน ทำให้เกษตรกรเข้าใจผิดว่าสามารถใช้ทดแทนปุ๋ยเคมีได้

๖. การรวมกลุ่มผู้ผลิตเป็นไปตามงบประมาณส่งเสริมภาครัฐ แต่เมื่อหมดงบประมาณสนับสนุนมักจะหยุดดำเนินการหรือกลายเป็นผู้ดำเนินการเพียงไม่กี่คน

หลักเกณฑ์การพิจารณาความยั่งยืนของกลุ่มเกษตรกร

การพิจารณาความพร้อมของกลุ่มเกษตรกร ได้จัดทำหลักเกณฑ์การให้น้ำหนักตามความสำคัญของปัจจัยต่างๆ โดยกำหนดให้ปัจจัยที่มีความสำคัญโดยพิจารณาจาก ๖ หมวด ดังนี้

หมวดที่ ๑ ข้อมูลเรื่องคน มีน้ำหนัก ๒๐ เปอร์เซ็นต์

๑. จำนวนสมาชิก	๓ เปอร์เซ็นต์
๒. จำนวนสมาชิกที่ปฏิบัติงานในโรงงาน	๓ เปอร์เซ็นต์
๓. ประสบการณ์ของผู้นำด้านการบริหาร	๔ เปอร์เซ็นต์
๔. ผลิตปุ๋ยก่อนได้รับโครงการ	๒ เปอร์เซ็นต์
๕. ความรู้เกษตรกรได้รับ	๕ เปอร์เซ็นต์
๖. เป็นวิทยากร	๑ เปอร์เซ็นต์
๗. เคยไปดูงานผลิตปุ๋ย	๑ เปอร์เซ็นต์
๘. มีผู้มาเยี่ยมชมกลุ่มปุ๋ย	๑ เปอร์เซ็นต์

หมวดที่ ๒ ข้อมูลเรื่องเงิน มีน้ำหนัก ๒๐ เปอร์เซ็นต์

๑. แหล่งเงินทุนหมุนเวียน	๔ เปอร์เซ็นต์
๒. การระดมหุ้นสมาชิก	๔ เปอร์เซ็นต์
๓. การออมทรัพย์	๔ เปอร์เซ็นต์
๔. รายได้ปุ๋ย	๔ เปอร์เซ็นต์
๕. ผลประกอบการ	๔ เปอร์เซ็นต์

หมวดที่ ๓ ข้อมูลเรื่องวัตถุดิบ มีน้ำหนัก ๑๕ เปอร์เซ็นต์

๑. สถานภาพโรงงาน/ที่ตั้ง/ที่ดิน	๓ เปอร์เซ็นต์
๒. จำนวนเครื่องจักร	๔ เปอร์เซ็นต์
๓. วัตถุดิบ	๔ เปอร์เซ็นต์
๔. เทคโนโลยีการผลิต	๔ เปอร์เซ็นต์

หมวดที่ ๔ ข้อมูลเรื่องการบริหารจัดการ มีน้ำหนัก ๒๐ เปอร์เซ็นต์

๑. การจัดโครงสร้างบริหารกลุ่ม	๒ เปอร์เซ็นต์
๒. รูปแบบการบริหารงาน	๒ เปอร์เซ็นต์
๓. การวางระเบียบข้อตกลงกฎเกณฑ์	๒ เปอร์เซ็นต์

๔. การวางระเบียบฯด้านคน	๒	เปอร์เซ็นต์
๕. การวางระเบียบฯด้านแรงงาน	๒	เปอร์เซ็นต์
๖. จำนวนครั้งคณะทำงานที่เข้าร่วมประชุม	๒	เปอร์เซ็นต์
๗. แผนการผลิตปุ๋ย	๒	เปอร์เซ็นต์
๘. ช่วงเวลาในการผลิตปุ๋ย	๒	เปอร์เซ็นต์
๙. แผนการใช้เงิน	๒	เปอร์เซ็นต์
๑๐. แผนการจัดซื้อวัตถุดิบ	๒	เปอร์เซ็นต์
หมวดที่ ๕ ข้อมูลเรื่องการตลาด	มีน้ำหนัก	๑๕ เปอร์เซ็นต์
๑. ปริมาณการผลิตปุ๋ย	๔	เปอร์เซ็นต์
๒. คุณภาพปุ๋ย	๔	เปอร์เซ็นต์
๓. กลยุทธ์การจำหน่ายของกลุ่ม	๒	เปอร์เซ็นต์
๔. พื้นที่จำหน่ายปุ๋ย	๒	เปอร์เซ็นต์
๕. วิธีการจัดส่งปุ๋ย	๑	เปอร์เซ็นต์
๖. กลยุทธ์การเรียกเก็บเงิน	๒	เปอร์เซ็นต์
หมวดที่ ๖ ข้อมูลเรื่องเครื่องจักร	มีน้ำหนัก	๑๐ เปอร์เซ็นต์
๑. ประสิทธิภาพ	๕	เปอร์เซ็นต์
๒. การบำรุงรักษา	๕	เปอร์เซ็นต์

ในแต่ละปัจจัยต่างๆ จะมีระดับความพร้อม ดังนี้คือ

ระดับ ๔	=	ดีมาก
ระดับ ๓	=	ดี
ระดับ ๒	=	พอใช้
ระดับ ๑	=	ต่ำ
ระดับ ๐	=	ต่ำมาก

และเมื่อนำน้ำหนักในแต่ละปัจจัยมาคูณกับระดับความพร้อมของแต่ละกลุ่มในหมวดที่

๑-๖ จะเป็นคะแนนรวม ๔๐๐ คะแนน

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะทำงาน วว. ได้ขอความร่วมมือจากสำนักงานเกษตรอำเภอทุกอำเภอในจังหวัดยโสธรโดยสำนักงานเกษตรอำเภอทั้ง ๙ อำเภอในจังหวัดยโสธร ได้จัดส่งข้อมูลกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตปุ๋ยครบทุกอำเภอ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรกลุ่มนี้ ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในพื้นที่ของกลุ่มโรงงานปุ๋ยเป้าหมาย

ผลการสำรวจเชิงลึก

ณ เดือนธันวาคม ๒๕๕๙ ได้ดำเนินการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานเกษตรจังหวัดเกษตรอำเภอ ได้สำรวจความพร้อมเบื้องต้นของโรงปุ๋ยทั่วประเทศที่ตั้งโดยของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย จำนวน ๓๑๗โรง พบว่าสามารถแบ่งความพร้อมเบื้องต้น คือ มีการดำเนินการผลิตจำนวน ๒๒๒ โรงและหยุดชั่วคราว ๙๕ โรง

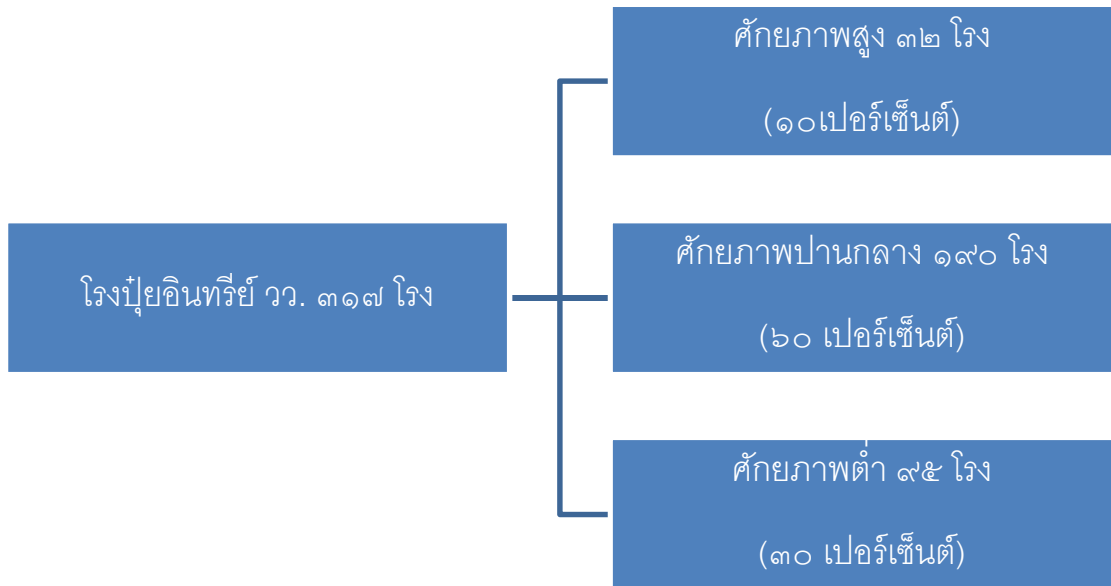
จากจำนวน ๓๑๗กลุ่มได้ดำเนินการสำรวจเชิงลึก พบว่าเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพสูงจำนวน ๓๒ กลุ่ม ศักยภาพปานกลาง ๑๙๐กลุ่ม และศักยภาพต่ำ ๙๕กลุ่มหรือคิดเป็นร้อยละ ๑๐, ๖๐ และ ๓๐ ตามลำดับ (แผนภาพที่ ๔.๓) กล่าวคือกลุ่มโรงปุ๋ยจำนวน ๓๒กลุ่มมีคะแนนความเข้มแข็งมากกว่า ๓๐๐ร้อยละคะแนนจากคะแนนเต็ม ๔๐๐คะแนน กลุ่มที่มีศักยภาพปานกลางจำนวน ๑๙๐ กลุ่มมีคะแนนความเข้มแข็งอยู่ในช่วง ๒๐๐-๓๐๐คะแนน และกลุ่มที่มีศักยภาพต่ำจำนวน ๙๕กลุ่ม มีคะแนนต่ำกว่า ๒๐๐ คะแนน

นอกจากการให้คะแนนความพร้อมแล้วยังมีการสำรวจปริมาณการผลิตและในปี ๒๕๕๙ พบว่าผลที่ได้คล้องจองกับปริมาณการผลิตปุ๋ย ดังตารางที่ ๔.๓ กล่าวคือ มีจำนวนกลุ่มที่มีการผลิตมากกว่า ๑๐๐ ตันต่อปีจำนวน ๓๒กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๙ จำนวนกลุ่มที่มีการผลิต ๕๐-๑๐๐ ตันต่อปี คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๖๑ กลุ่ม ที่มีการผลิตน้อยกว่า ๕๐ ตันต่อปีและยังมีการผลิตอยู่คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๔๙และกลุ่มที่ไม่มีการผลิตเลยจำนวน ๙๕ กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๘๑

ตารางที่ ๔ -๗ ปริมาณการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงของว. ปี ๒๕๕๙

การผลิต/โรง/ปี	ปีพ.ศ. ๒๕๕๙			
	จำนวนกลุ่ม	%	ปริมาณการผลิต (ตัน)	เฉลี่ย
๐	๙๕	๒๖.๘๑	๐.๐๐	๐.๐๐
<๕๐ตัน	๑๒๒	๓๘.๔๙	๓,๔๒๒.๐๐	๒๘.๐๕
๕๐-๑๐๐ตัน	๗๘	๒๔.๖๑	๔,๗๘๗.๐๐	๖๑.๓๗
>๑๐๐ตัน	๓๒	๑๐.๐๙	๖,๒๑๓.๐๐	๑๙๔.๑๖
รวม	๓๑๗	๑๐๐	๑๔,๔๒๒.๐๐	๔๕.๕๐

แผนภาพที่ ๔-๓ แสดงปริมาณการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ผันแปรกับจำนวนโรงงานผลิตปุ๋ย

การมองอนาคตของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ย

นอกจากกลุ่มได้รับความรู้ด้านการบริหารจัดการ การบัญชี การซ่อมเครื่องจักรแล้ว ทางเจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาให้กลุ่มสามารถดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งในแต่ละกลุ่มให้ความคิดเห็นในสิ่งที่เป็นความฝันให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มของตัวเองดังนี้

๑. จังหวัดชัยภูมิ

๑.๑ กลุ่มเกษตรกรอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

๑.๑.๑ ต้องการงบประมาณในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

๑.๑.๒ อยากให้ชุมชนเข้าใจในการใช้อินทรีย์มากขึ้นเพื่อลดต้นทุน

๑.๑.๓ ต้องการให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแล

๑.๒ กลุ่มเกษตรกรอำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ

๑.๒.๑ อยากมีปุ๋ยใช้ ราคาถูก โดยไม่ต้องซื้อปุ๋ยจากท้องตลาดที่ราคาสูงกว่า

๑.๒.๒ อยากประสบผลสำเร็จในการทำปุ๋ย ภายในชุมชน

๑.๒.๓ อยากให้ชุมชนได้เรียนรู้วิธีการทำปุ๋ย เพื่อใช้ในการเกษตร

๑.๒.๔ ให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้

๑.๒.๕ ให้ชุมชนสามารถมีปุ๋ยที่มีคุณภาพ และราคาถูก

๑.๒.๖ สร้างรายได้ให้ชุมชนและสามารถพึ่งตนเองได้

๑.๓ กลุ่มเกษตรกรอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

มากกว่านี้

๑.๓.๑ ฝึนอยากให้ ทางวว. เพิ่มทุนต่อยอดการผลิต และการตลาดให้

๑.๓.๒ ฝึนอยากให้สินค้าการผลิตเป็นที่ยอมรับของเกษตรกรอย่างยั่งยืน

๑.๓.๓ อยากรขยายให้เครือข่ายมีโรงงานผลิตพอกับแม่ข่าย

๑.๔ กลุ่มเกษตรกรอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

๑.๔.๑ อยากรจะทำปุ๋ยให้ได้มากกว่าปี ๒๕๕๕

๑.๔.๒ อยากรให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์มากขึ้น

๑.๕ กลุ่มเกษตรกรอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

๑.๕.๑ อยากรให้กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ประสบความสำเร็จ

๑.๕.๒ มีเงินเข้ากองทุน ๑๐ ล้านบาท

๑.๕.๓ อยากรให้พี่น้องเกษตรกร หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี ๑๐๐

เปอร์เซ็นต์

๑.๕.๔ ได้มาเข้าอบรมแล้วเกิดความอยากรได้ความสำเร็จให้มากที่สุด

๑.๖ กลุ่มเกษตรกรอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

๑.๖.๑ จะผลิตปุ๋ยให้ได้ ไม่น้อยกว่าปีละ ๕๐ ตัน และสูงขึ้นไปทุกปี

๑.๖.๒ มีผลกำไรจากการผลิตทุกปี

๑.๖.๓ ผลผลิตเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้ราคาถูก

๑.๖.๔ มีประธานและกรรมการที่เข้มแข็ง เสียสละ ขยัน ซื่อสัตย์ เพื่อ

ขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวหน้า

๑.๖.๕ ขอให้ฝึนนั่นเป็นจริง แล้วสิ่งอื่นๆก็จะตามมา

๑.๗ ความฝึนของกลุ่มเกษตรกรอำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

ปัจจุบันโรงปุ๋ยที่เป็นอยู่ยังไม่พร้อมทุกอย่าง ความฝึนอยากรให้องค์กรต่างๆเข้ามาสนับสนุนในด้านทุนหมุนเวียนที่สามารถซื้อสิ่งที่ขาดในกรดำเนินงานของกลุ่ม เช่น พื้นที่ที่จะดำเนินงานเพิ่ม

๑.๘ กลุ่มเกษตรกรอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

อยากรเห็นโรงปุ๋ยเจริญก้าวหน้า เพื่อเป็นต้นแบบได้ และสามารถถ่ายทอดให้แก่ท้องถิ่นตัวเองเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น ลดการใช้ปุ๋ยเคมีลดลง และใช้วัสดุในท้องถิ่น อยากรให้ส่งเสริมทำปุ๋ยน้ำด้วย

๑.๙ กลุ่มเกษตรกรอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

๑.๙.๑ อยากรทำปุ๋ยปุ๋ยใช้เองเพื่อลดต้นทุนการผลิตและมีคุณภาพ

๑.๙.๒ อยากรปรับสภาพดินปัจจุบันที่ใช้ปุ๋ยเคมีมานาน

๑.๙.๓ อยากรมีโรงปุ๋ยตั้งอยู่ในชุมชน

๑.๙.๔ อยากรรู้สูตรต่างๆของปุ๋ยเพื่อนำไปใช้ในการเกษตร

- ๑.๙.๕ ชุมชนมีรายได้เสริม มีงานทำ
- ๑.๙.๖ สร้างความสามัคคีในกลุ่มในชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้
- ๑.๙.๗ ลดปัญหาภาระหนี้สิน และมีเงินออม
- ๑.๙.๘ เพื่อให้ชุมชนลดใช้ปุ๋ยเคมีหันมามองปุ๋ยอินทรีย์ที่อยู่ในชุมชน

๒. จังหวัดร้อยเอ็ด

๒.๑ กลุ่มเกษตรกรอำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประธานกลุ่มนายต๋อย เนินนิราชกล่าวว่ากลุ่มผลิตปุ๋ยมาหลายปี มีอุปสรรคหลายอย่างในการผลิต แต่ทางกลุ่มก็สามารถที่จะปรับระดับประคองกลุ่มผลิตปุ๋ยมาได้จนถึงปัจจุบัน ในพื้นที่ตั้งโรงงานเป็นที่ลุ่ม ในปี ๒๕๕๕ มีน้ำท่วม ปุ๋ยที่หมักเกิดการเสียหาย ปี ๒๕๕๖ ผลิตปุ๋ย จำนวน ๓๕ ตัน สำหรับนาปรัง หากในปีนี้น้ำไม่ท่วมจะสามารถผลิตปุ๋ยเพิ่ม เพื่อใช้กับข้าวนาปี

๒.๒ กลุ่มเกษตรกรอำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวแทนประธานกลุ่มนายทองคำ สมสะอาด ได้กล่าวว่าดีใจที่ได้มาดูงานในครั้งนี้ สิ่งที่ได้จากการดูงานในครั้งนี้จะนำไปเปรียบเทียบกับหมู่บ้าน และจะปรับปรุงในส่วนที่ไม่เหมาะสม เครื่องผสมที่นี้จะเป็นเครื่องโม้ ซึ่งจะใช้งานด้านการผสมได้มากกว่า

๒.๓ กลุ่มเกษตรกรอำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด

ประธานกลุ่มนายมานิต ปิตผาย กล่าวว่ากลุ่มมีปัญหาในด้านบุคคลากร ไม่มีผู้รับผิดชอบ กลับไปจะดำเนินการผลิต

๒.๔ กลุ่มเกษตรกรอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ประธานกลุ่ม นายสังคม ภูคำศักดิ์ กล่าวว่าก่อนได้รับโครงการกลุ่มได้รับการประสานจาก อ.อุตร จากวิทยาลัยเกษตรโยธธร รู้สึกดีใจที่ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย วันนี้รู้สึกดีใจที่ได้มาเยี่ยมชมดูงานที่ตำบลห้องแซง ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งทราบว่าเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพมาก ในส่วนพื้นที่ ต.พระธาตุ อ.นาดูน เป็นพื้นที่แห้งแล้งมาก หากมีฝนกลุ่มก็จะจำหน่ายปุ๋ยได้ดี ปีนี้จะผลิต จำนวน ๓๕ ตัน

๒.๕ กลุ่มเกษตรกรอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

ประธานกลุ่ม นายชาติณรงค์ ศรีโคตา กล่าวว่าดีใจที่ได้รับการสนับสนุน และได้รับความรู้เพิ่มเติมจากด้านการบริหารจัดการไปใช้กับกลุ่ม

๒.๖ กลุ่มเกษตรกรอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ประธานกลุ่ม นายละมัย พายุหะ กล่าวว่ากลุ่มได้รับการสนับสนุนตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ จะผลิตปุ๋ยให้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

๒.๗ กลุ่มเกษตรกรอำเภอสว่างภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประธานกลุ่ม นายดำรงค์ ดำขำกล่าวว่าปัญหาของกลุ่มไม่มีผู้สนับสนุน แต่ทางกลุ่มก็จะดำเนินการผลิตโดยจะนำความรู้ด้านการบริหารจัดการไปใช้กับกลุ่มสามคำที่อยากบอก
สู้ สู้ สู้

๒.๘ กลุ่มเกษตรกรอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ประธานกลุ่ม นายประมาล คู่กะสังข์ นำความรู้ที่ได้รับจากการมาอบรม ไปใช้กับกลุ่มให้มากที่สุด

๒.๙ กลุ่มเกษตรกรอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

เป็นกลุ่มใหม่ แต่มั่นใจว่าจะเดินหน้าผลิตปุ๋ยให้ได้ ขอให้สัญญาจะเดินหน้าสู้ต่อไป

๒.๑๐ กลุ่มเกษตรกรอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

ที่ปรึกษากลุ่ม นาย ชัยณรงค์ ขาวงษ์ กล่าวว่าการผลิตปุ๋ยมีอุปสรรคทุกปี แต่กลุ่มมีความตั้งใจที่จะผลิตทุกปี

๒.๑๑ กลุ่มเกษตรกรอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประธานกลุ่ม นายเสริม วิเศษดอนหวายกล่าวว่ากลุ่มบ้านโนนชัยเป็นหมู่บ้านที่มีโอกาสได้งบประมาณส่วนนี้ ในกลุ่มมีอุปสรรคในการผลิตเรื่อยมา แต่เราก็สู้มาตลอดเวลา เรากลับไปจะทำให้ได้ในสิ่งที่ได้รับปากไว้

๒.๑๒ กลุ่มเกษตรกรอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวแทนประธานกลุ่ม นายภาชิต คณาศรี กล่าวว่าจิตใจที่ได้เข้ามาต่อ ยอดความคิด โรงปุ๋ยล้มลุกมา แต่ทางกลุ่มก็สู้มาจนถึงปัจจุบัน การที่ได้รับโอกาสให้มาดูงานในครั้งนี้ เหมือนเป็นการสร้างพลังให้กลุ่มกลับไปดำเนินงานต่ออย่างมีกำลังใจ

๒.๑๓ กลุ่มเกษตรกรอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประธานกลุ่ม นายประจักษ์ อินทมล กล่าวว่าเดิมในปีแรกมีการผลิตได้มาสุดประมาณ 50 ตัน ปัจจุบัน กลุ่มมีปัญหาด้านบุคคลากร ขาดความเสียสละในกลุ่ม กลุ่มมีเงินทุน มีวัตถุดิบพร้อม กลับไปในครั้งนี้ จะเริ่มดำเนินการผลิต จะสู้เพื่อโรงงานปุ๋ยของชุมชนต่อไป

๒.๑๔ กลุ่มเกษตรกรอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร

ประธานกลุ่ม นายลิ่ง ช่างโชติ กล่าวว่าในการทำงานทุกอย่างมีปัญหาแน่นอน แต่เราต้องคิดว่าเราจะแก้ปัญหานั้นอย่างไรเพื่อที่จะทำให้กลุ่มสามารถดำเนินการต่อไปได้ คณะกรรมการ สมาชิกทุกท่านต้องรับผิดชอบในสิ่งที่ได้รับมอบหมาย ตัวอย่าง การจำหน่ายปุ๋ยหากสมาชิกที่ซื้อไปไม่จ่ายเงินตามที่กำหนด ทุกคนก็จะไม่ได้รับเงินปันผลในดอนสิ้นปี เพราะฉะนั้นทุกคนต้องช่วยกัน วันนี้รู้สึกดีใจมากที่กลุ่มได้รับเกียรติให้เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้เพื่อนสมาชิกนำสิ่งที่มีประโยชน์นำกลับไปใช้กับกลุ่มของตัวเอง

๓. จังหวัดนครศรีธรรมราช

นายไกรวรรณ อัครกุล ประธานกลุ่มเกษตรกร ต.หินตก อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช กล่าวว่า การจัดการกลุ่มนั้นมีปัญหาอุปสรรคค่อนข้างมาก เรื่องเงินทุนก็มีส่วนสำคัญ กลุ่มใช้การระดมทุนจากสมาชิกมาใช้ในการจัดการซื้อวัสดุบ้าง ค่าใช้จ่ายในส่วนอื่นๆบ้าง และได้รับการสนับสนุนด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ที่สำคัญจาก วว. อีกส่วนหนึ่ง ซึ่งช่วยกลุ่มได้มาก แต่ที่เป็นหัวใจหลักเลยก็น่าจะเป็นศักยภาพของคนในกลุ่มหากเราสามารถทำความเข้าใจถึงเหตุผลและเป้าหมายในการทำงานจนมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกัน สิ่งนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญนำพาให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมต่อไปได้อย่างดีที่สุด

นายอารีย์ เหยะหมั่น ประธานกลุ่มเกษตรกร ต.คลองเฉลิม อ.กงหรา จ.พัทลุง กล่าวว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากขาดแรงงานในท้องถิ่น เพราะการพัฒนากลุ่มให้เจริญจำเป็นต้องมีคนที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยกันขับเคลื่อน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคนรุ่นใหม่ก็มักจะออกไปศึกษาหาความรู้ตามที่ตนเองได้ตั้งเป้าไว้ จึงเหลือแต่คนสูงอายุและคนที่ยังขาดทักษะที่ดี ทำให้การดำเนินการในการทำงานต้องใช้ระยะเวลามากขึ้น

นายจำนง อรุณรัตน์ ประธานกลุ่มเกษตรกร ต.แหลมโดนต อ.ควนขนุน จ.พัทลุง กล่าวว่า ตนเริ่มทำปุ๋ยมาก่อนที่จะตั้งเป็นกลุ่มหลังจากเกษียณราชการมาก็ไขว่หาความรู้ ลองผิดลองถูกมาเรื่อยๆ จนมีผู้สนใจและร่วมกันเป็นกลุ่มในที่สุด ได้รับการสนับสนุนงบประมาณก้อนแรกจากสำนักงานเกษตรอำเภอ ๑๕,๐๐๐ บาท ได้เครื่องตีป่นมาใช้งาน ปุ๋ยที่ทำเป็นที่พอใจของสมาชิกพอสมควร แต่การเรียนรู้วิชาการนั้นสำหรับตนแล้วยังไม่หยุดสิ้น หลังจากได้รับการสนับสนุนจาก วว. ทำให้ได้ได้รับความรู้ในแง่มุมอื่นๆอีกมากมาย ได้เรียนรู้ดูงานเทคโนโลยีหลากหลาย ถือเป็นประสบการณ์ที่ดีของเกษตรกรอย่างมาก การผลิตปุ๋ยก็ทำได้มากพอสมควรแต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้สนใจ ทุกกลุ่มสามารถทำได้ถ้ามีความตั้งใจ ขอฝากข้อคิดไว้ว่า ทำให้จริงอย่าดีแต่มี

นายไกรวรรณ อัครกุล ประธานกลุ่มเกษตรกร ต.หินตก อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช กล่าวว่า ปัญหาวัตถุดิบที่กลุ่มประสบคือหามูลโคได้ยาก แก้ไขโดยใช้มูลไก่แทน เนื่องจากหาได้ง่ายกว่าใช้สูตรของ วว. ในการหมัก ดินในพื้นที่เป็นดินปนทรายจึงสอดคล้องกับกับปุ๋ยหมักของ วว. อย่างมากเมื่อหมักปุ๋ยเสร็จสิ้นกระบวนการจะส่งตัวอย่างปุ๋ยให้ วว. ตรวจสอบเป็นระยะ และปรับแก้ตามคำแนะนำที่ วว. ส่งมาพร้อมกับผลวิเคราะห์ เป็นผลดีที่เราจะได้รู้เหตุของปัญหาและรู้ว่าควรแก้ไขอย่างไร

นายอารีย์ เหยะหมั่น ประธานกลุ่มเกษตรกร ต.คลองเฉลิม อ.กงหรา จ.พัทลุง กล่าวว่า วัตถุดิบปัจจุบันมีราคาแพงทำให้เป็นปัญหาอยู่บ้างในบางช่วง จึงมีความคิดที่จะจัดตั้งธนาคารโค เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมมูลสัตว์ใช้ในการทำปุ๋ยอย่างยั่งยืน ขณะนี้ยังอยู่ในขั้นเตรียมการ

นายจำนง อรุณรัตน์ประธานกลุ่มเกษตรกร ต.แหลมโตนด อ.ควนขนุน จ.พัทลุง กล่าวถึงมูลสัตว์ค่อนข้างหายากในพื้นที่ เพราะมีการเลี้ยงโคก้นน้อยมากจึงต้องมีการติดต่อหาแหล่ง นอกพื้นที่ ราชบุรีบ้าง สระบุรีบ้าง แต่ต้นทุนก็สูงมากเช่นเดียวกัน ตอนนี้ก็โชคที่ได้เจอกับผู้ที่มีวัตถุดิบ มากและเสนอขายให้ในราคาที่ไม่แพงมากนัก ตอนนี้ขอเบอร์ไว้แล้วจะติดต่อเร็วๆนี้

นายไกรวรรณ อัครกุล ประธานกลุ่มเกษตรกร ต.หินตก อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช กล่าวว่าทำตามที ว.กำหนดทั้งสูตรเร่งต้นและเร่งผลผลิต ในอัตราส่วนที่ เหมาะสมคือ อินทรี ๗๕ เปอร์เซ็นต์และเคมี ๒๕ เปอร์เซ็นต์เพราะมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับพืชและมี ส่วนช่วยในการปรับปรุงบำรุงดินด้วย หากเราสามารถใช้อย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ดินฟื้นและอุดม สมบูรณ์อย่างยั่งยืน

นายอารีย์ เหยะหมันประธานกลุ่มเกษตรกร ต.คลองเฉลิม อ.กงหรา จ.พัทลุง กล่าวถึงเวลาเราผลิตปุ๋ยแล้วการส่งปุ๋ยไปตรวจสอบถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะช่วยสร้างความมั่นใจ ให้แก่ผู้ผลิตเองด้วยและผู้นำไปใช้ในการเกษตรด้วย เพราะเราคำนึงถึงความรู้สึกมั่นใจและคุณภาพ ตามมาตรฐานด้วย

นายจำนง อรุณรัตน์ประธานกลุ่มเกษตรกร ต.แหลมโตนด อ.ควนขนุน จ.พัทลุง กล่าวว่าเมื่อก่อนดินแข็งมากเนื่องจากเราใช้เคมีมาต่อเนื่องยาวนาน แต่ปัจจุบันมีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์มาก ขึ้นช่วยให้ดินร่วมซุย สมบูรณ์เพิ่มขึ้น ผลผลิตก็ดีขึ้นตามไปด้วยเมื่อเปรียบเทียบกับปุ๋ยเคมีตามร้านค้า จะมีราคาถูกกว่าครึ่งต่อครึ่ง ฉะนั้นเราจะต้องเน้นเรื่องคุณภาพให้มากเพื่อให้ลูกค้าไว้วางใจ ลูกค้าบาง ท่านมาเล่าให้ฟังว่าข้าวของตนเขียวชาน ต้นแข็งแรงเพราะปุ๋ยเรา ก็รู้สึกดีใจมาก

๔. จังหวัดอำนาจเจริญ

กลุ่มเกษตรกรอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญกล่าวว่าทางกลุ่มได้เครื่องจักรและ สร้างโรงงานเอง ได้มีการเคลื่อนย้ายกลุ่มเนื่องจากมีปัญหาเรื่องกลิ่นกับชุมชน

กลุ่มเกษตรกรอำเภอนา จังหวัดอำนาจเจริญ กล่าวว่าเชื่อมั่นในคุณภาพปุ๋ยอินทรีย์ที่ ผลิต ปัจจุบันผลิต ๕๐ ตัน ตั้งเป้า ๑๐๐ ตัน และอยากให้ ว.มาสนับสนุนทางด้านวิชาการแก่กลุ่มอีก

กลุ่มเกษตรกรอำเภอกุดข้าวปุ้นจังหวัดอุบลราชธานี กล่าวถึงปลายปี ๒๕๕๕ หมัก ปุ๋ยไว้ฝนตกทำให้ปุ๋ยละลายไปกับฝน ปีนี้หมักปุ๋ย ๒๐ ตัน ดังนั้นสิ่งที่ต้องการเพื่อแก้ปัญหาคือโรงเรือน สำหรับกันฝน

กลุ่มเกษตรกรอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ดที่ผ่านมามีปัญหา ปีนี้อัดเม็ด ๒๒ ตัน มี การลงทุนใหม่ในหมู่สมาชิก อยากให้ ว.เข้ามากระตุ้นเพื่อให้สมาชิกมีแรงที่จะผลิต ปัจจุบันใช้รถไถ น้อยในการหมัก ตั้งเป้าผลิต ๓๐ ตัน

กลุ่มเกษตรกรอำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธรกล่าวว่ามูลสัตว์มีปัญหา มูลสัตว์ที่ซื้อมามีแกลบ มีหิน อยากให้มีการตั้งทีมตรวจสอบมูลสัตว์

กลุ่มเกษตรกรอำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญกล่าวว่า การวางแผนการขายเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการผลิตปุ๋ยจะไม่ขายเงินเสี่ยง จะขายเงินสด ปีหน้า ตั้งเป้า ๗๐ ตัน

๕. จังหวัดบึงกาฬ

กลุ่มเกษตรกรในจังหวัดบึงกาฬได้เล่าปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

๑. ในการผลิตปุ๋ยลานตากเป็นสิ่งที่จำกัดการผลิตปุ๋ย คือสามารถตากได้ ประมาณ ๒ ตัน/วัน

๒. ลูกหนี้ไม่ส่งหนี้ แก้ โดยการติดตามอย่างต่อเนื่อง หากปล่อยกลุ่มก็จะล้มได้ ตามโดยการทำสัญญาทุกรายการ จะติดตามไปที่คนค้าประกัน ขึ้นตอน เชิญคนเป็นหนี้มาคุย คิดดอกเบี้ยเพิ่ม ทำหนังสือติดตาม ให้คณะกรรมการติดตาม

๓. ภาระครอบครัว

๔. มีงานรับเชิญ ไม่มีเวลา

อย่างไรก็ตามมีสิ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จคือ

๑. คณะกรรมการ อดทน เสียสละ

๒. สมาชิกให้ความร่วมมือ

๓. การร่วมหุ้น เกิดเป็นเงิน เป็นความสำคัญภายในกลุ่ม

๔. การบริหารจัดการโปร่งใส

๕. ระเบียบข้อบังคับสามารถเปลี่ยนได้ตามมติที่ประชุม

๖. การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญต่อกัน

๗. แบ่งปันผลกำไร

๘. บันทึก การเงินบัญชี

๙. การแก้ปัญหา ประชุม ลงมติ

๑๐. ชุมชนต้องให้ความร่วมมือในการทำงานเป็นกลุ่มทุกคนต้องมีความเชื่อและความศรัทธา จึงจะสามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างยั่งยืน

๖. จังหวัดศรีสะเกษ

กลุ่มเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยได้ตอบคำถามทีมงานในเรื่องต่างๆดังนี้

๖.๑ การเงิน

เรื่องการผลิตต้นทุนเป็นอย่างไรบ้าง ใช้แรงงานมากไหม กลุ่มเกษตรกรให้ความเห็นว่าถ้าคิดในแง่ธุรกิจ เมื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายการผลิตปุ๋ยในปริมาณมาก กับปริมาณน้อย การผลิตปุ๋ยปริมาณมากจะช่วยลดค่าใช้จ่ายได้ดีกว่า

หลักเกณฑ์อะไรบ้าง ในการกู้ธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กลุ่มให้ความคิดเห็นว่าจะใช้จำนวนสมาชิกในการกู้ และกู้ในระยะที่กำหนดจะไม่เสียดอกเบี้ยมีการทำสัญญาเงินกู้ จัดส่งเงินกู้ให้กับธนาคารเกษตรและสหกรณ์(ธกส.)ปีต่อไปต้องมีเงินหมุนเวียนเป็นเครดิตเพื่อความมั่นใจให้กับ ธกส. และมีวินัยในการส่งเงินเพื่อรักษาเครดิต

กลุ่มบริหารจัดการเงินที่มีอยู่โดยแยกเงินส่วนที่ได้รับการสนับสนุนเป็นของกลุ่มอย่างชัดเจน เงินที่ได้จากผลประกอบการจะนำมาแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับสมาชิกกลุ่ม

หากความต้องการผลิตปุ๋ยในปริมาณมาก ทางกลุ่มจะแก้ปัญหาโดยเพิ่มลานตากเพื่อใช้พื้นที่ในการผลิตได้มากขึ้น มีการเพิ่มระยะเวลาในการดำเนินการ และมีการผลิตอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาที่ผลิตได้ บางวันหากมีแดดแรง สามารถผลิตได้เป็นระยะเวลา ๘-๑๒ ชั่วโมงในเรื่องของเครื่องจักร กลุ่มได้พัฒนาตัวเชื้อให้มีรูที่ใหญ่ขึ้นเพื่อสะดวกในการผลิต และเพิ่มปริมาณการผลิตในแต่ละครั้งได้

๖.๒ การตลาด

ทีมงานได้ถามทางกลุ่มว่าหากมีการจำหน่ายปุ๋ยแล้ว เก็บเงินไม่ได้ทางกลุ่มมีการจัดการอย่างไร ทางกลุ่มให้ความคิดเห็นว่าการจำหน่ายให้กับสมาชิกหรือผู้ซื้อ ต้องมีเงื่อนไขผู้ซื้อ และผู้ขายต้องตกลงร่วมกัน ต้องเครรารพกติกา มีผลประโยชน์ตอบแทนในรูปการปันผล และเปอร์เซ็นต์ในการซื้อ สำหรับประสบการณ์ของกลุ่ม ความเกรงอกเกรงใจมีส่วนสำคัญในการซื้อขาย

๖.๓ วัตถุประสงค์

ในการจัดท้าววัตถุประสงค์การที่แต่ละกลุ่มที่ต้องการรวมกลุ่มกัน และให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นจุดศูนย์กลางรับวัตถุประสงค์ จะทำให้สามารถซื้อปุ๋ยในราคาที่ถูกลง และจัดท้าววัตถุประสงค์มาผลิตได้ มุลสัตว์ที่ซื้อมาจากฟาร์มโคขุน ของหน่วยงานราชการ จ.ลพบุรี เป็นมุลสัตว์ที่มีคุณภาพดี มีผู้ดูแลและจัดส่งให้กับกลุ่ม ในการซื้อ ก็ให้คณะกลุ่มผู้ผลิตตรวจสอบ เมื่อได้คุณภาพก็ทำสัญญาซื้อขาย ในปัจจุบัน กลุ่มมีการทำสัญญาชัดเจน คือต้องมีความชื้นไม่เกิน ๒๐ เปอร์เซ็นต์หากมีความชื้นเกินกว่าที่กำหนด ต้องปรับราคาลดลง ซื้อในการผลิตตันละ๑,๙๕๐ บาท พร้อมส่ง

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

๑. ความสอดคล้องของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยกับนโยบายรัฐ

โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยมีวัตถุประสงค์ของโครงการ ๔ วัตถุประสงค์คือเพื่อก่อตั้งโรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนอำเภอละหนึ่งโรงปุ๋ยเพื่อผลักดันโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้สามารถดำเนินการผลิตปุ๋ยได้อย่างยั่งยืนเพื่อยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ปุ๋ยให้ได้ตามมาตรฐานกรมวิชาการเกษตรและเพื่อส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนการนำเข้าปุ๋ยเคมีโดยกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับประโยชน์จากโครงการคือกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้ปุ๋ยได้ปุ๋ยดีมีคุณภาพ ราคาถูก สามารถลดต้นทุนการผลิตกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตปุ๋ย ได้รายได้จากการผลิตปุ๋ยนอกจากการทำนาทำไร่และกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ได้รายได้จากการจำหน่ายมูลสัตว์

ระหว่างการดำเนินโครงการตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๙) ซึ่งเป็นแผนที่มีวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศไทยในอนาคต ๒๐ ปี มีจุดมุ่งหมายมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” และสร้างค่านิยมร่วมให้คนไทยตระหนักถึงความจำเป็นและปรับเปลี่ยนกระบวนความคิด ทักษะคิด และกระบวนการทำงานโดยยึด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการประเทศแนวใหม่ ที่มุ่งสู่ประสิทธิภาพและคุณภาพ

วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ ที่คล้องจองกับโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยคือ เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถพึ่ง ตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลก โดยการพัฒนาคุณภาพคน ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูประบบสุขภาพ สร้างระบบคุ้มครองความมั่นคงทางสังคม รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชน ให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน มีการดูแลจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ เหมาะสมกับสังคมไทย

ยุทธศาสตร์ที่คล้องจองกับโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยมี ๒ ยุทธศาสตร์คือ

๑. การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญการสร้างเชื่อมโยงของการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูล เพื่อกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้เท่าเทียมกัน โดยสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจในระดับฐานราก สร้างความมั่นคงทางรายได้ให้แก่คนในชนบท พัฒนาการรวมกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจเชื่อมโยงพื้นที่ชนบทและเมืองและส่งเสริมการพัฒนาให้สอดคล้องกับศักยภาพ และบทบาททางเศรษฐกิจของพื้นที่ในระดับต่างๆ

๒. ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ ความสำคัญกับ การประยุกต์ใช้และการพัฒนาเทคโนโลยี โดยเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในภาคการผลิต และสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาตามศักยภาพของคนไทย โดยสร้างความเสมอภาคในการ

เข้าถึงเทคโนโลยี เน้นการใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและยกระดับคุณภาพสินค้า กระตุ้นการพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีของตนเอง เพื่อต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและลดการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศ

นอกจากนี้ยังมีการทำงานต่อเนื่องโดยมีโครงการรองรับ เช่น โครงการเพิ่มศักยภาพ (๒๕๕๔-๒๕๕๖) โครงการบริหารโรงปุ๋ยเพื่อการพึ่งพาตนเอง (๒๕๕๗-๒๕๖๑) โครงการยกระดับโรงปุ๋ยด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (๒๕๕๘-๒๕๖๑) และโครงการหมู่บ้านวิทยาศาสตร์ (๒๕๕๖-๒๕๖๐) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนมีความสำเร็จและมีการเพิ่มผลผลิตการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และการขยายธุรกิจอื่น ๆ นอกเหนือจากการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

๒. ความครอบคลุมของหลักสูตร

หลักสูตรการอบรมเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการมีรายละเอียดหลักสูตรดังนี้
การบริหาร เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรมีความรู้ด้านการบริหารจัดการโดยเรียนรู้จากกลุ่มที่ ประสบผลสำเร็จ จนสามารถบริหารโรงปุ๋ยให้ดำเนินการผลิตปุ๋ยได้อย่างต่อเนื่อง

เทคโนโลยีการผลิตปุ๋ย เพื่อให้ดินและพืชรู้ความต้องการของพืชต้องรู้ระยะการ เจริญเติบโตรู้จักปุ๋ยและประเภทของปุ๋ยไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมีปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ นอกจากนี้ยังมีการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการหมักปุ๋ยอินทรีย์และการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เคมี รวมถึงคำแนะนำการซื้อ วัสดุต่างๆ เช่น หินฟอสเฟตหรือปุ๋ยเคมี

การอบรมบัญชี หัวข้อในการอบรม เช่น คุณสมบัตินักบัญชีโรงงานปุ๋ยชุมชน ประโยชน์ของการทำบัญชีการจดบันทึก การจำแนก การสรุปผลสมุดเงินสด สมุดระดมหุ้น สมุด เจ้าหนี้ สมุดลูกหนี้ สมุดสรุปผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ งบกำไรขาดทุน และการคำนวณต้นทุนการผลิตปุ๋ยของกลุ่ม

เทคนิคการบำรุงรักษาและซ่อมแซมเครื่องจักร ได้อบรมการซ่อมเครื่องจักรให้แก่ กลุ่มด้วยการปฏิบัติจริง เช่น การซ่อมแซมเครื่องอัดเม็ดปุ๋ยอินทรีย์ การซ่อมแซมชุดจานปั่นเม็ดและ การซ่อมมอเตอร์ เป็นต้น

ซึ่งหลักสูตรมีความครอบคลุมตั้งแต่ การผลิต การบริหาร การทำบัญชีเพื่อต้นทุน และกำไร รวมถึงการซ่อมแซมเครื่องจักรด้วยตัวเอง แต่หลักสูตรยังขาดแนวทางการตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำตลาดสมัยใหม่ เช่น e-marketing, online market หรือ e-commerce เป็นต้น

๓. ความคุ้มค่าโครงการ

ผลทางการเงินที่เกิดจากการดำเนินโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยชุมชนจำนวน ๓๑๗ โรงมี B/C ratio ทางด้านการเงินของโครงการนี้เท่ากับ ๐.๔๕ ซึ่งมีค่าต่ำกว่า ๑ แต่โครงการมีความคุ้มค่า ทางเศรษฐศาสตร์สูงมากกล่าวคือมี B/C ratio ทางด้านเศรษฐศาสตร์ของโครงการนี้เท่ากับ ๑๐.๒ ซึ่งมีค่า สูงกว่า ๑ ดังนั้นโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนถือเป็นโครงการหนึ่งที่ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ ของชาติ

๔. วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จหรือความล้มเหลว

จากการสัมภาษณ์นักวิจัยหรือนักถ่ายทอดเทคโนโลยีจำนวน ๓ ท่าน พอสรุปปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้

๔.๑ ผู้นำกลุ่ม

ผู้นำกลุ่มหรือประธานกลุ่มต้องมีความเข้มแข็ง มีภาวะความเป็นผู้นำ อุทิศเวลาให้กับงานกลุ่มและไม่ถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก เป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกลุ่มหรือกิจกรรมภายในกลุ่ม และเป็นตัวกลางประสานงานระหว่างกลุ่มหรือองค์กรอื่น รวมถึงเป็นศูนย์กลางบริการและให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกสามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมโยง แลกเปลี่ยนความร่วมมือ ความช่วยเหลือกับกลุ่มอื่นได้อีกด้วย

๔.๒ ความเข้มแข็งของกลุ่ม

กลุ่มจะต้องมีความสามัคคีและมีระบบการทำงานที่สอดคล้องกัน สมาชิกเข้มแข็ง สามารถทำงานร่วมกันได้ดีมีรูปแบบการทำงานที่เหมาะสม สามารถสั่งการ ควบคุม สร้างแรงจูงใจการทำงาน การตั้งกฎและกติกาที่ใช้ร่วมกัน การประชุมฟังความคิดเห็น การมีแนวคิดการทำงานที่ดีมีการสร้างคุณค่าร่วมกัน กลุ่มมีค่านิยมร่วมกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียว

๔.๓ พื้นที่ตั้งโรงงาน

สถานที่ตั้งและพื้นที่ใกล้เคียงต้องมีวัตถุดิบเพียงพอ ไม่ไกลจากชุมชนสามารถเดินทางไปทำงานสะดวก อยู่ใกล้แหล่งเพาะปลูกหรือเกษตรกรรม ใกล้ถนนเพื่อสะดวกในการขนส่งไปยังชุมชนอื่นหรือที่อื่นๆ

๔.๔ ความต่อเนื่องของโครงการ

การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ภาคการเกษตรจำเป็นต้องมีความต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องปุ๋ยและความสำคัญของปุ๋ยเนื่องจากเนื้อหาการปฏิบัติมีความซับซ้อนและกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมักจะมีปัญหารายละเอียดระหว่างการผลิต

๔.๕ แผนการทำงาน

กลุ่มจะต้องมีแผนการทำงานที่ชัดเจนหรือวิธีการทำงานที่สามารถทำได้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ เช่น มีการประชุมวางแผนการผลิตและทำได้ตามเป้าหมาย

๔.๖ การตลาด

เนื่องจากปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตได้นอกจากผลิตใช้เองแล้วยังมีบางส่วนที่ผลิตเพื่อจำหน่าย ดังนั้นการทำตลาดทั้งแบบเดิมหรือแบบทันสมัยจึงมีความจำเป็น เช่น การนำเทคโนโลยีสื่อสารสนเทศสมัยใหม่เข้าไปเชื่อมโยง เช่น สื่อออนไลน์ แอปพลิเคชันการคำนวณปุ๋ย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินการโครงการภาครัฐที่มีผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้างจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆดังนี้

๑. โครงการต้องมีความต่อเนื่องหรือควรมีหลายระยะดำเนินการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มเนื่องจากชุมชนหรือเกษตรกรของไทยมีเงินทุนและความรู้ใน เทคโนโลยีและนวัตกรรมน้อย
๒. การดำเนินงานให้เครือข่ายในระดับประเทศ ระดับภาค ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่ เข้ามามีส่วน ร่วมในการขับเคลื่อน
๓. ให้สถาบันวิชาการหรือการศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยในพื้นที่ วิทยาลัยในพื้นที่ เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มผู้ผลิต
๔. จัดการให้กลุ่มผู้ผลิตมีการแลกเปลี่ยนร่วมกันผ่านเครือข่าย อาทิ ศูนย์การเรียนรู้ระดับภาคภาค
๕. มีการประชาสัมพันธ์โครงการผ่านสื่อเพื่อให้มีการจดจำทำให้เกิดตลาดการซื้อขายที่ กว้างขวางและยั่งยืน
๖. ผลผลิต (Products) ของกลุ่มควรมีนวัตกรรมใหม่ที่น่าสนใจเพิ่มเติม
๗. ควรมีการสร้างเครือข่ายในพื้นที่ จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน
๘. นอกจากการสอนหรือการถ่ายทอดทางด้านเทคโนโลยีแล้ว หน่วยงานรัฐควรจัดการ ช่องทางการจำหน่ายให้กลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่องทางการจำหน่ายแบบสมัยใหม่ เช่น ตลาดอิเล็กทรอนิกส์ (e-marketing)และตลาดออนไลน์(online market)เป็นต้น
๙. ควรย้ายเครื่องจักรจากโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนที่ไม่มีความสามารถในการผลิตไปยังโรงที่มี ศักยภาพเพื่อเพิ่มกำลังการผลิต

บรรณานุกรม

- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. ๒๕๕๐. “ความต้องการปุ๋ยอินทรีย์ฟุ้ง : จากกระแสนิยมสินค้าเกษตรอินทรีย์”, วารสารมองเศรษฐกิจ. ฉบับที่ ๑๙๕๖.
- ศูนย์สารสนเทศ. ๒๕๔๗. “ข้อมูลสารสนเทศเกษตร” กรมส่งเสริมการเกษตร.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. “เอกสารประกอบคำสอนการวิเคราะห์โครงการ”. ๒๕๕๘.
- วิชาการเกษตร, กรม. “มาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์ตามประกาศกรมวิชาการเกษตร พ.ศ. ๒๕๔๘”. ๒๕๔๘.
- พิชิต ฤทธิ์จรูญ. เทคนิคการประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ : แฮ่สออฟเคอร์มิสท์, ๒๕๕๗.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙”. ๒๕๔๔.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐”. ๒๕๔๔.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑”. ๒๕๔๔.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒”. ๒๕๔๔.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายสายันต์ ตันพานิช
วัน เดือน ปีเกิด	๑๒ ตุลาคม ๒๕๐๔
การศึกษา	พ.ศ. ๒๕๒๖ ปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๘ ปริญญาโทวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์เชิงระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. ๒๕๒๖-๒๕๔๗ นักวิจัย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่ง ประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๔ ผู้อำนวยการสถานีวิจัยลำตะคองสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๘ ผู้อำนวยการฝ่ายเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้อำนวยการศูนย์เชี่ยวชาญนวัตกรรมเกษตรสร้างสรรค์ สถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย กระทรวงวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

เรื่อง การบริหารจัดการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชน
ผู้วิจัย นายสาธิต ต้นพานิช หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๙
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์เชี่ยวชาญนวัตกรรมเกษตรสร้างสรรค์
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๗ มีมติเห็นควรส่งเสริมให้สร้างโรงงานต้นแบบผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขึ้นในทุกอำเภอในทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีทางเลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมีได้มากขึ้น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) ได้จัดทำข้อเสนอโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยให้สอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว โดย วว. เป็นผู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต การใช้และความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ให้แก่กลุ่มเกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป วว. ได้ดำเนินการตามนโยบายโดยจัดตั้งโรงงานต้นแบบผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงจำนวน ๓๑๗ โรงงานทั่วประเทศ การดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ให้เกิดกลุ่มที่ผลิตจริงได้อย่างเป็นรูปธรรม วว. ได้ทำการสำรวจความพร้อมของกลุ่ม คัดเลือกกลุ่มที่มีศักยภาพก่อสร้างโรงปุ๋ย พร้อมติดตั้งเครื่องจักรการผลิตปุ๋ย ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ยที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ รวมถึงการติดตามประเมินผลและการวิเคราะห์ปุ๋ยให้ได้ตามมาตรฐานกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนำมาซึ่งความสำเร็จ และเกิดกลุ่มที่สามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์และสามารถทดแทนปุ๋ยเคมีได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้มีผลโดยตรงแล้วโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยยังมีผลต่อทางสังคมในแง่มุมต่างๆ เช่น การอพยพแรงงานสู่เมือง การผลิตผลิตผลทางการเกษตรที่ปลอดภัยต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

เมื่อเริ่มโครงการ วว. ได้ดำเนินการก่อสร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์เต็มรูปแบบคือทั้งโรงเรือนและเครื่องจักรจำนวน ๒๕๓ โรงงาน และสนับสนุนเฉพาะเครื่องจักรและอุปกรณ์ จำนวน ๖๔ โรงงาน รวมเป็นโรงปุ๋ยอินทรีย์ที่อยู่ภายใต้การดูแลของ วว. เป็นจำนวน ๓๑๗ โรงงาน ซึ่งโรงงานปุ๋ยอินทรีย์เหล่านี้จะมีการบริหารจัดการโดยกลุ่มเกษตรกรและองค์การบริหารส่วนตำบล สหกรณ์ หรือเทศบาลเป็นผู้ดูแล การที่จะทำให้โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ประสบผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิดและได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเกษตรกร องค์การบริหารส่วนตำบลและเจ้าหน้าที่ของ วว. เพื่อช่วยระดมความคิดจัดทำแผนการดำเนินงานและช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งมีปัจจัยต่างๆ มาเกี่ยวข้องในหลายปัจจัย เช่น การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกร บุคลากร เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตและวัตถุดิบและเงินทุนหมุนเวียน เป็นต้น มาเป็นองค์ประกอบซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องทำให้โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์สามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่มีความยั่งยืนและสามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานของกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

โรงพยาบาลอินทรีชุมชนซึ่งได้รับงบประมาณของรัฐสนับสนุนเฉลี่ย ๐.๘ - ๑.๐ ล้านบาท ต่อโรงงาน ซึ่งบางโรงงานสามารถดำเนินการได้ดี แต่บางโรงงานไม่สามารถดำเนินการได้ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ดังนั้นการศึกษาปัญหาและอุปสรรคหรือความสำเร็จของการดำเนินงานและแนวทางการพัฒนาจึงมีความสำคัญในการศึกษาวิจัย เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีชุมชนให้มีการบริหารจนประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษาการบริหารจัดการโรงพยาบาลอินทรีชุมชน
๒. ศึกษาปัจจัยความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการดำเนินการของโรงพยาบาลอินทรีชุมชน
๓. เพื่อวิเคราะห์ผลการดำเนินโครงการทางเศรษฐศาสตร์
๔. เพื่อสรุปแนวทางการพัฒนาโรงพยาบาลอินทรีทั้งโรงงานที่ประสบผลสำเร็จและยังไม่ประสบผลสำเร็จหรือยังไม่สามารถผลิตผู้ป่วยอินทรีได้ตามมาตรฐานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ขอบเขตของการวิจัย

๑. สำนวจการสถานการณ์ดำเนินงานของโรงพยาบาลอินทรีชุมชนที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย จำนวน ๓๑๗ โรง
๒. วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของโรงพยาบาลอินทรีชุมชนที่ดำเนินการได้ดี
๓. วิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดของการดำเนินการของโรงพยาบาลอินทรีชุมชนที่มีได้ดำเนินการ
๔. ประเมินความคุ้มค่าของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีชุมชนที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
๕. แนะนำการพัฒนาโรงพยาบาลอินทรีชุมชนร้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. สำนวจรวบรวมข้อมูลโครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงพยาบาลอินทรีชุมชนที่ดำเนินการโดยกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
๒. การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานโรงพยาบาลอินทรีชุมชนทั้งหมดทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ
๓. วิเคราะห์หลักการคัดเลือกพื้นที่และหลักสูตรการอบรมหรือถ่ายทอดเทคโนโลยี
๔. สำนวจและเก็บรวบรวมข้อมูลโรงพยาบาลอินทรีชุมชนเป้าหมายโดยการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม
๕. สัมภาษณ์หัวหน้าโครงการหรือนักวิจัยที่รับผิดชอบ
๖. สรุปผลและจัดทำวิทยานิพนธ์

ผลการดำเนินการวิจัย

๑. ผลตอบแทนทางการเงิน

ผลทางการเงินที่เกิดจากการดำเนินโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยจำนวน ๓๑๗ โรง ซึ่งก่อตั้งโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี ๒๕๕๗-๒๕๕๙ ได้แก่ รายได้จากการขายปุ๋ย ๑๒๕,๖๖๖,๓๐๐ บาท ซึ่งคำนวณจากราคาขายปุ๋ยอินทรีย์เท่ากับ ๕๐ บาทต่อ กระสอบขนาด ๕๐ กิโลกรัมและปริมาณปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตได้คือ ๒,๕๑๒,๖๖๖ กระสอบ ซึ่งโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย เท่ากับ ๒๗๘,๐๑๕,๐๐๐ บาท ดังนั้น B/Cratio ทางด้านการเงินของโครงการนี้เท่ากับ ๐.๕๔ ซึ่งมีค่าต่ำกว่า ๑

๒. ผลตอบแทนทางเศรษฐศาสตร์

ผลทางเศรษฐศาสตร์ที่เกิดจากการดำเนินโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ยจำนวน ๓๑๗ โรงซึ่งก่อตั้งโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ - ๒๕๕๙ ได้แก่รายได้จากการขายปุ๋ยเท่ากับ ๒๗๘,๐๑๕,๐๐๐ บาท รายได้จากการขายมูลสัตว์เท่ากับ ๖๒,๘๑๖,๖๕๐ บาท รายได้จากค่าจ้างแรงงานของสมาชิกในการผลิต ๑๘๘,๔๔๙,๙๕๐ บาทลดการซื้อปุ๋ยเคมีลงคิดเป็นเงิน ๗๗๒,๖๔๔,๗๑๙ บาท ลดการนำเข้าปุ๋ยเคมีจากต่างประเทศ และลดการนำเข้าปุ๋ยเคมี ๑,๕๔๕,๒๙๔,๒๔๐ บาท รวมทั้งสิ้น ๒,๘๔๗,๒๒๐,๖๓๕ บาท และโครงการนี้มีการลงทุนเท่ากับ ๒๗๘,๐๑๕,๐๐๐ บาท ดังนั้น B/C ratio ทางด้านเศรษฐศาสตร์ของโครงการนี้เท่ากับ ๑๐.๒ ซึ่งมีค่าสูงกว่า ๑

๓. ปัจจัยความสำเร็จหรือล้มเหลวการตั้งโรงปุ๋ย

ปัจจัยทางด้านเทคนิค

การดำเนินงานการผลิตปุ๋ยของกลุ่มเกษตรกรพบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐค่อนข้างสูง มีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐเป็นที่เลี้ยง เช่น กรมพัฒนาที่ดิน เกษตรตำบล ในการให้ความรู้ด้านการผลิต และสนับสนุนปัจจัยการผลิต อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีประธานกลุ่มเป็นหมอดิน จะได้รับสูตรต่างๆจากกรมพัฒนาที่ดิน พร้อมสนับสนุนวัตถุดิบในการผลิต ทำให้กลุ่มดำเนินการทางด้านเทคนิคไปได้ด้วยดี

นอกจากนี้ ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ งบจากผู้ว่าราชการจังหวัดได้สนับสนุนโรงปุ๋ยเครื่องจักร รวมถึงรถตักให้กับกลุ่มเกษตรกรที่มีกำลังการผลิตสูงๆ ซึ่งกลุ่มเกษตรกรแต่ละกลุ่มที่สนใจได้รับการสนับสนุนจะนำวัสดุหลากหลายชนิด ทั้งกากมัน กากถั่ว กากทลายปาล์ม แกลบดิบ แกลบเผาและมูลสัตว์ เป็นต้น มากองไว้ให้เกิดการย่อยสลายตามธรรมชาติ แล้วจึงนำมาผลิตปุ๋ยโดยไม่มีระยะเวลาที่แน่นอน และเมื่อนำมาผสมกับวัตถุดิบอื่นก็จะไม่ทราบอัตราส่วนที่แน่ชัด ไม่มีการชั่งตวงด้วยเครื่องชั่ง หลังจากผลิตเป็นปุ๋ยหมัก ก็ไม่มีการวิเคราะห์ ดังนั้นจากการลงพื้นที่ สามารถสรุปปัญหาทางเทคนิค ๕ ประเด็นหลัก ดังนี้

๑. สถานที่ผลิตปุ๋ยมีความหลากหลาย บ้างกองบนดิน บนพื้นซีเมนต์ หรือในป่า
๒. เครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตไม่มีประสิทธิภาพ หรือ ใช้ไม่เป็น
๓. ชนิดและสูตรปุ๋ยที่ผลิตมีความหลากหลาย ไม่แน่นอน ไม่มีการวิเคราะห์

๔. ไม่สามารถคิดต้นทุนและราคาจำหน่ายไม่แน่นอน

๕. ไม่มีการวางแผนการผลิต ไม่มีการบริหารการจัดการที่ดีเหมาะสม

ปัจจัยทางด้านโครงสร้าง

กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยกลุ่มใดมีโครงสร้างการทำงานที่เหมาะสม มีโครงสร้างการบริหารงานที่ดีและเหมาะสม ทำให้สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้วางไว้ นอกจากนี้บุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในโครงสร้างคือผู้นำกลุ่มหรือประธานกลุ่มจะต้องมีความเข้มแข็งและอุทิศกำลังกายและใจให้แก่กลุ่มจากการสัมภาษณ์พอสรุปปัจจัยทางด้านโครงสร้างของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยได้ดังนี้

ผู้นำกลุ่ม : ผู้นำกลุ่มหรือประธานกลุ่มต้องมีความเข้มแข็ง มีภาวะความเป็นผู้นำ อุทิศเวลาให้กับงานกลุ่มและถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก เพื่อเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกลุ่มหรือกิจกรรมภายในกลุ่ม และเป็นตัวกลางประสานงานระหว่างกลุ่มหรือองค์กรอื่น ทั้งนี้ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกว่าบุคคลอื่น ๆ ภายในกลุ่ม สามารถดึงดูดความสนใจของกลุ่มและนำความสนใจนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อกกลุ่ม ตลอดจนเป็นศูนย์กลางบริการและให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกสามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนความร่วมมือ ความช่วยเหลือกับกลุ่มอื่นได้อีกด้วย

แผนการทำงาน : กลุ่มจะต้องมีแผนการทำงานที่ชัดเจนหรือวิธีการทำงานที่สามารถทำได้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ เช่น มีการประชุมวางแผนการผลิตและทำได้ตามเป้าหมาย

ความเข้มแข็งของกลุ่ม : กลุ่มจะต้องมีความสามัคคีและมีระบบการทำงานที่สอดคล้องกัน สมาชิกเข้มแข็ง สามารถทำงานร่วมกันได้ดี มีรูปแบบการทำงานที่เหมาะสม สามารถสั่งการ ควบคุม สร้างแรงจูงใจการทำงาน การตั้งกฎและกติกายที่ใช้ร่วมกัน การประชุมฟังความคิดเห็น การมีแนวคิดการทำงานที่ดีมีการสร้างคุณค่าร่วมกัน กลุ่มมีค่านิยมร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว

ทักษะความสามารถ : นอกจากกลุ่มจะมีความสามารถด้านการผลิตแล้วยังต้องมีความสามารถในด้านอื่นเช่น การบัญชี การตลาด การจัดหาวัตถุดิบ มีการวางบุคลากรที่ทำงานอย่างเหมาะสมที่เหมาะสม ได้รับการมอบหมายงานตามความสามารถและแสวงหาโอกาสเพิ่มพูนความรู้ เช่น การอบรมเพิ่มเติมความรู้ความสามารถ เป็นต้น

พื้นที่ตั้งโรงงาน : ที่ตั้งโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยและกรมพัฒนาที่ดินคือ พื้นที่ตั้งจะต้องอยู่ในพื้นที่ครองครองของหน่วยงานรัฐบาล เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และที่ราชพัสดุ เป็นต้น นอกจากนี้สถานที่ตั้งต้องอยู่ใกล้ชุมชนสามารถเดินทางไปทำงานสะดวก อยู่ใกล้แหล่งเพาะปลูกหรือเกษตรกรรม ใกล้ถนนเพื่อสะดวกในการขนส่งไปยังชุมชนอื่นหรือที่อื่นๆ

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินการโครงการภาครัฐที่มีผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้างจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆดังนี้

๑. โครงการต้องมีความต่อเนื่องหรือควรมีหลายระยะดำเนินการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มเนื่องจากชุมชนหรือเกษตรกรของไทยมีเงินทุนและความรู้ใน เทคโนโลยีและนวัตกรรมน้อย
๒. การดำเนินงานให้เครือข่ายในระดับประเทศ ระดับภาค ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่เข้ามามีส่วน ร่วมในการขับเคลื่อน
๓. ให้สถาบันวิชาการหรือการศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยในพื้นที่ วิทยาลัยในพื้นที่ เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มผู้ผลิต
๔. จัดการให้กลุ่มผู้ผลิตมีการแลกเปลี่ยนร่วมกันผ่านเครือข่าย อาทิ ศูนย์การเรียนรู้ระดับภาคภาค
๕. มีการประชาสัมพันธ์โครงการผ่านสื่อเพื่อให้มีการจดจำทำให้เกิดตลาดการซื้อขายที่ กว้างขวางและยั่งยืน
๖. ผลผลิต (Products) ของกลุ่มควรมีนวัตกรรมใหม่ที่น่าสนใจเพิ่มเติม
๗. ควรมีการสร้างเครือข่ายในพื้นที่ จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน
๘. นอกจากการสอนหรือการถ่ายทอดทางด้านเทคโนโลยีแล้ว หน่วยงานรัฐควรจัดการ ช่องทางการจำหน่ายให้กลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่องทางการจำหน่ายแบบสมัยใหม่ เช่น e-marketing และ online market เป็นต้น